

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО

Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Для напрямку 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)

Автор: Бабій Ю.Б.,
кандидат філологічних наук,
доцент

Затверджено на засіданні кафедри прикладної лінгвістики від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії філологічного факультету

від «28» серпня 2017 р.

Затверджено на засіданні вченої ради філологічного факультету від «29» серпня 2017 р.

Миколаїв 2017

ВИТЯГ ІЗ
ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
6.020303 “Філологія. Прикладна лінгвістика”
Напрямок підготовки – 0203 “Гуманітарні науки”
освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”

«Прикладна лінгвістика»

Підготовка бакалавра в галузі прикладної лінгвістики має бути комплексною та специфікованою водночас. Бакалавр філології за спеціальністю “Прикладна лінгвістика” повинен мати професійні знання та вміти застосовувати їх у своїй професійній діяльності.

Бакалавр повинен знати:

- основні світоглядні теорії та концепції в галузі гуманітарних і соціально-економічних наук;
- етичні і правові норми, які регулюють відносини між людьми, ставлення людини до навколишнього середовища;
- еволюцію парадигм мовознавства ХІХ-ХХІ століть; мати уявлення про лінгвістику як особливу науку, що вивчає онтологію мови як системи знаків, її структуру та функціональну спрямованість; розуміти принципи співвідношення мови і суспільства, мови і культури, мови і релігії, мови та соціальних стратів; мати уявлення про мову як фактор об’єднання етносу, народу, нації;
- сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень;
- сутність мови як суспільного явища, її зв’язок з мисленням, культурою та суспільним розвитком народу; принципів зв’язок мови і світу; походження і розвиток мови, її рівні; основні одиниці мови і мовлення; функціональні властивості мови,
- особливості перекладацької діяльності; основні види перекладу;

Бакалавр повинен уміти:

- використовувати у роботі лінгвіста-прикладника довідкову літературу, різноманітні словники, електронні бази даних, системи інформаційного пошуку;
- використовувати технічні та програмні засоби реалізації інформативних процесів; будувати алгоритми для розробки прикладних програм, що опрацьовують мовні дані;
- використовувати технічні та програмні засоби реалізації інформативних процесів; будувати алгоритми для розробки прикладних програм, що опрацьовують мовні дані;
- володіти навичками комп’ютерної обробки інформації;
- вміти використовувати пакети прикладних програм.

- володіти навичками створення словникових статей; володіти сучасною мовознавчою термінологією та термінологією у сфері інформаційних технологій;
- перекладати, реферувати та анотувати державною та іноземною мовами різножанрові тексти.

ВИТЯГ ІЗ
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
6.020303 “Філологія. Прикладна лінгвістика”
Напрямок підготовки – 0203 “Гуманітарні науки”
освітньо-кваліфікаційного рівня “Бакалавр”

«Прикладна лінгвістика»

Мета курсу: засвоєння студентами інформації про зміст, проблеми і методи сучасної прикладної лінгвістики відповідно до широкого розуміння терміна прикладна лінгвістика.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: шляхи оптимізації функціонування мови в суспільстві і способи її застосування в різних галузях суспільного життя, поняття про мову у всіх її видах та формах функціонування, що репрезентовані у різних сферах сучасного життя, моделювання спілкування із врахуванням всіх аспектів функціонування мови та мовлення.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Основи прикладної лінгвістики» виявляє між предметні зв'язки із дисциплінами гуманітарного спрямування (літературознавство, лінгвістика, компаративістика, рекламна діяльність), технічними (фізика, математика, інформатика) та природничими (біологія, анатомія, фізіологія) науками.

Форми і методи навчання: Лекційні та практичні заняття з використанням традиційних та інноваційних методів, упровадженням інтерактивного навчання та інноваційних технологій, індивідуальна робота, самостійна робота.

Форми організації контролю знань та система оцінювання. Поточний та підсумковий контроль здійснюється у вигляді комп'ютерних тестів на освітньому просторі університету. Для оцінювання використовується національна чотирьохбальна шкала: відмінно, добре, задовільно, незадовільно; європейська шкала: А, В, С, D, E, FX, F.

(приклад для заліку) 100% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного і підсумкового контролю, що регламентується робочою програмою викладача.

(приклад для іспиту) 60% балів студенти накопичують на заняттях та під час поточного контролю, що регламентується робочою програмою викладача, 40% балів студенти набирають на іспиті.

Мова викладання: українська.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА
Ступінь бакалавра
Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки
Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Філологічний факультет

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В.О.Сухомлинського

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Бабій Ю.Б., доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Завідувач кафедри загальної та прикладної лінгвістики _____ (Коч Н. В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією філологічного факультету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії _____ (Мхитарян О. Д.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 1

Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів напряму 6.0203003 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: історія розвитку прикладної лінгвістики, основні її складові та базові поняття, мова й комунікативні акти з позиції цієї науки, а також моделювання мови, мовлення й текстів; шляхи оптимізації функціонування мови в суспільстві і способи її застосування в різних галузях суспільного життя.

Міждисциплінарні зв'язки: навчальна дисципліна «Прикладна лінгвістика» виявляє між предметні зв'язки із дисциплінами гуманітарного спрямування (літературознавство, лінгвістика, компаративістика, рекламна діяльність), технічними (фізика, математика, інформатика) та природничими (біологія, анатомія, фізіологія) науками.

Мета та завдання навчальної дисципліни:

1. 1. Метою викладання навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика» є засвоєння студентами інформації про зміст, проблеми і методи сучасної прикладної лінгвістики відповідно до широкого розуміння терміна прикладна лінгвістика.

- 1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Прикладна лінгвістика» є: засвоєння теоретичних знань і практичних умінь із найважливіших тем фундаментальної та прикладної лінгвістики (про теорію і практику перекладу; про розв'язання практичних завдань, пов'язаних із застосуванням мовних знань; про діяльність та функціональні обов'язки лінгвіста-філолога).

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: Застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвинутою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах прикладного мовознавства, теорії та практиці ефірної комунікації; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною метою; уміє застосовувати сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень; набуває навичок створення словникових статей; володіє мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; формує уміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоює інформацію про зміст, проблеми і методи

сучасної прикладної лінгвістики; має уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Оптимізація когнітивної функції мови.

Тема 1. Предмет, об'єкт, витоки корпусної лінгвістики.

Тема 2. Проблема корпусів у системі корпусної лінгвістики Типи корпусів текстів.

Тема 3. Принципи і проблеми корпусного моделювання.

Кредит 2. Комунікативні аспекти в теорії прикладного мовознавства

Тема 4. Прикладні аспекти перекладознавства.

Тема 5. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.

Тема 6. Судова (кримінальна) лінгвістика.

Кредит 3. Ономастичні аспекти в теорії прикладного мовознавства

Тема 7. Ономастика як наука. Становлення української ономастики.

Структура ономастики.

Тема 8. Проблема ономастичних одиниць. Антропоніми, їх типи та структура.

Тема 9. Антропонімний дискурс.

Тема 10. Закони та правила антропонімної взаємодії. Історична антропоніміка.

Кредит 4. Оптимізація сугестивної функції мови

Тема 11. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.

Тема 12. Політична лінгвістика. Політичні жанри мовлення.

Тема 13. Політична комунікація.

Тема 14. Теорія нейролінгвістичного програмування. Засоби уникнення комунікативних конфліктів.

Рекомендована література

Базова

Базова

Підручники й методичні посібники

1. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб. : Аврора, 1996.
2. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М. : Основа, 2003. – с.8-13. (14)
3. Бацевич Ф.С. Основы комунікативної лінгвістики. – К. : Либідь, 2004.
4. Белянин В.П. Психолінгвістика. – М. : Наука, 2004. (11)
5. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми : "Університетська книга", 2004. – с.11-22, 154-165, 286-325. (9)
6. Горелов И.Н., Седых К.Ф. Основы психолінгвістики. – М. : Лабиринт, 2004. – 316с.
7. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. – М. : Лебедь, 1999.

8. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М. : ТРК, 1968. (2)
9. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике: Учебное пособие для вузов по специальности 021800 "Теоретическая и прикладная лингвистика". – М. : ИЦ «Академия», 2004. – 205 с.
10. Корпусна лінгвістика / В.А.Широков, О.В.Бугаков, Т.О.Грязнухіна та ін. – К. : Довіра, 2005. – 471с.
11. М.П.Кочерган. Загальне мовознавство. – К. : «Академія», 2003. – с.7-22, 355-405.
12. М.П.Кочерган. Вступ до мовознавства. – К. : «Академія», 2000.
13. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – Одеса : Астропринт, 1991. (30)
14. Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания. – М. : СРНО, 1992 (2-е изд: 2000).
15. Ковшиков В.А. Психолінгвістика. Теорія речової діяльності / В.А.Ковшиков, В.П.Глухов. – М. : АСТ: Астрель, 2007. – 318с.
16. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М. : ПРАВ, 2003. – 287с.
17. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – Полтава : Довкілля, 1999.
18. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению и специальностям психологии. – М. : Академия, 2003. – 320.
19. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів, : СВІТ, 2008. – С.13-21, 133-157.

Допоміжна

Монографії, словники, довідники

1. Абрамович С.Д., Чикаліна М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. – К. : Академія, 2004.
2. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексеева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб. : Аврора, 1996.
3. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / Сост. Л.Н.Чурилина. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта: Наука, 2007. – 416с.
4. Алефиренко Н.С. Современные проблемы науки о языке: Учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко. – М. : Флінта: Наука, 2005. – 416с.
5. Баранов А.Н. Категории искусственного интеллекта в лингвистической семантике. Фреймы и сценарии. – М. : Академия, 1987.
6. Бенвенист Э. Общее языкознание. – М. : Академия, 1974.
7. Білецький А.О. про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. – К. : “АртЕк”, 1996. – 224с.
8. Блумфилд Л. Язык. – М. : Лабиринт, 1968.
9. Выготский Л. Мышление и речь. – М. : Лабиринт, 1996. – 416с.

10. Гумбольд В., фон. Избранные труды по языкознанию. – М. : Наука, 1984.
11. Єрмоленко С.Я. та ін. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К. : Основа, 2001.
12. Жинкин Н. Речь как проводник информации. – М. : Наука, 1982. – 160с.
13. Зимняя И. Лингвопсихология речевой деятельности. – Москва-Воронеж : Наука, 2001.- 432с.
14. Зубкова Л.Г. Общая теория языка в развитии. – М. : Наука, 2003. – с. 30-31.
15. Карпов В.А. Язык и система. – 2-е изд., испр. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 298 с.
16. Катфорд Джорж К. Лингвистическая теория перевода: об одном аспекте прикладной лингвистики / Пер. с англ. В.Д.Мазо. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 207 с.
17. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність: (Від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.
18. Конобродська В. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: Полісся, 2003. – 236 с.
19. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века // Язык и наука конца 20-го века. – М. : Питер, 1995.
20. Молдован О.М. Комп'ютерне відтворення слов'янських рукописних пам'яток та його завдання // Мовознавство. – 2006. - №2-3.
21. Налимов В.В. Вероятностная модель языка: О соотношении естественных и искусственных языков. – М. : Наука, 1979.
22. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 12. Прикладная лингвистика. – М. : Питер, 1983.
23. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 14. Компьютерная лингвистика. – М. : Наука, 1989.
24. Пономарев В.В. Концептуальная модель комплекса средств лингвистического и программного обеспечения экспертно-поисковой системы с элементами социопсихолингвистической детерминации: [Монография]. – М. : Диалог-Мифи, 2004. – 175 с.
25. Речевое общение: проблемы и перспективы. – М. : Наука, 1983.
26. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М. : Наука, 1993.
27. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Основа, 2000.
28. Філіпова Н.М. Вступ до прикладної лінгвістики. Моделювання у мові: Навчальний посібник / Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова. – Миколаїв : Вид-во НУК, 2004. – 32 с.
29. Хомский Ноам, Миллер Джордж Введение в формальный анализ естественных языков / Пер. с англ. Е.В. Падучевой. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 62 с.

30. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии // Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – М. : Наука, 1974.

31. Штерн І.Б. Вибрані топіки і лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. – К. : Основа, 1998. – с.15-18, 330-333.

Періодичні видання:

1. Горбунова Н.В. Чому без мови не буде розуміння (Інтелектуально-лінгвістичний аспект проблеми формування лінгвістичної логосфери) // Гуманітарні науки. – 2005. - № 1. – с. 41-46.

2. Дадов И.А. Развитие национальных языков и культура межнациональных отношений // Педагогика. – 2000. - № 4. – с. 26-30.

3. Дудок В.І. Системність і структурність мови // Мовознавство. – 2003. - № 5. – с. 26-33.

4. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями і методи дослідження // Мовознавство. – 2005. - № 3-4. – с. 112-126.

5. Жила Т. „На майдані біля церкви революція іде! ..” (Мова Помаранчевої революції) // Українська мова. – 2005. - № 4. – с. 88-94.

6. Іващенко В.Л. Типологічна диференціація концептуальних структур як одиниць ментального простору / В.Л.Іващенко // Мовознавство. – 2004. - № 1. – с. 54-61.

7. Кононенко В.І. Мова і народна культура // Мовознавство. – 2001. - № 3. – с. 62-70.

8. Кононенко П. Мова і майбутнє народу // Освіта. – 2005. – 19-26 жовтня.

9. Левченко Т. Мова і духовність нації // Українська мова і література в школі. – 2003. - № 5. – с. 67-70.

10. Лінгвістика і антропологія / Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К., Осн Марчук Ю.Н., Потапова Р.К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика // Вопросы языкознания. – 2003. - №6.

11. Масенко Л. Мова і політика // Українська мова і література в школі. – 2004. - № 2. – с. 74-80.

12. Мова і суспільство / Леві-Строс К. Структурна антропологія. – К. : Основа, 2000. – с. 57-68.

13. Мова як „домівка буття” / Філософія. Світ людини. – К. : Основа, 2004. – с. 379-394.

14. Палійчук О. Мова і нація // Літературна Україна. – 2005, 10 листопада.

15. Петренко О.Д. , Ісаєв Є.Ш., Петренко Д.О. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження // Мовознавство. – 1999. - №1.

16. Пономаренко Е.В. О развитии системного подхода в лингвистике // Филологические науки. – 2004. - № 5. – с. 24-33.

17. Радченко О.А. Диалектная практика мира как идиоэтнический феномен // Вопросы языковедения. – 2004. - № 6. – с. 25-49.

18. Семенов О. Етнолінгводидактична культура педагога: шляхи її формування в умовах вищої школи // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. - № 9. – с. 47-53.

19. Слово. Язык. Речь. / Ительсон Л. Лекции по общей психологии. – М. : Наука, 2000. – с. 596-652.
20. Ставицька Л. Дискурс помаранчевої хвилі (Мова Помаранчевої революції) // Дивослово. – 2006. - № 1. – с. 42-46.
21. Степанов Е.М. Монолінгвізм і полілінгвізм міста в минулому і сучасному // Мовознавство. – 2001. - № 4. – с. 20-28.
22. Тищенко О. Мова Помаранчевої революції // Українська мова. – 2005. - № 4. – с. 77-88.
23. Ткаченко О.Б. До соціолінгвістичної класифікації мов у її слов'янській специфіці і динаміці // Мовознавство. – 2005. - № 3-4. – с. 63-69.
24. Харитонова И.В. Философско-методологический подход к определению места языка в системе образования / Наука и школа. – М. : Наука, 2004. - № 3. – с. 44-48.
25. Шаляпіна З.М. Автоматический перевод: эволюция и современные тенденции // Вопросы языкознания. – 1996. – №2.
26. Швейцер А.Д. Некоторые актуальные проблемы социолингвистики. Предмет социолингвистики и методы социолингвистического анализа // Методическая мозаика. – 2006. – № 4. – с. 15-27.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

5. Засоби діагностики успішності навчання: виконання індивідуальних завдань, тестових завдань, контрольних і практичних робіт, проведення колоквиумів, написання рефератів, повідомлень.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра загальної та прикладної лінгвістики

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

ОКР «бакалавр»

Галузь знань: 0203 Гуманітарні науки

Напрямок підготовки: 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)

Філологічний факультет

2017-2018 навчальний рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Прикладна лінгвістика» для студентів ОКР «бакалавр» за напрямом підготовки 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика).

Розробник: Бабій Юлія Борисівна, доцент кафедри загальної та прикладної лінгвістики, кандидат філологічних наук, доцент _____ (Бабій Ю.Б.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 1 від «28» серпня 2017 р.

Завідувач кафедри _____ (Коч Н. В.)

«28» серпня 2017 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки	Нормативна	
		Рік підготовки	
		4-й	
		Семестр	
Загальна кількість годин – 120	Напрямок підготовки 6.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)	8-й	–
		Лекції	
		14 год	–
		Практичні, семінарські	
		22 год	–
		Лабораторні	
Тижневих годин для денної форми навчання б: Аудиторних – 4 Самостійної роботи студента – 4	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	–	–
		Самостійна робота	
		84 год	–
		Вид контролю	
		Екзамен	

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить 120 год: – 36 год. – аудиторні заняття, 84 год. – самостійна робота (30%/70%).

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: узагальнення й поглиблення засвоєної студентами у попередніх семестрах інформації про зміст, проблеми і методи сучасної прикладної лінгвістики відповідно до широкого розуміння терміна прикладна лінгвістика; удосконалення вмінь і навичок практичного застосування мовних знань у різних галузях функціонування мови.

Завдання курсу:

- узагальнення, систематизація й поглиблення теоретичних знань і вдосконалення практичних умінь із найважливіших тем фундаментальної та прикладної лінгвістики;
- про історію прикладного мовознавства;
- про змістову структуру прикладної лінгвістики;
- про предмет, завдання, методи та актуальні проблеми напрямів прикладної лінгвістики;
- про міжпредметні зв'язки прикладного мовознавства;
- про методи прикладної лінгвістики та сфери їх застосування;
- про можливості оптимізації функціонування мови в суспільстві;
- про можливості застосування сучасних мовленнєвих технологій;
- про впровадження інформаційних технологій у процес дослідження та навчання мови;
- про теорію і практику перекладу;
- про розв'язання практичних завдань, пов'язаних із застосуванням мовних знань;
- про діяльність та функціональні обов'язки лінгвіста-прикладника.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні: Застосовує досягнення національної та світової культури у вирішенні власних професійних та життєвих завдань; володіє розвиненою культурою мислення, умінням ясно й логічно висловлювати свої думки; володіє навичками наукової організації праці; розвиває навички самостійного опанування нових знань; уміє працювати з довідковою літературою, різнотипними словниками, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку.

II. Фахові: орієнтується в наукових парадигмах прикладного мовознавства, теорії та практиці ефірної комунікації; уміє застосовувати знання мови на практиці, користуватися мовними одиницями; критично оцінює набутий досвід із позицій останніх досягнень філологічної науки; володіє сучасною мовознавчою термінологією; володіє уміннями та навичками здійснювати мовленнєву діяльність, зумовлену комунікативною

метою; уміє застосовувати сучасні наукові методи лінгвістичних, зокрема соціолінгвістичних, психолінгвістичних, лексикографічних, семантичних, когнітивних досліджень; набуває навичок створення словникових статей; володіє мовою як пізнавальним знаряддям кодування та трансформації знань; формує вміння аналізувати мовні явища як об'єктивацію багатофакторної діяльності людини; засвоює інформацію про зміст, проблеми і методи сучасної прикладної лінгвістики; має уявлення про мову як фактор об'єднання етносу, народу, нації.

2. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Оптимізація когнітивної функції мови.

Тема 1. Предмет, об'єкт, витоки корпусної лінгвістики.

Тема 2. Проблема корпусів у системі корпусної лінгвістики Типи корпусів текстів.

Тема 3. Принципи і проблеми корпусного моделювання.

Кредит 2. Комунікативні аспекти в теорії прикладного мовознавства

Тема 4. Прикладні аспекти перекладознавства.

Тема 5. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.

Тема 6. Судова (кримінальна) лінгвістика.

Кредит 3. Ономастичні аспекти в теорії прикладного мовознавства

Тема 7. Ономастика як наука. Становлення української ономастики.

Структура ономастики.

Тема 8. Проблема ономастичних одиниць. Антропоніми, їх типи та структура.

Тема 9. Антропонімний дискурс.

Тема 10. Закони та правила антропонімної взаємодії. Історична антропоніміка.

Кредит 4. Оптимізація сугестивної функції мови

Тема 11. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.

Тема 12. Політична лінгвістика. Політичні жанри мовлення.

Тема 13. Політична комунікація.

Тема 14. Теорія нейролінгвістичного програмування. Засоби уникнення комунікативних конфліктів.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви кредитів	Кількість годин
	Денна форма

	Усього	У тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср
1	120	14	20		6	60
Кредит 1. Оптимізація когнітивної функції мови.						
Тема 1 Предмет, об'єкт, витoki корпусної лінгвістики.	3	1	2			
Тема 2. Проблема корпусів у системі корпусної лінгвістики. Типи корпусів текстів.	17	1				16
Тема 3. Принципи і проблеми корпусного моделювання.	8	2	2			4
Кредит 2. Комунікативні аспекти в теорії прикладного мовознавства						
Тема 4. Прикладні аспекти перекладознавства.	16		2			14
Тема 5. Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.	3	1	2			4
Тема 6. Судова (кримінальна) лінгвістика.	3	1	2			2
Кредит 3. Ономастичні аспекти в теорії прикладного мовознавства						
Тема 7. Ономастика, структура, напрями. Основні ономастичного вивчення.	7	1	2			4
Тема 8. Проблема одиниць антропоніміки. Антропонімний дискурс, його типи та структура.	10		1			8
Тема 9. Антропонімні одиниці.	7	1	1			4
Тема 10. Закони та правила антропонімної взаємодії. Історична антропоніміка.	10		2			8
Кредит 4. Оптимізація сугестивної функції мови						
Тема 11. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.	8	2	2			4
Тема 12. Політична лінгвістика. Політичні жанри мовлення.	8		1			4
Тема 13. Політична комунікація.	6		1			4

Тема 14. Теорія нейролінгвістичного програмування. Засоби уникнення комунікативних конфліктів.	12	2	2			6
Всього годин	120	14	22			84

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Оптимізація когнітивної функції мови		
1.	Предмет, об'єкт, витоки корпусної лінгвістики.	2
2.	Проблема корпусів у системі корпусної лінгвістики Типи корпусів текстів.	2
Кредит 2. Комунікативні аспекти в теорії прикладного мовознавства		
3.	Проблеми перекладознавства	2
4.	Прикладне спрямування патопсихолінгвістики.	2
5.	Судова (кримінальна) лінгвістика.	2
Кредит 3. Ономастичні аспекти в теорії прикладного мовознавства		
6.	Ономастика як наука. Історія ономастики. Напрями ономастичних вчень.	2
7.	Проблема одиниць антропоніміки. Антропоніми, їх типи та структура.	1
8.	Антропонімний дискурс.	1
9.	Закони та правила антропонімної взаємодії. Історична антропоніміка.	2
Кредит 4. Оптимізація сугестивної функції мови		
10.	Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.	2
11.	Політична лінгвістика як наука.	2
12.	Політичні жанри мовлення.	1
13.	Теорія нейролінгвістичного програмування.	1
14.	Засоби уникнення комунікативних конфліктів.	2
Разом:		22

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Кредит 1. Оптимізація когнітивної функції мови		

1	Проблема корпусів у системі корпусної лінгвістики. Типи корпусів текстів.	20
Кредит 2. Комунікативні аспекти в теорії прикладного мовознавства		
2	Основні принципи перекладознавства. Загальна теорія перекладу. Історія перекладу. Когнітивна транслятологія. Сутність та специфіка синтетичного, аналітичного, адекватного перекладів. Норми перекладу.	8
3	Моделі перекладу. Трансформаційна модель перекладу, семантична модель, специфіка інформативної моделі перекладу.	4
4	Психолінгвістична модель перекладу. Синхронний переклад.	4
5	Фази перекладу: специфіка, мета, очікувані результати. Перекладацькі трансформації. Перекладацькі деформації. Автоматичний переклад.	4
Кредит 3. Ономастичні аспекти в теорії прикладного мовознавства		
6	Завдання ономастики як науки. Ономастичні напрями та школи. Називання як процес, діяльність, поняття. Спілкування та називання. Диференційні ознаки антропоніміки.	12
7	Проблема одиниці антропоніміки. Антропонім, його типи та структура.	12
Кредит 4. Оптимізація сугестивної функції мови		
8	Комунікативна ситуація, комунікативний акт, комунікативний дискурс. Інформаційні моделі комунікації.	4
9	Оптимізація сугестивної функції мови. Лінгвістика і функціонування держави.	2
10	Предмет теорії впливу та її витoki. Мовне варіювання як найважливіше джерело імпліцитного впливу мови на свідомість. Передумови мовного варіювання.	4
11	Лінгвістичні аспекти теорії впливу: мовні механізми варіативної інтерпретації дійсності. Типологія мовних механізмів впливу на свідомість.	4
12	Дискурсивні характеристики політичної комунікації.	2
13	Типові властивості політичної комунікації.	2
	Разом	84

Індивідуальне навчально - дослідне завдання

1. Опрацювати джерело під № 4 у списку літератури і зробити робочі записи до нього.
2. Опрацювавши статті за останні 10 років у журналах “Мовознавство”, “Українська мова”, “Проблеми лінгвістики”, укласти бібліографічний покажчик з теми заняття.
3. Підготувати повідомлення на одну із запропонованих тем:
  - Міжпредметні зв’язки прикладної лінгвістики.
  - Актуальні питання прикладної лінгвістики.
  - Системи транскрипції усного мовлення як один із традиційних напрямів прикладної лінгвістики.
  - Автоматична обробка усного мовлення.
  - Принципи організації звукової мовленнєвої комунікації.
  - Лінгвістичні проблеми штучного інтелекту.
  - Абетка. Графіка. Орфографія.
  - Історія виникнення письма. Типи письма.
  - Принципи орфографії.
  - Штучні мови та проблеми їх створення.
  - Теорія і практика інформаційно-пошукових систем.
  - Перспективи розвитку штучного інтелекту.
  - Можливості штучного інтелекту в сфері лінгвістики.
  - Анотування. Реферування.
  - Сучасний стан розвитку інформаційних технологій.

10. Методи навчання

Бесіда, робота з навчально-науковою літературою, спостереження й аналіз лінгвістичних явищ, наочність, інтерактивні методи (рольова гра, дискусія, мозковий штурм), проблемні методи (дослідницький, частково-пошуковий), вправи.

11. Методи контролю

Експрес-контроль (тестування), фронтальне опитування, індивідуальне опитування, письмове опитування (контрольна робота, поточне тестування), екзамен, колоквіум.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Кредити	1	2	3	4	Сума
					а

Теми	T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T1 1	T1 2	T1 3	T1 4	
Поточне оцінювання	5	5	10	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	
Сам.роб.	80			65			80-			50					
Контрольна робота				30						30					
Всього за кредитом	100			100			100			100				400	

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано
F*	1-34		

13. Методичне забезпечення

- Н.Бородіна, А.Супрун. Основи психолінгвістики: методичні рекомендації до курсу. – М.: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2008. – 52с.
- Н.Бородіна, А.Супрун. Основи прикладної лінгвістики: методичні рекомендації. – М.: МДУ імені В.О.Сухомлинського, 2008. – 44с.ї
- Бабій Ю.Б.С Короткий словник лінгвістичних термінів / Ю.Б.Бабій. – Миколаїв, 2014. – 68с.
- Бабій Ю.Б. Навчально-методичний комплекс «Прикладна лінгвістика»/ Ю.Б.Бабій. – Миколаїв, 2017. – 243 с.

14. Рекомендована література

Базова

Підручники й методичні посібники

20. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексеева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб. : Аврора, 1996.
21. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М. : Основа, 2003. – с.8-13. (14)
22. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К. : Либідь, 2004.
23. Белянин В.П. Психолінгвістика. – М. : Наука, 2004. (11)
24. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми : "Університетська книга", 2004. – с.11-22, 154-165, 286-325. (9)
25. Горелов И.Н., Седых К.Ф. Основы психолінгвістики. – М. : Лабиринт, 2004. – 316с.
26. Залевская А.А. Введение в психолінгвістику. – М. : Лебедь, 1999.
27. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М. : ТРК, 1968. (2)
28. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике: Учебное пособие для вузов по специальности 021800 "Теоретическая и прикладная лингвистика". – М. : ИЦ «Академия», 2004. – 205 с.
29. Корпусна лінгвістика / В.А.Широков, О.В.Бугаков, Т.О.Грязнухіна та ін. – К. : Довіра, 2005. – 471с.
30. М.П.Кочерган. Загальне мовознавство. – К. : «Академія», 2003. – с.7-22, 355-405.
31. М.П.Кочерган. Вступ до мовознавства. – К. : «Академія», 2000.
32. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. – Одеса : Астропринт, 1991. (30)
33. Кибрик А.Е. Очерки по общим и прикладным вопросам языкознания. – М. : СРНО, 1992 (2-е изд: 2000).
34. Ковшиков В.А. Психолінгвістика. Теория речевой деятельности / В.А.Ковшиков, В.П.Глухов. – М. : АСТ: Астрель, 2007. – 318с.
35. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. – 3-е изд. – М. : ПРАБ, 2003. – 287с.
36. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – Полтава : Довкілля, 1999.
37. Фрумкина Р.М. Психолінгвістика: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений, обучающихся по направлению и специальностям психологии. – М. : Академия, 2003. – 320.

38. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів, : СВІТ, 2008. – С.13-21, 133-157.

Допоміжна

Монографії, словники, довідники

32. Абрамович С.Д., Чикаліна М.Ю. Мовленнева комунікація: Підручник. – К. : Академія, 2004.

33. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексеева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб. : Аврора, 1996.

34. Актуальные проблемы современной лингвистики: учеб. пособие / Сост. Л.Н.Чурилина. – 2-е изд., испр. – М. : Флинта: Наука, 2007. – 416с.

35. Алефиренко Н.С. Современные проблемы науки о языке: Учебное пособие / Н.Ф.Алефиренко. – М. : Флінта: Наука, 2005. – 416с.

36. Баранов А.Н. Категории искусственного интеллекта в лингвистической семантике. Фреймы и сценарии. – М. : Академия, 1987.

37. Бенвенист Э. Общее языкознание. – М. : Академия, 1974.

38. Білецький А.О. про мову і мовознавство: Навч. посібник для студентів філол. спец. вищ. навч. закладів. – К. : “АртЕк”, 1996. – 224с.

39. Блумфилд Л. Язык. – М. : Лабиринт, 1968.

40. Выготский Л. Мышление и речь. – М. : Лабиринт, 1996. – 416с.

41. Гумбольд В., фон. Избранные труды по языкознанию. – М. : Наука, 1984.

42. Єрмоленко С.Я. та ін. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. – К. : Основа, 2001.

43. Жинкин Н. Речь как проводник информации. – М. : Наука, 1982. – 160с.

44. Зимняя И. Лингвопсихология речевой деятельности. – Москва-Воронеж : Наука, 2001.- 432с.

45. Зубкова Л.Г. Общая теория языка в развитии. – М. : Наука, 2003. – с. 30-31.

46. Карпов В.А. Язык и система. – 2-е изд., испр. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 298 с.

47. Катфорд Джорж К. Лингвистическая теория перевода: об одном аспекте прикладной лингвистики / Пер. с англ. В.Д.Мазо. – М. : Эдиториал УРСС, 2004. – 207 с.

48. Кісь Р. Мова, думка і культурна реальність: (Від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму) – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.

49. Конобродська В. Курсова і дипломна робота з етнолінгвістики: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Житомир: Полісся, 2003. – 236 с.

50. Кубрякова Е.С. Эволюция лингвистических идей во второй половине XX века // Язык и наука конца 20-го века. – М. : Питер, 1995.

51. Молдован О.М. Комп'ютерне відтворення слов'янських рукописних пам'яток та його завдання // Мовознавство. – 2006. - №2-3.

52. Налимов В.В. Вероятностная модель языка: О соотношении естественных и искусственных языков. – М. : Наука, 1979.

53. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 12. Прикладная лингвистика. – М. : Питер, 1983.

54. Новое в зарубежной лингвистике. – Вып. 14. Компьютерная лингвистика. – М. : Наука, 1989.

55. Пономарев В.В. Концептуальная модель комплекса средств лингвистического и программного обеспечения экспертно-поисковой системы с элементами социопсихолингвистической детерминации: [Монография]. – М. : Диалог-Мифи, 2004. – 175 с.

56. Речевое общение: проблемы и перспективы. – М. : Наука, 1983.

57. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. – М. : Наука, 1993.

58. Українська мова. Енциклопедія. – К. : Основа, 2000.

59. Філіпова Н.М. Вступ до прикладної лінгвістики. Моделювання у мові: Навчальний посібник / Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова. – Миколаїв : Вид-во НУК, 2004. – 32 с.

60. Хомский Ноам, Миллер Джордж Введение в формальный анализ естественных языков / Пер. с англ. Е.В. Падучевой. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 62 с.

61. Щерба Л.В. Опыт общей теории лексикографии // Щерба Л.В. Языковая система и речевая деятельность. – М. : Наука, 1974.

62. Штерн І.Б. Вибрані топіки і лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. – К. : Основа, 1998. – с.15-18, 330-333.

Періодичні видання:

27. Горбунова Н.В. Чому без мови не буде розуміння (Інтелектуально-лінгвістичний аспект проблеми формування лінгвістичної логосфери) // Гуманітарні науки. – 2005. - № 1. – с. 41-46.

28. Дадов И.А. Развитие национальных языков и культура межнациональных отношений // Педагогика. – 2000. - № 4. – с. 26-30.

29. Дудок В.І. Системність і структурність мови // Мовознавство. – 2003. - № 5. – с. 26-33.

30. Єрмоленко С.Я. Лінгвостилістика: основні поняття, напрями і методи дослідження // Мовознавство. – 2005. - № 3-4. – с. 112-126.
31. Жила Т. „На майдані біля церкви революція іде! ..” (Мова Помаранчевої революції) // Українська мова. – 2005. - № 4. – с. 88-94.
32. Іващенко В.Л. Типологічна диференціація концептуальних структур як одиниць ментального простору / В.Л.Іващенко // Мовознавство. – 2004. - № 1. – с. 54-61.
33. Кононенко В.І. Мова і народна культура // Мовознавство. – 2001. - № 3. – с. 62-70.
34. Кононенко П. Мова і майбутнє народу // Освіта. – 2005. – 19-26 жовтня.
35. Левченко Т. Мова і духовність нації // Українська мова і література в школі. – 2003. - № 5. – с. 67-70.
36. Лінгвістика і антропология / Леві-Строс К. Структурна антропология. – К., Осн Марчук Ю.Н., Потапова Р.К. Речь: коммуникация, информация, кибернетика // Вопросы языкознания. – 2003. - №6.
37. Масенко Л. Мова і політика // Українська мова і література в школі. – 2004. - № 2. – с. 74-80.
38. Мова і суспільство / Леві-Строс К. Структурна антропология. – К. : Основа, 2000. – с. 57-68.
39. Мова як „домівка буття” / Філософія. Світ людини. – К. : Основа, 2004. – с. 379-394.
40. Палійчук О. Мова і нація // Літературна Україна. – 2005, 10 листопада.
41. Петренко О.Д. , Ісаєв Є.Ш., Петренко Д.О. Мова чоловіків і жінок як одиниця соціолінгвістичного дослідження // Мовознавство. – 1999. - №1.
42. Пономаренко Е.В. О развитии системного подхода в лингвистике // Филологические науки. – 2004. - № 5. – с. 24-33.
43. Радченко О.А. Диалектная практика мира как идиоэтнический феномен // Вопросы языковедения. – 2004. - № 6. – с. 25-49.
44. Семенов О. Етнолінгводидактична культура педагога: шляхи її формування в умовах вищої школи // Українська література в загальноосвітній школі. – 2006. - № 9. – с. 47-53.
45. Слово. Язык. Речь. / Ительсон Л. Лекции по общей психологии. – М. : Наука, 2000. – с. 596-652.
46. Ставицька Л. Дискурс помаранчевої хвилі (Мова Помаранчевої революції) // Дивослово. – 2006. - № 1. – с. 42-46.
47. Степанов Е.М. Монолінгвізм і полілінгвізм міста в минулому і сучасному // Мовознавство. – 2001. - № 4. – с. 20-28.

48. Тищенко О. Мова Помаранчевої революції // Українська мова. – 2005. - № 4. – с. 77-88.
49. Ткаченко О.Б. До соціолінгвістичної класифікації мов у її слов'янській специфіці і динаміці // Мовознавство. – 2005. - № 3-4. – с. 63-69.
50. Харитоновна И.В. Философско-методологический подход к определению места языка в системе образования / Наука и школа. – М. : Наука, 2004. - № 3. – с. 44-48.
51. Шаляпіна З.М. Автоматический перевод: эволюция и современные тенденции // Вопросы языкознания. – 1996. – №2.
52. Швейцер А.Д. Некоторые актуальные проблемы социолингвистики. Предмет социолингвистики и методы социолингвистического анализа // Методическая мозаика. – 2006. – № 4. – с. 15-27.

**ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ
СТУДЕНТІВ
ОСНОВИ ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ**

1. Термін “прикладна лінгвістика” став широко вживатися у зв’язку з розробкою комп’ютерних технологій і появою систем автоматичної обробки інформації у:

- а) 30-х роках;
- б) 40-х роках;
- в) **50-х роках;**
- г) 80-х роках.

2. Як називається напрям прикладної лінгвістики, що займається розробкою методів перекладу?

- а) лексикографія
- б) **теорія перекладу**
- в) лінгводидактика
- г) психолінгвістика

3. Яка функція мови пов’язана з мисленням людини і з пізнанням дійсності?

- а) соціальна;
- б) функція впливу;
- в) **когнітивна;**
- г) комунікативна.

4. Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як теорія перекладу, машинний переклад?

- а) **комунікативної;**
- б) інформаційної;
- в) когнітивної;
- г) соціальної.

5. На першому місці стоїть метод класифікації, тобто виявлення тієї сітки параметрів, що дозволяє охопити всі релевантні (у теорії) властивості мовних структур, у лінгвістиці:

- а) прикладній;
- б) **теоретичній;**
- в) описовій;
- г) структурній.

6. Самостійна лінгвістична дисципліна, що розв’язує теоретичні й прикладні завдання мовознавства за допомогою комп’ютера називається:

- а) комп'ютерна лінгвістика;
- б) прикладна лінгвістика;
- в) математична лінгвістика;
- г) корпусна лінгвістика.

7. **Основним методом прикладної лінгвістики є:**

- а) моделювання;
- б) програмування;
- в) зіставлення;
- г) статистичні.

8. **Процес перетворення комп'ютерного тексту, створеного засобами однієї природної мови, в текст, оформлений засобами іншої природної мови, це - :**

- а) моделювання;
- б) переклад;
- в) програмування;
- г) трансформація.

9. **Виберіть із поданих напрямів ті, що є характерними для комп'ютерної лінгвістики:**

- а) методика викладання іноземної мови;
- б) машинний переклад;
- в) укладання словників;
- г) почеркознавча експертиза.

10. **Сукупність мовних одиниць із властивими їм формальними, змістовими та функціональними властивостями – це:**

- а) мова;
- б) мовна система;
- в) мовлення;
- г) мовленнєва діяльність.

11. **Використанням комп'ютерних інструментів – програм, комп'ютерних технологій організації та обробки даних для моделювання функціонування мови в тих чи інших умовах, ситуаціях, проблемних галузях займається:**

- а) комп'ютерна лексикографія;
- б) комп'ютерна лінгвістика;
- в) квантитативна лінгвістика;
- г) кібернетична лінгвістика.

12. **Системи машинного перекладу – це результат взаємодії комп'ютерної лінгвістики та:**

- а) практики укладання словників;

- б) лінгвістики тексту;
- в) історії мови;
- г) штучного інтелекту.

13. **Квантитативна лінгвістика є дисципліною, що утворилася на перетині комп'ютерної лінгвістики з:**

- а) лексикографією;
- б) **обчислювальною математикою;**
- в) лінгвістикою тексту;
- г) інформатикою.

14. **Гіпертекстова система, що є засобом підтримки підготовчих стадій творчої роботи, стадій мислення – це:**

- а) бібліотечні макросистеми;
- б) **системи дослідження проблем;**
- в) системи браузерів баз даних;
- г) експериментальні системи.

15. **Об'єктом дослідження комп'ютерної лінгвістики не є:**

- а) мова;
- б) мовлення;
- в) мовленнєва діяльність;
- г) **походження мови.**

16. **Перші гіпертекстові системи з'явилися в:**

- а) **70-80-х р.р. XX ст.;**
- б) 50-60-х р.р. XX ст.;
- в) 90-х р. XX ст.;
- г) 70-80-х р.р. XIX ст.

17. **Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як лексикографія, термінографія?**

- а) комунікативної;
- б) інформаційної;
- в) когнітивної;
- г) **епістемічної.**

18. **Взаємодія комунікантів шляхом мовлення називається:**

- а) мовленням;
- б) спілкуванням;
- в) **комунікативним актом (інтерацією);**
- г) мовленнєвою.

19. **Скільки типів моделей комунікації виділяється в сучасному мовознавстві:**

- а) 2;

б) 3;

в) 4;

г) 6.

20. Канал комунікації – це...:

а) засіб, що поєднує адресата й адресанта;

б) соціальні, психологічні, фізичні та інші обмеження, накладені на інформацію в процесі комунікації;

в) місце і час здійснення спілкування;

г) засіб, за допомогою якого передається інформація.

21. Яка форма мовленнєвої комунікації характерна для політичної промови:

а) монолог;

б) діалог;

в) полілог;

г) внутрішнє мовлення.

22. Бесіда трьох або більше учасників називається ...:

а) діалогом;

б) полілогом;

в) конфліктним діалогом;

г) відкритим монологом.

23. Відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків – це...:

а) письмо;

б) графіка;

в) піктографія;

г) ідеографія.

24. Розділ лінгвістики, предметом дослідження якого є 1) застосування методів інших наукових дисциплін для вивчення будови мовної системи та закономірностей її реалізації та 2) застосування здобутків лінгвістики у розв'язанні завдань інших галузей науки та суспільної практики називається:

а) прикладна лінгвістика;

б) комп'ютерна лінгвістика;

в) соціолінгвістика;

г) математична лінгвістика.

25. Усі словники поділяються на алфавітні, гніздові, ідеографічні, обернені за ...

а) особливостями інформації;

б) способом сортування інформації;

- в) повнотою;
- г) метою.

26. **До якісних критеріїв оцінки мовної ситуації належить:**

- а) кількість мовців, що говорять певною мовою;**
- б) структурно-генетичні відношення між мовами;
- в) кількість мов, що функціонують у суспільстві;
- г) характер панівної мови.

27. **Вид аналітико-синтетичного опрацювання документів, що полягає в укладанні опису документа називається:**

- а) анотування;**
- б) реферування;
- в) генерування;
- г) бібліографування.

28. **Під репрезентативною системою в теорії НЛП розуміють:**

- а) світогляд людини;
- б) спосіб взаємодії з навколишнім світом;
- в) спосіб представлення та осмислення свого досвіду взаємодії з навколишнім світом;**
- г) картину світу.

29. **Напрямок у мовознавстві, що досліджує вплив статевої приналежності людини на її мови:**

- а) етнолінгвістика;
- б) соціолінгвістика;
- в) лінгвокультурологія;
- г) гендерна лінгвістика.**

30. **Мови, що сформовані на основі піджинів і стали першими для певного колективу носіїв – це:**

- а) креольські мови;**
- б) мови-піджини;
- в) діалекти;
- г) мови міжнародного спілкування.

31. **Комп'ютерна лінгвістика посідає проміжне місце між:**

- а) лінгвістикою та інформатикою;**
- б) прикладною лінгвістикою та інформатикою;
- в) квантитативною лінгвістикою та кібернетикою;
- г) лінгвістикою тексту та інформатикою.

32. **Комп'ютерна лексикографія порушує проблеми:**

- а) укладання словників;
- б) застосування комп'ютерних програм у дослідженні мови;**

в) укладання комп'ютерних версій словників та словниковозорієнтованих баз даних;

г) штучного інтелекту.

33. Психолінгвістика є дисципліною, що утворилася на перетині лінгвістики з:

а) когнітологією;

б) психологією;

в) теорією впливу;

г) криміналістикою.

34. Виберіть із поданих напрямів ті, що є характерними для психолінгвістики:

а) нейролінгвістичне програмування;

б) машинний переклад;

в) атрибуція тексту;

г) технології мовного впливу.

35. Носій мови, який добре володіє системою лінгвістичних знань, репродукує мовленнєву діяльність, має навички активної роботи зі словом, дбає про мову і сприяє її розвитку – це:

а) мовець;

б) особистість;

в) мовна особистість;

г) автор тексту;

36. З моделюванням якої здатності людини пов'язана проблема створення штучного інтелекту

а) мовленнєвої;

б) мисленнєвої;

в) здатності навчатися;

г) здатності розуміти, моделювати, приймати рішення.

37. Якому типу діалогу відповідає подане визначення: “Має зазвичай суто формальний характер і покликаний просто встановити контакт; цей діалог відбувається зазвичай у формі усної комунікації; зазвичай це етикетні формули”:

а) когнітивний;

б) конфліктний;

в) фатичний;

г) діловий.

38. За якою теорією всі мови світу походять від однієї мови:

а) гіпотеза жестів;

б) г-за трудових вигуків;

в) г-за соціального договору;

г) г-за моногенезу.

39. **Відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків – це...:**

а) письмо;

б) графіка;

в) піктографія;

г) **ідеографія.**

40. **Складовими частинами етнолінгвістики дослідники вважають:**

а) семантику, лінгвокультурологію;

б) психолінгвістику, етнографію;

в) **Етнопсихолінгвістику, лінгвокультурологію;**

г) усі перераховані.

41. **Метод, із яким пов'язано виникнення мовознавства як окремої науки:**

а) **описовий;**

б) структурний;

в) зіставний;

г) порівняльно-історичний.

42. **Сукупність уявлень про світ, що історично сформувалися у свідомості певного мовного колективу, це – :**

а) концепт;

б) **мовна картина світу;**

в) мовний образ;

г) менталітет.

43. **Правильне творення та вживання слів, їх форм, правильну побудову словосполучень, речень регулюють:**

а) **граматичні норми;**

б) лексичні норми;

в) стилістичні норми;

г) пунктуаційні норми.

44. **Об'єктом лінгвістики є :**

а) штучні мови;

б) **природні мови;**

в) діалекти;

г) соціолекти.

45. **Основна одиниця спілкування – це ...**

а) словосполучення;

б) **слово;**

- в) текст;
- г) речення.

46. **На базі яких дисциплін сформувалася етнолінгвістика?**

- а) теоретичного та прикладного мовознавства;
- б) міфології, фольклористики;
- в) **етнографії, лінгвістики;**
- г) усі перераховані

47. **Про яку науку йдеться в поданому визначенні? (Це напрям у мовознавстві, що орієнтує дослідника на розгляд співвідношення і зв'язок мови і духовної культури, мови і народного менталітету, мови і народної творчості):**

- а) **лінгвокультурологія;**
- б)) етнолінгвістика;
- в) когнітивна лінгвістика;
- г) етнографія.

48. **З яким значенням вживається фразеологізм «езопівська мова»?**

- а) **штучна мова;**
- б) стародавня мова;
- в) замаскована мова;
- г) рідна мова.

49. **Особове ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько – це:**

- а) етнонім;
- б) **антропонім;**
- в) топонім;
- г) гідронім.

50. **Суспільна інформологічна наука, яка описує будову й закономірності функціонування та розвитку природної мови людини, це – :**

- а) компаративістика;
- б) поетика;
- в) **мовознавство;**
- г) історія.

51. **У межах загального мовознавства в свою чергу виділяють:**

- а) **теоретичне / прикладне**
- б) конкретне / часткове
- в) повне неповне
- г) описове / експериментальне

52. **На думку З.Партика, етап емпіричного розв'язання окремих завдань прикладної лінгвістики припадає на:**

- а) 3-4 тис.до н.е.-кінець XIXст. н.е.;
- б) поч.. XX-середина XX ст.;
- в) середина 20 ст. до початку XXI ст.;
- г) сучасний етап.

53. У 1877 р. Т.Едісон створив перший у світі пристрій, що давав змогу записувати й зберігати звуки, в тому числі й голос людини. Він отримав назву:

- а) телеграф;
- б) **фонограф**;
- в) фотоапарат;
- г) стенограф.

54. У 1852р. П.Роже створив словник, в якому слова були розташовані не за алфавітним, а ієрархічним принципом. Він мав назву:

- а) тлумачний;
- б) орфографічний;
- в) **ідеографічний**;
- г) енциклопедичний.

55. **Соціальна ф-я мови, як частина комунікативної, не знаходить втілення:**

- а) в соціолінгвістиці;
- б) в мовному плануванні та мовній політиці;
- в) в теорії впливу;
- г) **в комп'ютерній лінгвістиці.**

56. **Метод, суть якого полягає у визначенні кількісних х-к мовного матеріалу, називається:**

- а) **статистичний**;
- б) моделювання;
- в) кількісний;
- г) описовий.

57. **Метод, що полягає у відтворенні динамічного аспекту структури природної мови (поширений у психолінгвістиці):**

- а) **моделювання**;
- б) анкетування;
- в) польового дослідження;
- г) когнітивного картування.

58. **Різноманітні продукти реалізації мовної системи в певних умовах та ситуаціях комунікації – це:**

- а) мовна система;
- б) **мовлення**;

- в) мовна діяльність;
- г) мовний вплив.

59. Система знаків із закодованими у ній результатами пізнання дійсності (система правил), система специфічних національних особливостей, характеристик – це:

- а) мова;
- б) мовлення;
- в) мовна особистість;
- г) мовний фактор.

60. Реалізація мови-коду – це:

- а) мова;
- б) мовлення;
- в) мовна особистість;
- г) мовний фактор.

61. Сукупність психофізіологічних дій організму людини, які спрямовуються на сприймання і розуміння мови або породження її в усній чи писемній формі – це:

- а) мова;
- б) мовлення;
- в) мовленнєва діяльність;
- г) мовна діяльність.

62. Перші окремі збірники глос (глосарії) з'явилися:

- а) в 20 ст. до н.е.;
- б) в 10 ст. до н.е.;
- в) в 7ст. н.е.;
- г) в 15 ст. н.е..

63. Перші тлумачні словники виникли:

- а) Китаї /Японії;
- б) Індії / Китаї;
- в) Єгипті / Греції;
- г) На Русі.

64. Словники за повнотою розрізняють:

- а) алфавітні, гніздові, ідеографічні, обернені;
- б) мінімуми, середньої повноти і повні;
- в) тлумачні, орфографічні, орфоепічні;
- г) навчальні й довідкові.

65. На думку А.Баранова, тлумачні словники поділяються на:

- а) Етимологічні та асоціативні;

- б) **дескриптивні і нормативні;**
- в) Нормативні та ненормативні;
- г) навчальні й довідкові.

66. Для повного опису лексики певної сфери й фіксації всіх випадків її вживання застосовуються:

- а) етимологічні словники;
- б) **дескриптивні словники;**
- в) нормативні словники;
- г) навчальні словники.

67. За характером словника тлумачні словники поділяються на:

- а) нормативні та ненормативні;
- б) навчальні й довідкові;
- в) **загальні й часткові;**
- г) повні й неповні.

68. Базовою одиницею словника є:

- а) реєстрова одиниця;
- б) **словникова стаття;**
- в) вокабула;
- г) словникова зона.

69. Особливою частиною словника, яка пояснює принципи користування словником і містить інформацію про структуру словникової статті, є:

- а) вокабула;
- б) словникова одиниця;
- в) перелік умовних скорочень;
- г) **вступна стаття.**

70. Окрему галузь лексикографії, що представляє теорія і практика укладання тезаурусних словників, назвали:

- а) комп'ютерною лексикографією;
- б) **ідеографією;**
- в) теоретичною лексикографією;
- г) лексикологією.

71. За способом організації машинні словники О.Селіванова поділяє на декілька типів. Який із них є зайвим:

- а) частотні;
- б) тезауруси;
- в) конкорданси;
- г) **енциклопедії.**

72. Спеціальна лексика, що використовується в певній галузі знань, сфері діяльності називається:

- а) емоційна;
- б) професійна;
- в) спеціальна;
- г) **термінологічна.**

73. Спеціальні слова чи словосполучення мови науки та прикладних наукових дисциплін, а також слова, що позначають специфічні реалії галузей конкретної практичної діяльності людини, називаються:

- а) омонімами;
- б) **термінами;**
- в) запозиченнями;
- г) синонімами.

74. Логічний прийом, що у стислій формі виражає зміст наукового поняття, називають:

- а) **дефініція;**
- б) вокабула;
- в) дедукція;
- г) індукція.

75. Наука, що досліджує будову і функціонування термінів у складі літературної мови, називається:

- а) терміносистема;
- б) термінологія;
- в) лексикологія;
- г) **термінознавство.**

76. У якому варіанті відповіді не всі функції мови є соціолінгвістичними:

- а) групова, офіційна, освітня;
- б) освітня, релігійна, функція широкої комунікації;
- в) **комунікативна, технічна, офіційна;**
- г) літературна, релігійна, офіційна.

77. Різновид двомовності, при якому керівна, наукова, політична еліта країни поряд з рідною мовою використовує іноземну (зазвичай англійську):

- а) білінгвізм;
- б) полілінгвізм;
- в) диглосія;
- г) **гіперглосія;**

78. Яка функція серед етнолінгвістичних функцій мови є зайвою:

- а) етнозберігаюча;
- б) ідентифікуюча;
- в) інтегративна;
- г) **когнітивна.**

79. **Глобальна мисленнєва одиниця, що являє собою елемент знання, це:**

- а) мовна картина світу;
- б) **концепт;**
- в) концептосфера;
- г) концептуальна картина світу.

80. **Галузь лінгвістики, що досліджує прояви культури народу, що відображаються й закріплюються в мові, називається:**

- а) етнолінгвістика;
- б) політична лінгвістика;
- в) **лінгвокультурологія;**
- г) психолінгвістика.

81. **Мовна, традиційно-культурна спільність людей, пов'язаних спільними уявленнями про своє походження й історичну долю, спільністю мови, культури й психіки, самосвідомістю групової єдності, називається:**

- а) **етнос;**
- б) етнічна самосвідомість;
- в) соціум;
- г) колектив.

82. **Етнічна самосвідомість виражається:**

- а) у мовленні;
- б) **у мові;**
- в) у колективі;
- г) вдома.

83. **Одна з найважливіших етнічних ф-й мови, що забезпечує вираження етнонаціональної приналежності особи, домінує й одночасно ідентифікує приналежну до народу особу, має назву:**

- а) комунікативна;
- б) **ідентифікуюча;**
- в) соціальна;
- г) групова.

84. **Яка етнолінгвістична функція мови сприяє консолідації суспільства:**

етнозберігаюча

а) культурна;

б) інтегративна;

в) дезінтегративна;

г) когнітивна.

84. Це мова пращурів, мова нації, що пов'язує людину з минулим, сучасним і майбутнім свого народу та його культурним надбанням:

а) національна мова;

б) рідна мова;

в) літературна мова;

г) державна мова.

85. Сукупність концептів складає:

а) мовну картину світу;

б) концептосферу;

в) концептуальну картину світу;

г) мовну картину світу.

86. Термін “лінгвокультурологія” з'явився в останнє десятиліття у зв'язку з роботами ... школи:

а) структуральної;

б) пражської;

в) фразеологічної;

г) синтаксичної.

87. За метою серед жанрів політичного мовлення розрізняють:

а) малі/середні/великі;

б) ритуальні /орієнтаційні / агональні;

в) інформативні /оцінні / імперативні;

г) свій варіант.

88. Метод, що використовує суто лінгвістичну інформацію про характеристики тексту з метою вияву його семантичних особливостей, називається:

а) метод контент-аналізу;

б) анкетування;

в) картографічний;

г) польового дослідження.

89. Метод, що дозволяє виявити причинову структуру політичного тексту, що застосовується для аналізу кризових політичних ситуацій, для моделювання мислення політика, називається:

а) анкетування;

б) моделювання;

в) метод когнітивного картування;

г) метод польового дослідження.

90. Знакова система фіксації мови (мовлення), що дозволяє за допомогою графічних елементів передавати мовленнєву інформацію на відстані і фіксувати і закріплювати її у часі називається:

- а) системою письма;
- б) писемністю;**
- в) письмом;
- г) мовленням.

91. Сучасний український алфавіт містить букви і сформувався на основі:

- а) латинського алфавіту;
- б) грецького алфавіту;
- в) санскриту алфавіту;
- г) кириличного алфавіту.**

92. Укажіть, за допомогою якого прийому можна здійснити інвентаризацію та класифікацію текстів, пояснити особливості їхньої побудови та функціонування:

- а) зіставного;
- б) описового;**
- в) семантико-стилістичного;
- г) порівняльно-історичного.

93. Зазначте, яка одиниця містить живі обставини спілкування, учасників з їх психічними, когнітивними, соціальними особливостями, часом, місцем тощо:

- а) дискурс;**
- б) текст;
- в) словесний твір;
- г) вірш.

94. Розвивальна функція мови полягає у тому, що:

- а) мова впливає на розвиток психічних процесів людини;
- б) мова впливає на розвиток суспільства і суспільство впливає на розвиток мови;**
- в) мова впливає на розвиток особистості;
- г) мова впливає на руховий і культурний розвиток людини.

95. Мовлення – це:

а) складний психофізіологічний процес, який характеризується як кінцевий результат мовленнєвої діяльності з використанням системи кодових знаків конкретної мови;

б) система кодових знаків і відношень між ними;

в) універсальний засіб навчання і виховання ;

г) правильної відповіді немає.

96. Мовлення – це:

а) засіб вираження змісту культури;

б) засіб мислення певної етнічної групи людей;

в) засіб індивідуального мислення;

г) правильної відповіді немає.

97. Що не є продуктивними видами мовленнєвої діяльності є:

а) монолог;

б) читання;

в) діалог;

г) **слухання.**

98. Типами монологу не можуть виступати:

а) репліка;

б) розповідь;

в) ситуативне мовлення

г) **опис.**

99. Із точки зору кількості учасників розрізняють такі види спілкування:

а) монологічне/діалогічне;

б) міжособистісне/масове;

в) безпосереднє/опосередковане;

г) прямоконтактне/посередньоконтактне.

100. Множина людей, що виділяється на підставі певного параметра (віку, статі, освіти) для цілей дослідження, має назву:

а) мовний колектив;

б) мовна спільнота;

в) мовна група;

г) етнос.

101. Білінгвізм може бути:

- а) національний/індивідуальний;**
- б) масовий/особистий;
- в) груповий/колективний;
- г) ареальний/соціальний.

102. Мовленнєва діяльність, орієнтована на пропаганду тих чи інших ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукання їх до політичних дій, для формування суспільної згоди, прийняття, та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах великої кількості поглядів у суспільстві, називається:

- а) політична промова;
- б) політична комунікація;**
- в) політичний дискурс;
- г) політична дискусія.

103. Частина мовної політики, що являє собою комплекс конкретних заходів, що проводяться на загальнодержавному й регіональному рівнях, називається:

- а) мовна політика;
- б) мовне будівництво;**
- в) державне регулювання;
- г) мовний стандарт.

104. Синонімом поняття «побутовий білінгвізм» може бути:

- а) побутовий білінгвізм;**
- б) штучний білінгвізм;
- в) індивідуальний білінгвізм;
- г) загальний білінгвізм.

105. Комунікативна система, що використовується на певній території або певною соціальною спільнотою, що виділяється в межах одної етнічної спільноти, називається:

- а) мови націй і народностей;
- б) професійні діалекти;
- в) територіальні й соціальні діалекти;**
- г) креольські мови.

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ З ДИСЦИПЛІНИ

Лекція №1-2

Тема: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ. ПЕРЕКЛАД ЯК ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА

Мета: систематизувати знання у сфері комп'ютерної лінгвістики, визначити основні етапи теорії обробки текстів; сформулювати поняття, уявлення про теорію і практику створення інформаційно-пошукових систем як наукову та навчальну дисципліну.

Методи: лекція (пояснення, розповідь), бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План

1. Завдання машинного перекладу.
2. Історія МП. Міжпредметні зв'язки МП.
3. Специфіка машинного перекладу та його етапи. Вітчизняний досвід створення систем машинного перекладу.
4. Автоматична обробка природної мови. Галузі обробки мови.
5. Теорія і практика інформаційно-пошукових систем.
6. Досвід розв'язання моделювання спілкування.

Література:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика....Полтава, 2008. - С.685-688.
2. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 245с.
3. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Світ, 2008. – 358с.

1. Завдання машинного перекладу

Потужним напрямом прикладної лінгвістики є **машинний переклад**. Цей напрям почав розвиватися із середини 20-го ст. Він спрямований на створення автоматичних систем перекладу з однієї мови на іншу переважно науково-технічних і ділових текстів. ? Чим можна пояснити стильове обмеження машинного перекладу?

Експерименти по застосуванню комп'ютера для перекладу з однієї мови на іншу мають фундаментальне значення для мовознавства. Вони надають можливість для дослідження процесу перекладу, який за звичайних умов відбувається у прихованому вигляді і не може бути описаний детально. Однак передання ф-ї перекладача автоматичному пристрою виявляється можливим тільки за умови упорядкування точних правил перекладу, тобто існує необхідність упорядкування особливих словників і граматики для перекладацької машини.

Головними завданнями МП є 1) формування теоретичної й експериментально-статистичної бази перекладу, яка передбачає розробку синтаксичних, морфологічних, семантичних, словникових систем і їхніх

аналізаторів, трансформаційних правил і їхніх обмежень, моделей трансферних мов-посередників, підходів до синтезу вихідного тексту або фрази; 2) створення практичних моделей бінарного перекладу, орієнтованих на дві мови, або інваріантних, які працюють незалежно від типу мов; 3) забезпечення релевантності вибору еквівалентів на базі багатоваріантних рішень і їхньої лексико-синтаксичної фільтрації (шляхом розробки моделей синтаксичного керування, зворотного зв'язку між смислом і текстом, багаторівневої організації мови); 4) розробка діючих автоматичних або автоматизованих систем машинного перекладу; 5) удосконалення діючих моделей за рахунок інтелектуалізації машинного перекладу на підставі введення когнітивних компонентів декларативних і процедурних знань (знань про світ, галузь науки або техніки, процедур інференції, прогнозування розвитку описуваних ситуацій з огляду на наявність структур інтерпретації ситуації і т. ін.).

2. Історія МП

Практика створення систем МП нараховує вже близько 70 років. Перші розвідки були розпочаті російським вченим П.П.Троянським. Висунуті ним ідеї автоматичних словників, мови-посередника при МП як системи запису слів вхідного речення у кодах, що репрезентують синтаксичні ф-ї слів у термінах членів речення, ідея трансляційної граматики (будується на зіставленні граматик мови-джерела та мови-мети) визначили напрям пошукових робіт цього профілю.

Дослідники вважають, що поштовхом для створення систем МП був Меморандум американського фахівця з дешифрування У.Вівера 1949р. (стаття під назвою "Переклад", де додано теоретичне обґрунтування СМП), хоч ще у 1946р. У.Вівер й А.Буг висунули ідею механічного перекладу, а у 1947р. розробили першу програму послівного перекладу. Меморандум був розісланий двомстам фахівцям у галузі лінгвістики та програмування. З цього часу у США створюються колективи розробників МП у Массачусетському технологічному інституті, Каліфорнійському університеті, Національному бюро стандартів у Лос-Анжелесі, в Техаському університеті.

Перша конференція з проблем МП була організована Массачусетським технологічним інститутом у 1952р. У 1954р. здійснюється відомий Джорджтаунський експеримент, що являв собою першу спробу перекладу політичного тексту з російської мови на англійську (250 слів, 60 фраз).

У СРСР з 1955р. також починаються роботи з МП в Інституті прикладної математики АН СРСР під керівництвом О.Кулагіної й І.Мельчука, а перші експерименти з МП були проведені в 1956р. колективом науковців під керівництвом Д.Панова й І.Бельської (з англ. на рос.), О.Ляпунова, О.Кулагіної (з фр. на рос.), Т.Молошної (з рос. на англ.).

У 1957р. в Москві вийшов перший збірник праць із МП. З 1954р. по 1963р. було опубліковано понад 1500 наукових праць, присвячених МП.

У 1959р. відкрито лабораторію МП в Московському педагогічному інституті іноземних мов ім. М.Тореза.

Незважаючи на певні розчарування в МП, викликані його неекономічністю й низькою якістю, у 70-80-ті р.р. у СРСР створюються потужні системи МП: під керівництвом Ю.Моторіна, а потім Ю.Марчука впроваджуються системи АМΠΑР (з англ. на рос. мову), НЕРПА (з нім. на рос.), ФРАП (з фр. на рос.). У цей час в інших країнах світу (США, Канаді, Великобританії, Франції, Китаї та ін.) розробляються СМП переважно корпораціями для технічних і комерційних потреб.

Сьогодні існує значна кількість діючих комерційних СМП, серед яких SYSTRAN, EUROTRA, METAL, ATLAS, GETA, TAUM, ПРОМПТ, СОКРАТ, СПРИНТ, ЛОГОС, МЕТЕО, ВАЙДНЕР, ТИТУС, КУЛЬТ, ЕТАП ТОЩО.

На жаль, машинний переклад і досі не може усунути людського фактора навіть у випадках відсутності двозначності, простоти тексту і передбачає участь людини на етапах підготовки тексту до перекладу (спрощення синтаксису, усунення двозначності, омонімії), інтерредагування (допомога на етапі перекладу) і постредагування (виправлення помилок).

Розвиток систем МП відбувається в напрямку поступового зменшення в них частки людського фактора й збільшення кількості ф-й, які в процесі перекладу передаються від людини комп'ютеріві. Сучасний рівень комп'ютерів, одержаний досвід у практиці роботи СМП, теоретичні досягнення в галузі автоматичної обробки текстової інформації відкривають реальний шлях до створення систем МП, які можуть здійснювати повний системний МП, тобто такий, який охоплює етапи введення тексту (за допомогою, напр., сканування), розпізнання змісту вхідного тексту, запис змісту в граматичних структурах мови, якою робиться переклад, виведення результатів перекладу на екран для подальшої обробки його людиною.

3. Міжпредметні зв'язки МП.

Машинний переклад ґрунтується на доробку ряду дисциплін: по-перше, математичної теорії інформації, яка накопичила значний досвід обчислення інформаційних структур, досліджень кодування й декодування інформації; по-друге, кібернетичної науки, що дала підстави вважати можливим перекодування текстів з однієї мови на іншу при відносному збереженні смислу й визначила нові напрями лінгвістичних досліджень; по-третє, генеративної граматики Н.Хомського, який висунув плідну ідею багаторівневого модулювання мови, розробив ряд універсальних обмежень на трансформації синтаксичних структур.

Продуктивними для машинного перекладу є й розробки в галузі логічної семантики, лінгвостатистики, загальної морфології, семантичного синтаксису, когнітології тощо, що стали базою для розробок багаторівневих лінгвістичних процесорів.

4. Специфіка машинного перекладу та його етапи

Операційними ланками машинного перекладу, який застосовує принцип "синтезу через аналіз", вважаються:

1) парсер – синтаксичний (або в інших модулях – фонетичний і морфологічний) аналіз вхідного тексту за допомогою лексикону та граматики;

2) трансфер – застосування проміжних рівнів представлення вхідного тексту за допомогою мов-посередників, структур знань, лексичних і синтаксичних фільтрів і т.ін.;

3) синтез вихідного тексту на підставі граматики й лексикону мови вихідного тексту й інформації проміжного рівня.

Перші системи машинного перекладу не застосовували “синтез через аналіз”, а були прямим, послівним перекладом на підставі рядів еквівалентів двох мов. Уведення мови-посередника на етапі трансферу згодом приводить до спроби розробок універсальної семантичної мови, не залежної від вхідної і вихідної мов.

Прикладна спрямованість чинних СМП досить різнобічна: це розпізнавання термінів, редагування текстів, пошук еквівалентів, переклад технічної, наукової, ділової л-ри тощо.

На сучасному етапі створена ціла низка СМП, проте виконані ними переклади мають суттєві недоліки на кожному з мовних рівнів. Результати в цій галузі поки що скромні, тому що машинна сприймає мову інакше, ніж людина, й не може здійснювати повний аналіз і синтез тексту. Це пов'язано і з багатозначністю мовних одиниць, омонімією в мові. Машина не може встановлювати зв'язки слів при вільному порядку слів. Вважають, що з часом машина зможе перекладати наукові й офіційно-ділові тексти, а художній переклад ніколи не буде їм підвладний. Однак не варто забувати, що СКП призначені переважно для перекладу науково-технічних текстів, де вони забезпечують прийнятні результати, особливо враховуючи мінімальну тривалість ви конання такого перекладу та його низьку вартість. Крім того, розробники постійно вдосконалюють свої системи, а тому кількість невдалих перекладів постійно зменшується.

У сучасному світі відбувається зростання попиту на автоматичні системи перекладу через постійну зміну і поповнення інформаційного поля світу, що потребує миттєвої й швидкісної обробки потоків інформації багатьма мовами. Практика систем машинного перекладу демонструє 20% показник помилок у текстах на виході, зумовлених недоліками словника та слабким алгоритмічним синтезом пропозицій із неправильною синтаксичною структурою. Тому в автоматизованих перекладацьких системах зростає роль людського чинника. Зважаючи на це, напрямами підготовки фахівців із машинного перекладу є також: 1) оволодіння навичками постредагування перекладів, виконаних автоматизованими системами; 2) підготовка, координація й контроль за роботою користувачів МП; 3) навчання методу поповнення лексичних словників, термінологічних баз знань перекладацьких програмних пакетів та ін.

Типовими помилками МП, які потребують втручання людини як коректора тексту є:

- неперекладені слова;

- неврахування полісемії чи стилістичного маркера одиниці;
- послівний переклад ідіом;
- помилки при перекладі прийменників;
- порушення узгодження чи керування;
- недозволена омонімія;
- помилки в перекладі конструкцій тощо.

Оцінка якості СМП здійснюється на підставі порівняння оригіналу з перекладом, порівняння перекладу з “оберненим” перекладом, шляхом тестування експертними оцінками при порівнянні змісту й форми.

При оцінюванні СМП беруться також до уваги фактори швидкості (забезпечується комп’ютером), якості перекладу щодо зменшення кількості випадків, коли під час перекладу зміст фрази змінюється на протилежний або стає незрозумілим користувачеві (залежить від якості алгоритмів, укладених людиною), а також фактор зручності редагування, забезпечуваний інтерфейсом системи.

Процес МП як особливий процес міжмовних перетворень так само, як і процес перекладу людиною, будується за принципом установалення лексичних, морфологічних, семантико-синтаксичних відповідностей між перекладними одиницями вхідного тексту і вихідного.

На сучасному етапі розвитку МП проблема створення чинних систем МП в усьому світі розглядається як одна з проблем інформаційного обслуговування, орієнтованого на збір іншомовної інформації й розповсюдження інформації про свою країну в інших державах. У країнах СНД, зокрема і в Україні, на перший план виходить саме останній із названих аспектів. Цим пояснюється й вибір напрямку перекладу створюваної в Українському мовно-інформаційному фонді – з української на англійську, іспанську, німецьку, російську, турецьку, французьку мови.

5. Вітчизняний досвід створення систем машинного перекладу

В Україні розробка СМП розпочалася в 60-ті р.р. 20-го ст. Інститутом кібернетики АН і Київським державним університетом ім. Т.Шевченка.

В Україні використовують кілька СКП – РУТА-ПЛАЙ (рос.-укр.), РУМП, LANGUAGE Master, PRAGMA (англ.-укр.). Так, система РУТА-ПЛАЙ містить 155562 українських слова і 125741 російське слово і забезпечує такі режими перекладу:

- вибір пріоритетної підмови перекладу (загальна лексика, наукова лексика, терміни тощо);
- вибір напрямку перекладу (російсько-український, україно-російський тощо);
- вибір обсягу перекладу (весь текст або його фрагмент);
- можливість застосування засобів редагування Плай для обробки перекладеного тексту;
- можливість інформування про кількість невідомих програмі слів;

- можливість помічати в тексті невідомі слова, слова з неприпустимими символами, граматичні варіанти слів, варіанти перекладу, зарезервовані слова;
- можливість не перекладати слова, якщо вони містять латинські букви.

Приклад: прочитати з підручника З.Партико.

Ще одним напрямом роботи конструкторів СКП є створення систем комп'ютеризованого перекладу. Такі системи призначені для традиційного (ручного) перекладу. Вони працюють на таких засадах:

- текст оригіналу ділиться на невеликі сегменти – речення;
- кожен сегмент людина перекладає вручну, при цьому кожен сегмент-оригінал і сегмент-переклад зберігаються попарно (поточний сегмент-оригінал висвічується в одному вікні, а сегмент-переклад – в іншому);
- для кожного наступного сегмента-оригіналу система підраховує відсоток збігу слів з попередніми сегментами-оригіналами (ці відсотки вказуються біля сегмента);
- якщо відсоток збігів перевищує певне порогове значення (таких значень може бути кілька: вище, середнє, нижче), то система автоматично підставляє слова у сегменти-переклади з тих попередніх сегментів-перекладів, для яких відсоток збігів у сегментах-оригіналах був максимальним;
- варіант перекладу людина може обрати з досконалих перекладних словників, у тому числі для окремих галузей науки і техніки, якими часто обладнують такі машини;
- якщо перекладач змінює переклад якогось слова чи їх ланцюжка на інший варіант, то попередній переклад змінюється в усьому тексті на новий варіант автоматично.

Нещодавно в США створено першу систему усного синхронного перекладу. Для її функціонування мовцеві, що спілкується мовою оригіналу, ставлять на обличчя та шийні м'язи близько 2 десятків датчиків. У системі є словник, в якому зафіксовано, які м'язи беруть участь у вимові тих чи інших звуків і слів. На основі такого словника така СКП аналізує вимовлений текст і здійснює переклад (усний, писемний чи обидва одночасно) мовою перекладу.

Останнім часом японські лінгвісти знайшли ще одну галузь застосування СКП – для перекладу мови тварин. Вони не лише дослідили, а й сконструювали таку систему, яка перекладає близько сотні звуків котів на мову людини. Звуки мови котів перекладають фразами на зразок: *Дай їсти, дай пити, приголуб мене, відчепись* тощо.

Як бачимо, СКП мають широке коло галузей для застосування і великі перспективи.

Основні напрями розвитку галузі обробки текстів

Перші спроби розробки теорії і прикладних систем АОПМ відносять до 50-х р.р. 20-го ст. (США, Франція, ФРН, СРСР та ін.). Міждисциплінарний прикладний напрям під назвою “автоматична обробка природної мови” виник у кінці 60-х р.р. і розвивався в межах науково-технологічної дисципліни “штучний інтелект”. За своєю внутрішньою формою словосполучення “обробка природної мови” охоплює всі галузі, в яких комп’ютер застосовується для обробки мовних даних. Однак у практиці закріпилося більш вузьке тлумачення цього терміна – розробка методів, технологій та конкретних систем, що забезпечують спілкування людини з ПК природною або обмежено природною мовою.

Чимало з проблем АОПМ оформилися в окремі напрями прикладної лінгвістики: машинний переклад, корпусна лінгвістика, комп’ютерна лексикографія, комп’ютерне термінознавство тощо.

Проблема автоматизації введення і виведення інформації в комп’ютерних технологіях є сьогодні актуальною. Вирішення її тісно пов’язане з завданнями аналізу та синтезу мовлення. Роботи в цій галузі мають практичне значення для автоматизації виведення інформації у формі усного мовлення в ситуаціях, коли необхідна швидка реакція з боку людини при вирішенні завдань керування складними виробничими операціями, а також при синхронному перекладі з голосу. Ідеальним було б спілкування з машиною природною мовою. Зокрема, виробниче розв’язання проблеми машинного перекладу передбачає наявність автомата для зчитування письмового тексту, а потім і його автоматичне відтворення в усній формі. Прості входні пристрої у майбутньому повинні забезпечити візуальний і слуховий зв’язок з машиною.

Над цією проблемою вже працюють інженери і фахівці з розпізнавання образів. Вже існують моделі електронних пристроїв, спроможні зчитувати машинний текст (сканер). Однак складнішим виявилось розв’язання проблеми, пов’язаної з читанням рукописного тексту. Роботи в цьому напрямі тривають. Н., щоб підрахувати результати перепису населення, використовують електронні оптичні автомати “Бланк-6”, здатні зчитувати рукописну цифрову інформацію; автоматичне сортування поштових документів. Цілком сьогодні вирішене питання виведення інформації з комп’ютера в друкованому вигляді (принтер).

Складні проблеми виникають також у створенні автоматів, які могли б слухати. У її вирішення роблять внесок і лінгвісти: вони вирішують питання розпізнавання усного суцільного мовлення, а також завдання розвитку діалогових систем у робототехніці.

Особливий інтерес становить розробка багатодикторських систем, здатних розпізнавати слова і фрази, вимовлені різними дикторами. Для цього важливим є вивчення специфіки обміну інформацією між людьми, функціонування органів чуття у процесі розпізнавання й орієнтації у мовленні; моделювання мови та мовлення; моделювання творчості та автоматизації інтелектуальної і психологічної діяльності людини; програмування у сфері подання знань і бази даних.

Проблема усного введення й автоматичного синтезу мовлення, що становить цілий комплекс дослідницьких завдань. Щоб її вирішити, лінгвістика повинна серйозно вивчити проблеми функціонування мови. При цьому не можна обмежуватися лише аналізом звукової сторони мови, тому що семантичні аспекти мовлення є не єдиними в процесі розпізнавання звуків і слів.

Застосування синтезаторів мовлення можливе в таких сферах людської діяльності:

1. для людей, які погано бачать або втратили зір: вони можуть самостійно читати будь-які книги.

2. Для людей, що не вміють говорити (німі). Для них сьогодні існують мова жестів і письмо. Машина, що говорить і має клавіатуру, дозволила б їм реалізувати штучний голос як жести.

3. Управління складними об'єктами в аварійних ситуаціях, коли ручними командами оператор не спроможний щось зробити.

4. Телефонні автовідповідачі, інформатори-довідники в місцях загального користування (вокзали, довідкові бюро, біржа, зв'язок із комп'ютерами).

5. Комп'ютерні ігри, що вміють говорити; електронні замки та охоронні конструкції, що також мають голос.

Генерування текстів

Сьогодні виділяють 2 види генерування (створення) текстів: генерування монологічних текстів і ведення діалогу.

Генерування тексту не є його синтезом, оскільки передбачає самостійне створення комп'ютером нового тексту.

Системи генерування монологічних текстів серед усіх описаних КС є найскладнішими. Їх можна поділити, за З.Партико, на такі, що описують дійсність, і такі, що її не описують, а лише генерують довільні тексти. Системи першого типу в наш час не відомі. Системи 2 типу, звичайно, генерують тексти за певними, суворо визначеними правилами (сценаріями). До них можна віднести системи генерування віршів.

Такі системи містять словники слів, підібраних за певними правилами, а також типи строф, які можна вибирати чи створювати самому. Для вибору строф указують потрібну в ній кількість рядків, спосіб чергування наголошених і ненаголошених складів, а також спосіб римування рядків у строфі.

Випадковий читач навряд чи здогадається, хто є його автором.

Проблемі генерування монологічних текстів передують ціла низка невіршених питань, зокрема, питання композиції монологічного тексту ще мало досліджені, питання відповідності цих текстів реальному світу тощо, оскільки воно тісно пов'язане з питанням розуміння тексту.

Оптимізація спілкування з комп'ютером. Системи спілкування з ЕОМ

Проблеми КЛ у вузькому розумінні часто пов'язують з моделюванням спілкування, із забезпеченням спілкування людини з комп'ютером

природною або обмежено природною мовою. Цей напрям КЛ можна віднести до оптимізації комунікативної функції мови. Розглянемо детальніше досвід створення подібних процесорів.

Вивчення накопленого досвіду експлуатації комп'ютерних систем, що забезпечують спілкування з комп'ютером природною мовою, дозволив ученим по-новому поглянути на функції і стр-ру природної комунікації. Вимагають відповідей питання: Що забезпечує природність спілкування? Які умови зв'язності бесіди? Коли спілкування є успішним? Коли виникають комунікативні невдачі і як можна їм запобігти? Які стратегії спілкування застосовують мовці для досягнення комунікативних намірів?

Виникнення й бурхливий розвиток цього напрямку в 70-ті р.р. як напрямку комп'ютерної лінгвістики пов'язане перш за все із зростанням кількості людей, що користуються комп'ютером. Оскільки навчити всіх користувачів мові програмування неможливо, то виникла проблема організації взаємодії їх із комп'ютерними програмами. Розв'язання її йшло двома шляхами: по-перше, робилися спроби адаптації мов програмування й операційних систем до кінцевого користувача (дотримання наглядності й ілюстративності, застосування звичних для людини метафор письмового столу, бібліотеки тощо). Сьогодні ця тенденція відобразилася в дизайні й організації інтерфейсу програми "Windows". Другий напрям – розробка систем, що дозволяли б взаємодіяти з ПК в конкретній галузі природною мовою або обмеженим її варіантом. Тоді в центрі уваги стали питання спілкування, діалогу.

Спілкування людини з ПК здійснюється у вигляді діалогу, що включає двох суб'єктів – людину та комп'ютер. Ролі учасників змінюються – ініціатором може бути як людина, так і комп'ютер.

Системи спілкування з ЕОМ, їх структура та типи

Системи ведення діалогу значно простіші, ніж системи генерування монологічних текстів. Це пояснюється тим, що вони можуть використовувати у своїх відповідях чи запитаннях готові фрагменти, фрази з питань або відповідей учасників діалогу – людей.

Залежно від того, хто виступає ініціатором діалогу і від можливості зміни функції виділяються, на думку А.Баранова, системи із жорсткою та м'якою структурою діалогу. Односпрямовані системи (н., інформаційно-пошукові системи), що орієнтовані переважно на пасивну стратегію відповіді на питання користувача називаються ІС з **жорсткою** структурою. ІС з **м'якою** структурою діалогу припускають можливість зміни ролей учасників діалогу.

Базова структура систем спілкування з ПК:

- **блок розуміння**, який складається з блоків *аналізу* та *інтерпретації* мовленнєвого повідомлення користувача: на цьому етапі відбувається морфологічний аналіз словоформ, семантичний та синтаксичний аналіз речень;

- **блок породження** змісту відповіді – цей етап передбачає етап *синтезу* змісту у вигляді концептуального уявлення спеціальною метамовою

(він включає визначення обсягу інформації; попереднє членування інформації на порції, що відповідають реченню; визначення їх послідовності; виявлення частин змісту, що відповідають межах слів) і етап *оформлення* змісту у висловлювання (відбувається оформлення семантичного уявлення висловлювання в синтаксичні структури речення; на цьому етапі важливу роль відіграють такі категорії комунікативної організації висловлювання, як тема, рема, дане, нове).

Особливою частиною цієї системи є **діалоговий компонент** – в ньому фіксуються стратегії ведення діалогу, умови застосування цих стратегій, способи уникнення можливих комунікативних невдач. Стратегії ведення діалогу та його тематична структура зазвичай представляються у вигляді сценаріїв. При цьому на рівні мовленнєвих дій в системах застосовуються розроблені в лінгвістиці моделі діалогової взаємодії. Центральну роль при цьому відіграє уявлення про комунікативний крок (хід), що спричинений ситуацією або попередніми комунікативними кроками. Н., мовленнєвий акт питання вимагає мовленнєвого акту відповіді; мовленнєвий акт прохання викликає МА дозволу. Типові послідовності пов'язаних між собою реплік фіксуються в діалоговому компоненті.

Типологія систем спілкування з ПК:

- *питально-відповіддєві* системи (обробляють запити і синтезують відповіді);
- *діалогові* системи розв'язання задач (ці системи можуть виступати ініціаторами комунікації, на відміну від попереднього типу);
- *системи обробки зв'язних текстів* (ці системи здатні розуміти текст та давати відповіді за його змістом, тобто вилучати з нього інформацію) (А.Баранов).

Завдання: самостійно опрацювати (в зошитах для самостійної роботи) типологію систем спілкування з ПК за підручником Баранова. – с.193-196.

Мовою діалогу з комп'ютером (за З.Партико) може виступати:

- мова меню (це обмежена природна мова, в якій наперед визначено й задано всі можливі варіанти запитань і відповідей; така мова не вимагає лінгвістичного опрацювання. Н., мова меню канцелярських офісних програм);
- природна мова з обмеженням лексичного складу (н., 300 слів; вона вимагає спрощеного лінгвістичного опрацювання);
- природна мова без обмежень (вимагає максимального лінгвістичного опрацювання).

Перспективи цього напрямку:

- дослідження способів генерування монологічних і діалогічних текстів;
- дослідження композиційної будови монологічних текстів;
- створення сценаріїв моно- і діалогічних текстів;
- створення систем генерування текстів.

Розуміння текстів комп'ютером

Майже всі сучасні КЛС опрацьовують тексти формально, не розуміючи їх змісту, не співвідносячи їх із реальним світом. За останні десятиліття почали створювати КЛС, що розуміють тексти, тобто зіставляють їх з одним із світів, зокрема реальним. Такі системи наз. системами розуміння текстів. До них належать, н., діалогові системи продажу квитків, роботи технічні системи, що працюють на складах “вантажниками” тощо.

Розрізняють 3 види розуміння:

- лінгвістичне (передбачає, що отримувач повинен вміти виділити в реченні його члени – підмет, присудок, додаток тощо, їх приналежність до певних частин мови, граматичні категорії, в яких вжито ці члени речення, тощо);
- когнітивне розуміння (передбачає, що отримувач повинен вміти підставити замість членів речення конкретні фрагменти відповідного світу, н., замість слова *мама* – конкретну людину, замість *учора* – конкретний день тощо);
- прагматичне (передбачає, що отримувач повинен вміти встановити, навіщо, з якою метою відправник тексту передав йому – отримувачу – цей текст).

Інша проблема розуміння тексту – наявність у текстах помилок, недомовок, ситуативного, контекстуального мовлення.

Системи розуміння текстів є важливими для роботи технічних комплексів, що працюють у реальних умовах, зокрема на виробництві, в тих місцях, де не може працювати людина – на завалах, у зонах із підвищеним рівнем радіації тощо. Н., якщо людина віддає команду роботів: “Візьми зелену коробку й перенеси її на 10 м вперед. Постав коробку на землю”. У цій ситуації діалогова система повинна розуміти, що таке *коробка*, і чим вона відрізняється від інших предметів, чим *зелений* колір відрізняється від інших, скільки це – 10 м, що таке *постав на землю* тощо.

До розв’язання зазначеної проблеми наука лише починає наближатися, тому створення систем розуміння текстів є її перспективою.

Автоматичне читання текстів.

У наш час для швидкого та якісного введення інформації до ПК широко застосовується сканер. Він працює за принципом фотоапарату, дозволяючи ПК побачити текст. Однак для того, щоб його зрозуміти, необхідна система автоматичного читання тексту або оптичного розпізнавання символів (OCR-системи).

У класичному розумінні система автоматичного читання тексту – це комп’ютерна програма, що дозволяє перетворювати текст із паперового носія в електронний текстовий файл, що може бути прочитаний засобами обробки текстів. Вихідний текст спочатку має бути отриманий шляхом сканування або за допомогою факсу-модему.

Історія появи сучасних програм з розпізнавання текстів починається з кінця 40-х р. 20-го ст. , коли вчені багатьох країн почали працювати над ідеєю навчання комп’ютера вмінь розв’язувати різні інтелектуальні задачі. Автоматичне читання тексту, розпізнавання мовлення, гра в шахи, створення

музики та віршів – це далеко не всі ідеї, що висувалися й розроблялися в той час. В кінці 50-х р. всі ці ідеї оформилися в окрему галузь знання – **штучний інтелект**. Однією із перших задач, що згодом виокремилася в окремий напрям, було завдання розпізнавання образів. Ідеальна комп'ютерна система розпізнавання образів повинна вміти формувати, аналізувати та інтерпретувати будь-яке зображення, в тому числі й символічне.

Сьогодні в усьому світі широко відомі дві такі системи, створені російськими дослідниками – Fine Reader та CuneiForm. Попри деякі труднощі в розпізнаванні текстів (на одній сторінці може бути кілька шрифтів різного розміру, тексти часто бувають багатомовними, мати багато стовпчиків, містити таблиці, графіки, малюнки тощо), можливості систем читання текстів величезні. Розглянемо деякі з них:

1) у процесі сканування та розпізнавання тексту документа OCR-системи автоматично підбирають яскравість сканування, фрагментують кожен сторінку, виділяючи в ній зони графічних ілюстрацій та таблиць, розпізнають символи тексту, перевіряють орфографію розпізнаних слів та подають кінцевий результат в текстовому редакторі.

2) OCR-системи дозволяють розпізнавати друковані символи, тобто символи майже 200 мов;

3) досить добре розпізнаються рукописні символи, тобто символи, написані вручну друкованими літерами з невеликою відстанню між ними;

4) OCR-системи розпізнають всі застосовані в тексті документа шрифти без попереднього навчання, добре сприймають напівжирний шрифт, курсив, злитий, підкреслений та багатостовбчиковий текст. Спочатку в світі переважали системи автоматичного читання тексту, що вимагали навчання кожного нового шрифту (нової гарнітури, стилю, розміру тощо). Вони наз. мультіфонтними (від англ. font - шрифт). Протилежним класом OCR-систем є т.з. інтелектуальні програми, що наз. омніфонтними. Їх не треба навчати, оскільки ці програми розпізнають різні стилі написання однієї літери не тому, що їх навчили різних гарнітур шрифтів, а тому, що вони знають правила написання цієї букви.

5) OCR-системи здатні самонавчатися та розпізнавати погано видруковані символи або символи незнайомих програмі мов.

6) Поряд із суцільними текстами (без таблиць та ілюстрацій) програми автоматичного читання добре розпізнають:

- тексти з графікою, підписами, логотипами;
- таблиці;
- тексти, надруковані на кольоровому або гербовому фоні;
- тексти різноформатних документів (н., креслень);
- OCR-системи підтримують будь-які моделі сканерів та будь-які графічні формати.

7) З'явилися та широко застосовуються мережеві версії програм автоматичного читання тексту;

8) OCR-системи підтримують друк паперових документів у всесвітній мережі Інтернет. При чому оформлення сторінки відбувається за всіма правилами веб-публікації.

9) точність розпізнавання текстів високої та середньої якості на OCR-системах досягає 97-99%.

Розвиток програм автоматичного читання текстів найближчим часом відбуватиметься в напрямі підвищення точності розпізнавання текстів низької якості, виділення текстової інформації на фоні шумів (н., розпізнавання номерних знаків автомобілів), а також інтеграції OCR-систем з різними програмами обробки інформації (системами машинного перекладу, автоматичного анотування та реферування, електронними архівами, документоведення тощо.)

Автоматичне анотування та реферування текстів.

Реферат – це зв'язний текст, що коротко передає не тільки головну тему та предмет документа, але й мету, методи, основні результати дослідження або розробки. Реферати зазвичай складають до науково-технічних текстів – наукових книг, статей, патентів тощо. Реферат допомагає людині орієнтуватися в інформаційних потоках, оперативно обирати для себе найбільш цінну та корисну інформацію. Процес складання реферату наз. реферуванням.

Реферування – вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів документів, у процесі якого генерують короткий текст (близько 1000 знаків), що передає основний текст документа. Для великих текстів (книг) обсяг реферату може сягати 2500 знаків.

Анотація – це короткий виклад змісту документу, що дає загальне уявлення про його тему. Процес складання анотації наз. анотуванням.

Анотування – вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів документів, у процесі якого генерують короткий текст (близько 600 знаків), що характеризує зміст, форму, цільове та реципієнтське (читацьке, слухацьке, глядацьке тощо) призначення документа. Зазвичай анотацію супроводжує бібліографічний опис документа.

Зразок анотації та реферату до одного тексту прочитати з посібника З.Партико, стор. 109.

Реферати та анотації є вторинними документами. У вторинних документах можна виділити два блоки інформації:

- змістовний (містить інформацію самого першоджерела – про що книга);
- документографічний (дані про саме першоджерело – тип документа, вид, рік видання, місце видання тощо)..

Ми говоритимемо про перший блок інформації. Науково-технічний прогрес призвів до великого масиву інформації. Фахівці не встигають сьогодні слідкувати за новітньою літературою в своїй галузі. Для цього, як доведено, людина повинна прочитувати щодня 1500 сторінок тексту, що перевищує фізичні можливості людини. Тому для оперативного поверхового знайомства з публікаціями застосовують реферати та анотації, що

створюються в спеціальних організаціях та публікуються в реферативних журналах та реферативних збірниках.

Реферування та анотування є досить складними видами інтелектуальної діяльності. Складання їх людиною потребує багато часу. Тому для їх складання сьогодні застосовують комп'ютер. Це наз. автоматичним реферуванням та анотуванням.

В процесі складання реферату людиною виділяються три етапи:

- *підготовчий* (референт визначає тематичну спрямованість тексту та намагається усвідомити документ загалом);

- *аналітичний* – текст ділиться на фрагменти, кожен з яких ретельно вивчається, в них виділяються змістові одиниці. Цей етап завершується складанням плану. В якості змістових одиниць, що виділяються на даному етапі, можуть бути цілі ключові речення, ключові словосполучення та слова.

Ключове слово – це термін що належить до основного змісту тексту та повторюється в ньому кілька разів.

Ключове словосполучення – поєднання слів, що містить одне або кілька ключових.

Ключове речення – те, що містить ключові слова або словосполучення.

Складання плану реферату полягає у виділенні певних змістових орієнтирів, що на останньому етапі будуть детальніше викладені. В якості таких орієнтирів можуть бути: основні теми та підтеми тексту; основні аспекти дослідження; основні ключові речення, словосполучення слова.

Важливим є питання, як людина вибирає з тексту ключові слова, словосполучення та речення. Читаючи текст, людина подумки виділяє три типи одиниць:

- одиниці, що обов'язково будуть включені в реферат або анотацію; ці одиниці містять нові ідеї, гіпотези, методи, явища, процеси, тобто все нове та оригінальне;

- одиниці, що містять фактичні дані: параметри виробів, процесів, методів тощо. Вони не є принципово новими.

- одиниці, що аргументують та ілюструють одиниці перших двох типів.

Одиниці першого рівня обов'язково застосовуються в рефераті. З одиниць другого рівня – лише окремі, третього – лише зрідка.

- *етап безпосередньої побудови* реферату або анотації – виділені раніше змістові частини розташовуються відповідно до плану у вигляді вторинного документа.

Якщо доручити складання реферату або анотації ПК, то, вочевидь, його треба навчити тих же дій, що здійснює людина. Він повинен вміти:

1. знаходити в тексті ключові слова, словосполучення, речення;
2. знаходити в тексті менш значимі одиниці;
3. складати з текстових одиниць двох перших типів змістові одиниці реферату та анотації;
4. складати з таких одиниць текст реферату або анотації.

Існуючі сьогодні системи автоматичного реферування та анотування в якості основних змістових одиниць використовують ключові словосполучення, слова та речення. Ключові речення – для побудови тексту реферату, а словосполучення та слова – для побудови табличних рефератів.

За способом виділення з вихідних текстів ключових сл/сп та речень розрізняють декілька методів автоматичного реферування та анотування. Найбільш відомі з них три групи методів:

- статистичні;
- позиційні;
- логіко-семантичні.

Сутність **статистичних методів** полягає в тому, що :

- ключовими вважаються такі слова, що з урахування синонімів зустрічаються в тексті найбільшу к-сть разів;

- ключовими реченнями вважаються такі, які – або мають в своєму складі кілька ключових слів або містять ключові слова на невеликій відстані одне від одного.

Приналежність слова, сл/сп або речення до ключових визначаються спеціальними коефіцієнтами.

У **позиційних** методах ключовим вважається речення, що входить до назви, заголовків, є на початку або в кінці всього тексту або його частин.

Логіко-семантичні методи спираються на дослідження структури та семантики текстів. Їх мета – виділити з конкретного тексту речення з найбільшою функціональною вагою. Цей показник залежить від багатьох критеріїв – наявності в досліджуваному реченні спеціальних семантично значимих члів, зв'язку даного речення з іншими реченнями тексту, синтаксичного типу самого речення тощо.

Формулюючи задачу побудови системи автоматичного анотування та реферування, необхідно чітко вказати:

- 1) метод, що застосовується для виділення ключових слів речення;
- 2) спосіб виділення ключових словосполучень;
- 3) критерій виділення ключових речень;
- 4) тип анотації, що готується: текстова або таблична;
- 5) тип реферату, що формується: текстовий або табличний.

Приклад задачі автоматичного реферування та анотування (с. 60.

Зубков. Теорія і практика інформаційно-пошукових систем.)

Органи науково-технічної інформації в кожній країні публікують збірники реферативної інформації (реферативні журнали), в яких вміщують тематично згруповані реферати всіх нових документів, опублікованих в Україні та світі. В Україні це робить Інститут реєстрації інформації, Наукова бібліотека України ім. В.Вернадського, УкрІНТЕІ та деякі інші уповноважені державою організації. Прикладом такого видання може служити “Український реферативний журнал “Джерело”, що виходить кількома серіями. За кордоном є великі центри реферативної інформації (Росія – ВІНІТІ, США – CAS тощо).

Підготовка оглядів

Готування оглядів – це вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів документів, у процесі якого за певною темою добирають низку документів, проводять критичну оцінку, систематизацію та узагальнення інформації, яку вони містять, а потім на цій основі генерують нове повідомлення (огляд), що завершується висновками.

Огляди на основі аналізу десятків чи сотень документів готують фахівці з великим досвідом роботи. Їх називають аналітиками. Мета оглядів – надати керівним працівникам можливість прийняти в політиці, промисловості, дипломатії, розвідці, науці оптимальне рішення. Найбільші світові центри науково-технічної інформації готують щорічні огляди з усіх галузей промисловості.

Обсяг огляду повинен становити:

- для керівних працівників (генеральних директорів, міністрів, президентів тощо) – не більше 1-2 стор. формату А-4;
- для читачів масової інформації (н., для читачів газетних видань), як правило, не більше 1 сторінки газети;
- для науковців – не обмежують (огляду може бути присвячена ціла книга).

Автоматизувати цей вид аналітико-синтетичного опрацювання текстів на сьогодні практично неможливо через його складність. Тому він є перспективою КЛ.

Лекція № 3

Тема: **КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК НАВЧАЛЬНА ТА НАУКОВА ГАЛУЗЬ**

Мета: систематизувати знання у сфері корпусної лінгвістики, визначити основні етапи корпусної лінгвістики; сформулювати поняття, уявлення про корпусну лінгвістику як наукову та навчальну дисципліну.

Методи: лекція (пояснення, розповідь), бесіда, спостереження.

Дидактичні засоби навчання: словесні (конспект лекції, підручники), візуальні (таблиці, схеми, мультимедійні презентації).

План:

1. Корпусна лінгвістика як галузь прикладного мовознавства.
2. Історична довідка становлення напрямку.
3. Завдання, проблеми, напрями корпусної лінгвістики.
4. Засади корпусного аналізу текстів.

Література:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 245с.
2. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – Черкаси: Брама, 1999. – 786с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006.

4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Світ, 2008. – С.13-21, 133-157.

5. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексеева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб., 1996.

6. Кибрик А.Е. Очерки по общин и прикладным вопросам языкознания. – М., 1992 (2-е изд: 2000).

Корпусна лінгвістика є галуззю прикладного мовознавства, яка займається формуванням комп'ютерних корпусів текстів у різних мовах і спрямована на максимально об'єктивний аналіз мовних явищ в умовах реальної живої комунікації. Поява цієї галузі у 70-80-ті р. р. ХХ ст. пов'язана з розвитком комп'ютерної науки. У 60-ті р. р. уперше до засад корпусної лінгвістики звернувся британський професор Р. Квірк, який очолив колектив по формуванню Лондонсько-Лундського корпусу текстів. Обсяг цього корпусу дорівнював 1 млн. слововживань (у 100 писемних і 100 усних текстах). Цей корпус у машинному варіанті упорядковувався в Лундському університеті (Швеція) до 1979 року під керівництвом **Я. Свартвіка**. На його базі у 1985 році було укладено Повну граматику англійської мови.

У США корпусна лінгвістика зазнала критики з боку основоположника генеративізму Н. Хомського, який назвав корпусний спосіб накопичення мовних даних неадекватним і хибним для опису породжу вальної здатності природної мови, оскільки лише інтуїція мовця може замінити корпус і стати джерелом мовного матеріалу [The Linguistic encyclopedia 2004, 85].

Найбільш відомим корпусом американського варіанта англійської мови є Браунівський, що створювався у Браунівському університеті з 1961 року під керівництвом У. Френсіса і Х. Кучери. Цей корпус має такий самий обсяг слововживань, як і Лондонсько-Лундський. До нього ввійшли 500 текстів літературного варіанта англійської мови й тексти 15 жанрів американського варіанта (індексована версія з'явилася у 1980 році). Британським аналогом Браунівського корпусу є Ланкастерсько-Осло-Бергенський (індексована версія вийшла у 1985 році). У СРСР робота над створенням корпусів текстів була розпочата з першої половини 70-х років. Із 1987 року в Уппсальському університеті створюється «Уппсальський машинний фонд російської мови» (близько 1 млн. слововживань). Спільним російсько-французьким проектом упорядковано корпус за дискурсивними словами російської мови, одиницею зберігання якого були зв'язні тексти відповідного часу, автора й жанру (15 тис. сторінок) [Дискурсивные слова русского языка 1998].

Головним поняттям корпусної лінгвістики є **корпус** мовленнєвої реалізації мови, що кваліфікується як сформована за певними вимогами вибірка мовленнєвого матеріалу, який може використовуватися для опису й дослідження мови як системи. Базовий, вихідний масив текстів разом із програмним забезпеченням формує **динамічний корпус** текстів. Складниками корпусу є **одиниця зберігання**, або базова одиниця, яка може відповідати слову, сполуці, синтагмі, висловленню, фрагменту тексту й цілому тексту залежно від мети створення корпусу. Одиниця зберігання може

супроводжуватися параметризацією відповідних характеристик, у тому числі і джерела вилучення, а також маркерами деяких просодичних і паралінгвістичних особливостей природного мовлення. Одиниці усного мовлення обов'язково фіксуються на матеріальних носіях звукозапису, мають транскрибований вигляд, деякі корпуси містять відеозапис усного спілкування, тобто мають мультимедійний складник.

Корпуси можуть охоплювати всі мовні стилі й жанри або бути обмеженими певною дискурсивною сферою чи жанром (наприклад, Боннський корпус газетних текстів, німецький корпус текстів публічної політики за період з 1989-1990 р. р. «Wendekorpus»; російський корпус текстів словника Ф. Достоевського тощо). Обмеження сфери вибірки певним жанром, типом дискурсивної практики, зразком текстів, автором визначає *проблемну галузь* корпусу одиниць зберігання. Співвідношення між корпусом текстів й обраною проблемною галуззю при пропорційному звуженні назване *порогом відображення*. Чим вищий поріг відображення, тим імовірніші випадки відсутності якихось явищ проблемної галузі в корпусі.

Залежно від мети створення корпусу вони поділяються на *дослідницькі*, що призначені для вивчення різних аспектів і проблем функціонування мови й мови як системи і передують дослідженню; *ілюстративні*, що підтверджують висновки дослідника та створюються після проведення аналізу. Останнім часом з'являються так звані *моніторні* корпуси, які, порівняно зі статичними, відтворюють зміни мовної системи протягом певного хронологічного періоду, наприклад, процеси архаїзації та неологізації тощо. Таким чином укладався Бірмінгемський корпус, ідеологом якого став Дж. Синклер. Цей корпус постійно поповнювався й відображав зміни в мові. До того ж користувачі отримали можливість створювати робочі корпуси з генерального корпусу, що містив 7,3 млн. слововживань. У Росії протягом 1996-1997 р. р. авторською групою у складі А. Баранова, М. Михайлова, Г. Сидорова у відділі експериментальної лексикографії Інституту російської мови РАН було створено динамічний корпус текстів сучасної публіцистики.

Головними *проблемами* корпусної лінгвістики є: 1) спосіб представлення та збереження мовленнєвих репрезентацій (виокремлюють структурований та неструктурований способи); 2) вимоги до корпусу текстів із боку укладачів і користувачів (дослідники наголошують на принципах репрезентативності відносно проблемної галузі; повноти з метою представлення релевантних явищ; економічності, яка повинна балансувати з репрезентативністю й повнотою; прозорості та зрозумілості одиниці збереження як її самодостатності, що усуває двозначність і неясність; обов'язкової комп'ютерної підтримки [Баранов 2003, 118-121]); 3) специфіка програмного забезпечення корпусів; 4) принципи відбору параметрів проблемної галузі; 5) способи структурації корпусу; 6) транскрипція текстів усного мовлення; 7) мультимедійна підтримка корпусів усного мовлення; 8) розробка пошукових систем у корпусі; 9) способи формування робочих

корпусів зі складу генерального; 10) кодування дескрипцій одиниць збереження тощо. Оскільки корпуси текстів створені або продовжують створюватися в різних країнах світу, координація зусиль дослідників є дуже незначною, що зумовлює різні формати репрезентації корпусного матеріалу, а значить, неможливість суміщення програм.

На підставі обробки комп'ютерного корпусу текстів здійснюється **корпусний аналіз** – один з об'єктивних методів мовного аналізу, спрямований на вивчення певних закономірностей й особливостей мови та мовлення. Застосовується в лінгвістичній семантиці з метою встановлення спектра контекстуальних значень й особливостей уживання лексем. Найбільш істотними недоліками цього методу є спрощення обробки мовного матеріалу й експланаторна негнучкість, тому оптимальним є поєднання корпусного аналізу з іншими методиками мовознавства.

Лекція №4

Тема: ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ

План:

1. Предмет, об'єкт і становлення комунікативної лінгвістики.
2. Вербальна/невербальна комунікація.
3. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.
4. Теорія нейролінгвістичного програмування.
5. Техніки НЛП: загальна характеристика.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Монахова Т. В. Лексичні засоби мовленнєвого маніпулювання [Текст] / Т. В. Монахова // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр.- Дніпропетровськ : ДНУ, 2012.- Вип. 11.-С. 70-77.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
3. Семенюк І. С. Базові поняття комунікативної лінгвістики (лінгвокогнітивний аспект) [Текст] / І. С. Семенюк // Вісник Житомирського державного ун-ту. - Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. - Вип.42. - С. 181-184.
4. Зернецька О., Зернецький П. PR-маніпуляційний вплив. Комунікативна теорія і практика [Електронний ресурс] / О. Зернецька, П. Зернецький. - Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/>
5. Кирилюк Ф. М. Способи маніпулювання // Політологія: Навчально-методичний комплекс [Текст] / Ф. М. Кирилюк. – К., 2005 - Режим доступу: http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_2280.html

Комунікативна лінгвістика є мовознавчою дисципліною нового типу, що з метою дослідження власного об'єкта інтегрує різні галузі лінгвістики, як-от: теорію мовленнєвих актів, лінгвопрагматику, паралінгвістику, лінгвогенристику, теорію мовленнєвої діяльності, дискурсологію,

мовленнєзнавство. Дотичними до кола проблем комунікативної лінгвістики є різні аспекти лінгвістики тексту, психолінгвістики, лінгвістичної семантики, стилістики, соціолінгвістики, лінгвокультурології, етнолінгвістики, когнітивної й комп'ютерної лінгвістики, лінгвосинергетики, лінгвістичної філософії, теорії інформації, комунікативістики тощо. Комунікативна лінгвістика спрямована на дослідження закономірностей, складників, чинників комунікативної діяльності, яка здійснюється на базі природної мови. *Об'єктом* комунікативної лінгвістики є мова, представлена в реальних процесах комунікації (дискурсивна практика), а *предметом* - організація комунікативної ситуації у взаємодії її функціональних взаємно детермінованих модулів, одним із яких є вербальне повідомлення (текст).

Головними завданнями комунікативної лінгвістики є: 1) вивчення природи, типів і форм мовної комунікації; 2) виокремлення й опис мінімальних одиниць мовленнєвого спілкування (мовленнєвих актів, комунікативних актів, мовленнєвих подій, інтеракцій тощо), визначення їхньої ролі й ваги в комунікативному процесі; 3) характеристика типів комунікативної взаємодії і засобів комунікативного впливу; 4) обґрунтування зразків мовленнєвого спілкування: мовленнєвих жанрів і типів дискурсу; 5) аналіз тексту як знакової форми мовленнєвого спілкування й обґрунтування законів організації мовного коду в комунікації; 6) дослідження паравербальних і невербальних засобів мовної комунікації, їхніх функцій у комунікативній ситуації; 7.) характеристика сфер мовної комунікації, їхньої взаємодії зі стилями спілкування; 8) вивчення психолінгвістичного аспекту породження, сприйняття й розуміння повідомлення й аналіз комунікативної компетенції у філогенезі й онтогенезі, її зв'язків із мовною компетенцією; 9) опис організації комунікативної ситуації, її складників і їхніх типів; 10) пошук оптимальних моделей комунікативної ситуації; 11) упорядкування методів аналізу мовної комунікації; 12) розробка рекомендацій щодо успішності, ефективності проведення комунікації, щодо її планування й контролю; 13) дослідження особливостей міжкультурної комунікації, її головних аспектів і понять; 14) розроблення методик формування міжкультурної комунікативної компетенції тощо.

Становлення комунікативної лінгвістики як теорії мовної комунікації розпочалося у другій половині ХХ ст. на базі філософії позитивізму й пов'язане з формуванням прагматичної (функціональної) парадигми, яка розглядала мову як знаряддя досягнення людиною успіху в суспільному й особистому житті. Принципи функціональної методології в лінгвістиці, зокрема, антропоцентризм, діяльнісність, телеологічність, асиметрія системи й середовища, детермінований психоменталізм, прагнення до цілісного знання всеєдності сприяли повороту мовознавства до проблем мовленнєвої діяльності, живого спілкування, його контекстуалізації в широкому розумінні, до можливості керування комунікативним процесом на підставі знань про його закономірності й чинники комунікативного впливу. Ідея створення єдиної інтегративної теорії комунікації належала К. Леві-Строссу [Lévi-Strauss 1958], який висунув її на початку ХХ ст., коли

комунікація розглядалася з позицій технократичного мислення, як суто інформаційний технічний засіб передачі повідомлення в концепції К. Шеннона й У. Вівера. У становленні комунікативної лінгвістики особливу роль відіграли знакове моделювання мови К. Бюлера, семіотичні концепції Ч. Пірса та його послідовника Ч. Морриса, теорія мовної гри Л. Вітгенштейна, функціональні розробки Празької школи, соціально орієнтована й динамічно-мовленнева концепція Лондонської школи Дж. Фьорса, ідеї логічної семантики Дж. Остіна, П. Стросона, П. Грайса, Дж. Сьорля, З. Вендлера, Д. Вандервекена й ін., положення теорії мовленнєвої діяльності Московської психологічної школи, етнопсихолінгвістичні розвідки американського неогумбольдтіанства, соціологічні теорії Х. Гарфінкеля й Е. Гоффмана тощо.

Чимала кількість різноманітних напрямів і шкіл, що досліджують вербальну комунікацію, живе спілкування, зумовила неокресленість межі комунікативної лінгвістики й інших лінгвістичних галузей. Це створило підґрунтя для широкого кола проблем, які перебувають у граничних сферах цих галузей і безпосередньо торкаються кола завдань комунікативної лінгвістики. Зокрема, це: 1) пошук одиниці комунікації; 2) розмежування понять мовленнєвого акту, комунікативного акту, дискурсу (при його багатозначності), тексту, мовленнєвого жанру, а також спілкування й комунікації; 3) визначення кола методів і прийомів комунікативної лінгвістики (до них залучаються методи лінгвістики тексту, прагматики, соціолінгвістики, етнології й етнографії, семіотики, наратології тощо); 4) співвідношення сфери спілкування й функціонального стилю; 5) виокремлення фактів модельної комунікації, штучно створеної автором художнього тексту, й розгляд можливості її застосування при дослідженні законів та способів організації спілкування тощо. Комунікативна лінгвістика, подібно до когнітивної лінгвістики, стає «парасольковою» дисципліною, що об'єднує доробок вивчення комунікації різних галузей мовознавства. Комунікативну лінгвістику іноді називають теорією мовної комунікації, ототожнюють із лінгвопрагматикою, дискурсологією, мовленнє-знавством. Однак всі ці галузі постають як складові комунікативної лінгвістики в її сучасному розумінні. І. Сусов цілком слушно зауважує: «Як би ця дисципліна не називалася - лінгвістика мовлення, лінгвістика мовного спілкування, прагмалінгвістика, комунікативна лінгвістика або ще якось інакше, - її пафос полягає в тому, щоб поставити в центр уваги динамічне, діяльнісне начало, асамедіяльність спілкування, яка здійснюється людиною в певних соціальних і міжособистісних умовах, із певними мотивами й метою» [1984, 5].

Головним поняттям комунікативної лінгвістики є **комунікація** (від лат. communicatio- роблю спільним, спілкуюсь) як цілеспрямований процес інформаційного обміну між двома й більше сутностями за допомогою певної семіотичної системи. Як наголошує Г. Почепцов (мол.), «існує близько ста різних визначень комунікації. Однак на сьогодні ми не маємо такого визначення, яке задовольняло б усіх. І, можливо, не варто хвилюватися. Оскільки, як пише Дж. Ньюмен, так, як А. Ейнштейн не змінив «закони

Всесвіту», так і будь-яке визначення не змінить закони комунікації» [1996, 15-16]. Дослідник наводить деякі дефініції комунікації, які характеризують цілеспрямованість комунікації, її використання з метою передачі повідомлення та семантико-символічної взаємодії. Він пропонує визначити її як процес прискорення обміну інформацією, оскільки кожен у комунікації зацікавлений у тому, щоб швидше дійти істини [1996, 16].

Така кількість різних дефініцій комунікації зумовлена: 1) різноманітністю її способів, лише одним із яких є словесно-знакова (вербальна) фіксація інформації, що передається; 2) специфікою мети передачі інформації (інформування, заборона, виховання, навчання, емоційний вплив, естетичний вплив, зміна поведінки, маніпуляція тощо); 3) дискретністю / недискретністю породження та сприйняття інформації, тобто передаванням повідомлень за наявності відстані в часі та просторі, протиставлених комунікації «тут і зараз»); 4) способом адресованості інформації (персональна й надперсональна, аксіальна й ретіальна комунікація). Головними ознаками комунікації дослідники вважають цілеспрямованість, конвенційність, наявність коду повідомлення, спільного фонду знань тощо У суспільстві комунікація виконує інтегративну роль: вона опосередкує всі види соціальної діяльності, сприяє соціалізації особистостей, кумулює суспільний досвід і транслює його від покоління до покоління, зберігає культуру, служить чинником цивілізаційної, етнічної та групової ідентифікації.

Типами комунікації є невербальна й вербальна (мовна). Е. Гроссе в дефініції комунікації врахував це розмежування, вказавши, що «комунікація є акцією спілкування за допомогою знаків (мовних і немовних), що служить меті передачі інформації незалежно від способу та намірів» [Grosse1976, 11]. Головним поняттям комунікативної лінгвістики є **вербальна комунікація** - цілеспрямована лінгвопсихоментальна діяльність адресанта й адресата у процесі інформаційного обміну та впливу на співрозмовника (адресата) за допомогою знаків природної мови. *Інформаційний обмін* передбачає передачу різних змістів: денотативного, конотативного, прагматичного, естетичного і т. ін. - і спонукає до певної дії у відповідь. Ця дія, на думку В. Кухаренко, може бути «зовнішнім учинком, мовленнєвою дією або вербально не вираженою «дією душі», за висловом А. Чехова, тобто зміною в думках, почуттях, поглядах» [1988, 79]. *Вплив на адресата* має на меті коригування його актуальної поведінки, зміну структур і сценаріїв свідомості, психологічних станів, оцінок тощо.

Невербальна комунікація є цілеспрямованим процесом інформаційного обміну, знаковими системами якого можуть бути біологічно доцільні поведінкові сигнали тварин, що визначають сумісну адаптацію до навколишнього середовища; парамови жестів і мімики, математична й комп'ютерна символіка, мистецтво, гра, телепатичний зв'язок і т. ін. Урешті-решт, взаємодію людини з довкіллям за допомогою органів чуття без участі мови, що зумовлює отримання інформації, можна також кваліфікувати як невербальну комунікацію. Не випадково Е. Атаян виділяв

інтраоб'єктнуавтокомунікацію як комунікативне відчуження об'єкта, його самостійне існування без якихось зв'язків [1981, 4-5]. Такі об'єкти, потрапляючи до чуттєвої сфери істоти, постають як джерело інформації про навколишнє середовище.

Дискусійною проблемою є розгляд невербальних складових у вербальній комунікації, адже остання, на наш погляд, не існує в чистому вигляді. Не випадково, когнітивна психологія та психолінгвістика розглядають мовлення на підставі вербальної й невербальної комунікації, у межах яких можливі взаємні переходи, трансляції. Таке подвійне кодування вносить корективи до уявлення про пам'ять, семантична мережа якої містить вузли вербальних одиниць (логогенів) і невербальних репрезентацій (імагенів) [Кубрякова 2004]. Невербальні складники мовної комунікації трактуються подвійно: з одного боку, це знаки інших кодових систем, зокрема, й паравербаліки (фонації, жестів, міміки, постави тощо), з іншого, як невербальні компоненти спілкування можуть розглядатися знання, почуття, відчуття, ідеї, образи, що не мають вербальної форми, однак у процесі комунікації стають підґрунтям інформаційного обміну та впливу поряд із вербальними. З метою усунення такої подвійності дослідники в галузі прагматики пропонують поділ комунікації на цифрову (вербальну) й аналогову, до якої відносять всі невербальні компоненти комунікації і яка, на їхню думку, тісніше пов'язана з об'єктом позначення [Вацлавик, Бивин, Джексон 2000, 19-20].

Спроби виділити вербальну комунікацію в чистому вигляді зумовили розмежування «гомогенних мовленнєвих актів, які базуються на одній - мовній - семіотичній системі, і гетерогенних, або синкретичних, до реалізації яких залучається не тільки мовна, а й інші знакові системи, у тому числі й невербальна» [Дискурс як... 2005, 152]. До числа невербаліки у таких випадках не залучаються невербалізовані складники свідомості, а лише знаки інших семіотичних систем, крім природної мови. Такі засоби *єпаравербальними* щодо вербального масиву посередника комунікації - повідомлення, тексту.

За підрахунками дослідників, комунікація здійснюється здебільшого за допомогою, саме таких паравербальних засобів, на які припадає 60-80 % інформації, і лише 20-40 % інформації передається вербальними засобами [Гойхман, Надеина 1997, 4]. З. Чанишева зазначає: «Наскільки б не були важливими невербальні засоби спілкування, реальний процес взаємодії особистостей включає також засоби невербальні» [1984, 3].

Невербальну складову вербальної комунікації зовсім по-іншому трактують американські дослідники Р. Дірвен і М. Веспур, які диференціюють комунікації невербальні, паравербальні й вербальні засоби вираження (перші та другі служать інтерпретаційними ключами, треті формують текст), а також інтерпретаційну базу - світ мовця / слухача, тобто ідеї та почуття, знання культури й дійсності [Dirven, Verspoor 1998, 194]. До

невербальних засобів належить імпліцитний план повідомлення, тексту, оскільки інформаційний обмін передбачає розкриття глибинних смислів, пресупозицій, авторського задуму, мети, стратегій, що передбачає складний процес обробки вербальної й іншої інформації.

Комунікація нерідко ототожнюється зі *спілкуванням*, проте у психологи та соціології вони не є синонімами. Спілкування як цілеспрямований, соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудоваї та творчої діяльності, який реалізується переважно за допомогою вербальних засобів, розглядається дослідниками на трьох рівнях: комунікативному, де враховуються кодова система мови, культурні традиції комунікативної поведінки; інтерактивному, орієнтованому на особистісні характеристики комунікантів, їхні цілі, стратегії, програму адресованості, взаємодію; перцептивному, що полягає у взаємному пізнанні та зближенні людей, формуванні вмінь управління сприйняттям, відчутті настроїв партнерів, розумінні психологічних ефектів сприйняття, здатності їхньої корекції та зміни тощо. Ф. Бацевич трактує спілкування як сукупність зв'язків і взаємодій людей, суспільств, суб'єктів (класів, груп, особистостей), у яких відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями, навичками та результатами діяльності [2004, 27]. Дослідник вважає, що комунікація є конкретним поняттям, яке позначає лише один із типів спілкування, спілкування ж є більш загальним. На нашу думку, якщо зважати на те, що комунікація сьогодні розглядається широко, а її вивчення враховує не лише мовний код і поведінку, а й особливості інтеракції та перцепції, спілкування постає як еквівалент поняття комунікації (пор.: «термін «комунікація» можна вживати як синонім терміна «спілкування» з метою наголошення на процесах соціальної взаємодії, що розглядаються в їхньому знаковому втіленні» [Бацевич 2004, 28]). І.Стернін розглядає спілкування як усвідомлений, раціонально оформлений, цілеспрямований інформаційний обмін між людьми, що супроводжується індивідуалізацією співрозмовників, установленням емоційного контакту між ними та зворотним зв'язком [2001, 7]. Як бачимо, спілкування в цій дефініції подібне до міжособистісної комунікації-діалогу або полілогу, тобто є більш вузьким поняттям, окремим випадком комунікації. Автор зазначає, що існує чимало явищ, схожих зі спілкуванням, але вони не належать до спілкування, наприклад, монолог. Повна протилежність поглядів на відмінність комунікації та спілкування створює чималі труднощі для термінологічного розмежування цих понять. Як здається, комунікація взагалі є значно ширшим поняттям, ніж спілкування, яке обмежене, по-перше, мовним засобом передачі інформації (комунікація може бути й невербальною), по-друге, обов'язковістю зворотного мовленнєвого контакту (комунікація також передбачає зворотний рух адресата, однак він не є обов'язково мовленнєвим), по-третє, на погляд деяких дослідників, соціальною залученістю (хоч можливе й міжособистісне побутове спілкування). Отже, спілкування або є діалогічним чи полілогічним типом мовної комунікації, або її еквівалентом.

Комунікація, зокрема, й вербальна, має досить розгалужену диференціацію за багатьма параметрами. Найбільш загальною є типологія комунікації Е. Атаяна, який використовує параметр суб'єктно-об'єктної спрямованості обміну інформацією й виділяє:

1) *активну гетерокомунікацію* як рефлексивну подвійну аутокомунікацію - мовець й адресат є одночасно суб'єктом щодо себе та суб'єктом щодо іншого, об'єктом щодо себе й об'єктом щодо іншого ($S < O > S$), - представленим звичайною діалоговою системою;

2) *аутокомунікацію* (інтрасуб'єктну квазікомунікацію) - суб'єкт одночасно є мовцем й адресатом (внутрішній діалог), тобто є об'єктом щодо себе безпосередньо ($S < >$);

3) *пасивну псевдоадресацію та псевдомовлення* $-S >$ (у першому випадку суб'єкт має фіктивного адресата, репрезентуючи природну знаковість, у другому суб'єкт є псевдомовцем в акті простих фізичних дій). Е. Атаян зауважує, що фіктивність знімається, оскільки в таких випадках змінюється сам суб'єкт або об'єкт: змінюючи об'єкт, суб'єкт змінюється сам. З. Чанишева підкреслює у зв'язку з цим, що факт відсутності адресата як такого не перетворює описову ситуацію у квазімовленнєвий акт, оскільки потребує активної роботи читача [1984, 8]. Подібні вища аналізували Р. Оман та Ч. Філлмор;

4) *псевдоспілкування* ($O-O$), що є контактом об'єктів типу зіткнення бильярдних шарів (реципрок);

5) *інтраоб'єктну аутокомунікацію* ($O < >$) як комунікативне відчуження об'єкта, й його самотійне існування, тобто нульова комунікація (встановлення цього типу комунікації дає змогу пізнати імпліцитну суб'єктність об'єктів) [Атаян 1981].

За способом знакового оформлення вербальна комунікація поділяється на усну, писемну, друковану. Остання виділена чеським лінгвістом Й. Вахеком, адже вона має особливі риси на відміну від писемної комунікації. Писемна комунікація, на відміну від усної, характеризується високим ступенем формальності та плановості [Скок 1990]. Ш. Балліс тверджував: «У розмовному мовленні на перший план висувається взаємодія між індивідами й суспільною необхідністю, тоді як писемна комунікація дає більше місця індивідуальному волевиявленню та вибору» [1955, 35]. У зв'язку з поширенням технічних засобів комунікації, усне спілкування поповнюється новими мовленнєвими жанрами й отримує нетрадиційні для неї риси. У науковій літературі подаються, приміром, такі ознаки усної комунікації, як синхронність, обмежена доступність, прокурсивність, неструктурованість, однофазність творення [Кожина 1998]. Ці риси притаманні швидше усному міжособистісному спілкуванню, технічні ж засоби надають можливість продукування усного тексту в запису, для масового адресата, уможливають рекурсивність множинного прослуховування й перезапису текстів, структурованість, унормованість тощо.

За способом адресованості виокремлено *аксіальну* (від лат. axis - вісь) - адресовану конкретній особі чи особам, *таретіальну* комунікацію (від лат rete - сітка) - адресовану будь-кому [Брудний 1998, 88]; або *персональну й надперсональну*. «У першому випадку адресатом повідомлення є конкретна (для відправника) особа або група осіб. У другому - повідомлення адресоване анонімній (для автора) аудиторії, числення якої неможливе» [Колегаєва 1991, 5]. Така диференціація, на нашу думку, повинна враховувати закладену до будь-якої комунікації парадоксальність поєднання двох типів адресованості. З одного боку, «усіляке висловлення завжди має адресата (різного характеру, різних ступенів близькості, конкретності, усвідомленості і т. ін.), розуміння якого автор мовлення воготову очікує й передбачає» [Бахтин 1996, 337]. Тим самим мова йде про запланованого, гіпотетичного адресата, програма адресованості якого закладена до повідомлення, тексту. З іншого боку, мовець, навіть знаючи співрозмовника, не може адекватно оцінити його комунікативні цілі, фонд знань, стратегічну програму інтерпретації, що визначає потенційно закладену до адресованої конкретній особі комунікації надперсональність.

За кількістю учасників комунікації вона поділяється на *внутрішню* (спілкування із самим собою), *міжособистісну* (розмову двох осіб), *малих груп* (3-5 осіб), *публічну* (20-100 осіб), *організаційну* (більше 100 до 1000 осіб), *масову* (більше 1000) [Почепцов 1996, 7].

За можливістю інверсування комунікативних ролей або формою спілкування комунікація поділяється на *монолог* і *діалог* / *полілог*. *Монолог* (від гр. monos - один, єдиний і logos - слово) є формою мовлення адресанта, розрахованою на пасивне й опосередковане сприйняття, а не на безпосереднє мовленнєву реакцію адресата. Монолог має свого адресата й може бути персональним і надперсональним, однак реакція його слухача не матеріалізується у знаковій формі мови, тому монолог іноді кваліфікують як інтраперсональний мовленнєвий акт. *Діалог* (від гр. dialogos - розмова, бесіда) є формою комунікації; ситуаційно зумовленим спілкуванням двох або кількох (полілог) осіб, комунікативні ролі яких інверсуються (мовець стає адресатом, а адресат перетворюється на мовця, адресатом якого є перший мовець), за умов визнання учасниками спілкування спільної мети й напрямку комунікації. Через похибку перекладу діалог часто називають спілкуванням двох осіб (пор.: гр. dia - крізь і di - два), тому полілог є різновидом діалогу. Полілог іноді цілком слушно кваліфікують як комбінацію діалогу з монологом або як кілька діалогових перехрещень (вважається, що найбільша кількість учасників полілогу повинна дорівнювати 7, оскільки більша кількість не є контрольованою).

За сферою спілкування виокремлюються наукова, політична, релігійна, побутова, ділова, навчальна, спортивна, юридична, військова, виховна й ін. типи комунікації. Ця класифікація ґрунтується на виокремленні переважного предмета спілкування. Скільки існує в суспільстві предметів спілкування, стільки тематичних видів комунікації може бути виділено [Стернин 2001, 11-12].

Функціональний принцип зумовлює поділ вербальної комунікації на *інформативну* (передачу інформації), *афективно-оцінну* (вираження почуттів, оцінок, емоцій адресантом відносно адресата), *рекреативну* (спілкування з метою розваги), *переконуючу* (спрямовану на стимулювання якоїсь дії), *ритуальну* (соціально усталені комунікативні дії з дотриманням певних норм) і т. ін. [Грушевицкая и др. 2003, 121-125].

За мірою офіційності спілкування поділяється на *офіційне* й *неофіційне*: перше відбувається у формальних комунікативних ситуаціях інституційного типу й передбачає чіткість ситуаційних ролей, дотримання статусних норм, друге не потребує регламентованості ролей і норм. За регламентованістю спілкування поділяється на *інституційне* й *неінституційне*: перше регламентується відповідними інститутами суспільства, наприклад, владним, правовим, охорони здоров'я і т. ін., друге залежить від співвідношення особистісних статусів комунікантів і здійснюється в міжособистісних взаєминах людей.

У науковій літературі наявні також диференціації комунікації (спілкування) залежно від форми на *закрите*, приміром світське, *відкрите* (розмова друзів, ділових партнерів) і *мішане* (асиметричне, коли один із співрозмовників дотримується правил закритого спілкування, інший - відкритого, приміром, керівник і підлеглий); за параметром вияву особистості розрізняють *знеособлене особистісне* та *глибоке* спілкування: при першому людина позбавлена індивідуальності, друге та третє відмінні за глибиною вияву особистості. За співвідношенням форми та змісту спілкування може бути *прямим* (буквальним) і *непрямим* (натяком, завуальованим висловленням). За тривалістю комунікація поділяється на *постійну*, *періодичну*, *короткотривалу* й *довготривалу* [Стернин 2001, 12-25].

У комунікативній лінгвістиці застосовуються й інші типології комунікації, наприклад, за принципом істинності. Виокремлюють такі головні типи: адекватно-істинний; контрадикторний (мовець говорить неправду, адресат сприймає її як істину); замовчування (інформація не є істинною, оскільки вона не цілком подана адресатові); дешифрування (розкриття брехні адресатом); бажання неправди (адресат знає істину, але йому вигідно чути брехню); конвенційно-неістинний (за домовленістю адресат і мовець оперують неправдою як істиною); шифровано-істинний (адресат і мовець сприймають неістинну інформацію, але їм відомий код перетворення її на істинну) тощо [Селіванова 1999, 136]. М. Мазур класифікує комунікацію за типом інформування на: 1) псевдоінформування (деякі повідомлення є спільними щодо кількох кодових ланцюгів; наприклад, надмірна інформація, за якою криється обман); 2) дезінформування (деякі кодові ланцюги є неповними, брехлива пропаганда, брехливі свідчення в судовій справі); 3) параінформування (асоціативні натяки, латентні смисли); 4) метаінформування - обман, мотивовану брехню [1974]. Дослідження комунікативних актів із позицій істини / неправди є популярними в германістиці і практично не застосовувалися до слов'янських мов (див. праці Дж. Бариса, С. Бока, Р. Чисхолма, Л. Коулман, П. Кея, А. Людвиг, К.

Чарльза, І. Світсер, Х. Раффа й ін.). Серед останніх праць із цієї проблематики треба відзначити фундаментальне дослідження лінгвальних аспектів неправди як комунікативно-когнітивного утворення харківського мовознавця О. Морозової [2005; 2008], у якому пропонується фазова модель розвитку ситуації неправди й конфігураційна модель неправдивого висловлення.

За належністю учасників комунікації до різних культур виокремлюються *монокультурна* й *міжкультурна* комунікація.

Дослідження мовленнєвого впливу беруть свій початок із часів давньогрецьких риторик. Навчання ораторському мистецтву передбачало певні різновиди мовленнєвого впливу на слухачів, однак риторичним аспектом він не обмежувався. Одним із перших питань про вплив мови на сприйняття дійсності поставив Ф. Бекон у своєму «Новому Органоні».

У СРСР уже у 20-30-ті р. р. ХХ ст. у межах психології проблематика мовленнєвого впливу розглядалася в наукових працях М. Рубакіна, який вважається класиком цього напрямку [1972], Я. Шафіра, С. Вальдгарда, С. Бернштейна, Л. Якубієвського й ін. Як зазначає О. Леонтьєв, «із середини 1930-х р. р. такого типу дослідження через зрозумілі причини не проводилися й не публікувалися; вони знову відродилися лише у 1960-1980-ті р. р., головним чином у межах психолінгвістики. На Заході головний масив теоретичних й експериментальних досліджень соціально орієнтованого мовленнєвого впливу з'явився у 1940-1960-ті р. р. Ці дослідження [...] пов'язані з такими гучними іменами, як Г. Ласвелл, П. Лазарсфельд, Б. Берельсон, Д. Кац, Дж. Клеппер, Л. Ховленд, Дж. Олпорт, І. Кац і багато інших» [1999, 258].

У другій половині ХХ ст. повернення до проблем впливу у спілкуванні було зумовлене формуванням прагматичних концепцій мовлення, загальної теорії комунікації, психолінгвістики, лінгвістичної теорії аргументації тощо. Потреба в таких дослідженнях була визначена глобалізацією світу, розширенням сфер спілкування людей, переглядом загальної концепції людини в суспільстві, пов'язаним із демократизацією та своєрідним поєднанням персоніфікації людини як особистості в соціумі, культурі з деперсоніфікацією під впливом домінанти дискурсу, панівної ідеології й боротьби дискурсів. У СРСР проблеми мовленнєвого впливу розглядалися в межах психолінгвістики (праці Т. Дрідзе, О. Леонтьєва, Є. Ножина, О. Негневицької, Л. Сахарного, Ю. Сорокіна, Б. Бгажнокова, Є. Тарасова й ін.) (детальніше див.: [Леонтьєв 1999, 256-267]). У США у 1980 році Президент Американського лінгвістичного товариства Д. Болінджер у книзі «Мова: заряджена зброя» звернувся до лексичних механізмів впливу [Bolinger 1980], що сприяло активізації досліджень із цієї проблематики. Роком раніше Р. Блакар висунув плідну ідею щодо використання мови задля впливу на сприйняття світу співрозмовником [Віакаг 1979, 134]. Дослідник підкреслював, що будь-яке нейтральне використання мови передбачає вплив на сприйняття світу і спосіб його структурації. Мовленнєвий вплив він розумів як здійснення влади і вважав цю ідею одночасно несподіваною й

багатообіцяючою [Блакар 1987, 134-135]. Дійсно, увага до мовленнєвого впливу в аспекті прагнення влади стала визначальною у критичному дискурс-аналізі й політичній лінгвістиці (детальніше див. розділи 6, 10). Однак сьогодні теорія мовленнєвого впливу прагне до отримання статусу окремої лінгвістичної дисципліни.

I. Стерніп розуміє теорію мовленнєвого впливу як нову сучасну науку, предметом якої є ефективність спілкування [2001, 4]. На його думку, ця наука є міжпредметною, але її базовою приналежністю є комунікативна лінгвістика. У сучасному суспільстві ця наука є дуже потрібною для вдосконалення навичок міжособистісного й ділового спілкування, для педагогіки та виховання, для ефективної реклами, масової комунікації, ефективного менеджменту, ефективного політичного впливу [Стернін 2001, 5]. О. Леонт'єв, навпаки, звужує теорію мовленнєвого впливу до рівня лише соціально орієнтованого спілкування, яке передбачає зміну в соціально-психологічній чи соціальній структурі суспільства або стимуляцію прямих соціальних дій шляхом впливу на психіку членів даної соціальної групи або суспільства в цілому. До засобів мовленнєвого впливу дослідник відносить масову комунікацію, форми пропаганди із завданням соціально-психологічного впливу, рекламу тощо [1999, 256-257].

Розуміння сутності теорії мовленнєвого впливу передбачає насамперед тлумачення її *предмета* - мовленнєвого впливу. Концепція I. Стерніна керується широким значенням мовленнєвого впливу як ефективного спілкування в аспекті його цілеспрямованості та мотиваційної зумовленості. Однак будь-яка комунікація має певні мотиви, мовні й немовні цілі та стратегії, тому наука про ефективність спілкування практично тотожна напряду комунікативної лінгвістики, що вивчає кооперативну комунікативну взаємодію. Згідно з концепцією I. Стерніна, ефективність спілкування є досягненням мовцем власних цілей і збереженням балансу відношень із співрозмовником (тобто досягненням комунікативної рівноваги) [2001, 66-67]. Проте досягнення власної мети адресантом часто-густо призводить до конфліктних ситуацій або визначається приниженням статусу обличчя співрозмовника, тому варто розрізняти іллокутивну й кооперативну ефективність: перша характеризується досягненням власної мети мовцем безвідносно до встановлення балансу, а друга сприяє комунікативній кооперації, можливо, і шляхом лише часткового досягнення мети адресанта. Отже, попри деклароване дослідником широке поле досліджень комунікативного впливу, таке визначення ефективності перетворює сферу вивчення комунікативного впливу на нецікаву та звужену ділянку в розмаїтті комунікативних ситуацій. Суперечливою є також теза про поєднання в ефективності двох результатів: досягнення мети мовцем і комунікативної рівноваги зі співрозмовником.

Якщо розуміти комунікативний вплив у вузькому значенні, якого надає йому О. Леонт'єв, то теорія комунікативного впливу обмежується дослідженнями лише інституційних сфер спілкування, які становлять лише частину, хоч і значну, ситуацій мовленнєвого впливу. На нашу думку, більш

реалістичною є позиція А. Баранова, який зауважує, що об'єктом *теорії впливу* є когнітивні, психологічні, соціальні, мовні й інші механізми, що дають змогу впливати на свідомість, на процес прийняття людиною тих чи інших рішень [Баранов 2003, 213]. З огляду на це теорія впливу є міждисциплінарною галуззю, складовою якої є *теорія мовленнєвого впливу*, яка теж має чимало дотичних моментів із когнітологією, соціологією, психологією, логікою тощо. Оскільки теорія мовленнєвого впливу застосовується у практичній діяльності людини, її можна кваліфікувати як напрям прикладної лінгвістики на межі з комунікативною лінгвістикою та психолінгвістикою. Отже, *мовленнєвий вплив* кваліфікується нами як мовленнєва дія адресанта, керована цільовою установкою мовного спілкування, спрямована на зміну поведінки, психологічних станів, свідомості адресата, оцінки ним певного явища і т. ін. незалежно від типу комунікативної взаємодії. О. Іссерс цілком слушно зауважує: «Феномен мовленнєвого впливу пов'язаний у першу чергу з цільовою установкою мовця - суб'єкта мовленнєвого впливу. Бути суб'єктом мовленнєвого впливу - значить регулювати діяльність свого співрозмовника (не лише фізичну, а й інтелектуальну)» [2003, 21].

У теорії мовленнєвого впливу дискутується також питання щодо односуб'єктності чи двосуб'єктності впливу у процесі комунікативної взаємодії. Американська дослідниця Р. Лакофф виокремлює у складі дискурсивної практики *персуазивний дискурс* (persuasive discourse), який відрізняється від звичайної розмови функцією переконання. На її думку, дискурс є персуазивігим тоді, коли він є нерівноправним, тобто коли спроба впливу свідомо здійснюється одним із комунікантів [Lakoff 1982, 27-28]. Така позиція є жорстко опозитивною концепції мовленнєвого впливу І. Стерніна, адже ні про яку комунікативну рівновагу у процесі мовленнєвого впливу тут не може бути й мови. Твердження щодо односпрямованості впливу Р. Лакофф поділяють чимало дослідників дискурсу через неможливість поєднати цілі мовця з рівновагою комунікативного акту.

Прихильники протилежної концепції розглядають мовленнєвий вплив як взаємодію комунікантів на підставі ідентифікації їхніх моделей світу та взаємного коригування структур свідомості (К. Бурк, Ч. Ларсен, А. Баранов, Р. Блакар та ін.). Концепція ідентифікації запропонована К. Бурком і виходить із феноменологічних постулатів. Згідно з нею мовець і адресант уподібнюють свої моделі реальності шляхом використання мовного коду [Burke 1970; 1986]. Така позиція подібна до розгляду впливу в умовах комунікативної рівноваги І. Стерніна. У ряді робіт наведені протилежні концепції відображені у двох типах мовленнєвого впливу: перший використовується у сфері координативних відношень, другий у відношеннях субординації. Координативний мовленнєвий вплив здійснюється за умови регуляції суб'єктом впливу на вільну у своїх вчинках і думках людину, яка керується власними потребами [Речевое воздействие... 1990, 3-4]. Однак, на нашу думку, такий компроміс не може вирішити проблему, оскільки подібна позиція в цілому надає перевагу односуб'єктності, адресат впливу є просто

пасивним спостерігачем намагань суб'єкта, а вплив, що позбавлений об'єкта, не може здійснитися як вплив. Тому в науковій літературі спостерігаються висновки щодо відсутності принципових відмінностей між субординативним і координативним мовленнєвим впливом [Баранов, Паршин 1986].

Дискусійним також є питання відносно усвідомленої чи неусвідомленої (підсвідомої) природи мовленнєвого впливу. Обстоюючи обов'язковість свідомого планування впливу, дослідники навіть виокремили особливий тип мовця, орієнтованого на мовленнєве підкорення адресатів і контроль за планом впливу, назвавши його «маккіавелістом». Натомість К. Келлерман вважає, що попри стратегічність будь-якої комунікації, вона здійснюється автоматично, без усвідомлення стратегії [Kellerman 1992, 288]. Така позиція, на наш погляд, є дивною, адже стратегія завжди є усвідомленим й осмисленим планом дій. неусвідомленими є мотиви мовлення. Подвійність природи мовленнєвого впливу як усвідомленої (інтенційної) й неусвідомленої (неінтенційної) дії на адресата цілком слушно обстоює російський дослідник В. Карасик, який вважає головними засобами свідомого мовленнєвого впливу авторитет, зокрема, забезпечений більш високим владним статусом; маніпуляцію, аргументацію, фізичну та психічну силу. Мовленнєвий вплив на підставі підсвідомого, позараціонального може застосовувати зовнішні ситуативні механізми прогнозованого моделювання текстів, що є одним із завдань нейролінгвістичного програмування [1992]. О. Іссерс, поділяючи концепцію подвійності природи впливу, однак зауважує, що всі способи інтенційного впливу можуть бути застосовані і при неінтенційному мовленнєвому впливі, коли мовець не усвідомлює (або остаточно не усвідомлює) мету мовленнєвих дій і способи її досягнення, але має мотив або установку [2003, 26]. І. Стернін за принципом усвідомленості / неусвідомленості об'єкта впливу відокремлює *мовленнєвий вплив*, який здійснюється «з метою переконати людину свідомо прийняти точку зору співрозмовника, свідомо прийняти рішення про якусь дію»; від *маніпулювання* як впливу на людину з метою спонукати її зробити щось неусвідомлено або всупереч його власному бажанню, думці, наміру [2001, 72]. На наш погляд, по-перше, наведене розуміння мовленнєвого впливу суттєво відрізняється від обстоюваного дослідником раніше, по-друге, свідомо чи несвідомо реакція об'єкта впливу не усуває самого впливу, незалежно від того, чи є він впливом або маніпулюванням.

Р. Чалдіні у книзі «Психологія впливу» виокремлює шість принципів психологічного впливу на масову свідомість через підсвідоме: послідовності, взаємного обміну, соціального доказу, авторитету, доброзичливості й дефіциту. Вчення про вербальний вплив на підсвідомість звичайно пов'язують з ім'ям Дж. Вайкері - фундатора теорії «25 кадрів». Такий вплив почасти зумовлений тим, що людина може усвідомлено сприймати лише обмежену можливістю порогів сприйняття інформацію, решта її надходить до психічних структур неусвідомленою. Тому навіть за умови контролю людини за здійсненням плану мовленнєвого впливу, вона задіює підсвідомі механізми.

Неоднозначною в теорії мовленнєвого впливу є типологія й диференціація способів впливу. Дослідники або обмежують мовленнєвий вплив одним типом (приміром, дослідник прагматики тексту Р. Вате пов'язує його зі зміною психічного стану адресата [Watts 1981]), або виокремлюють такі типи: зміну в свідомості та зміну в поведінці [Чахоян, Невзорова 1986]; соціальний вплив, волевиявлення, пояснення, інформування, оцінний та емоційний вплив [Федорова 1991]. За перлокутивною реакцією розрізняють зміну ставлення до якогось об'єкта; формування спільного емоційного настрою; перебудову категорійної структури індивідуальної свідомості, уведення до неї нових категорій [Почепцов 1987]. Дослідники розглядають типи мовленнєвого впливу під кутом зору класифікації мовленнєвих актів за іллокутивною силою (приміром, доведення, переконання, вмовляння, вселяння, наказ, прохання, спонукання [Стернін 2001, 64-66]), однак «з наведеної таксономії видно, що основою класифікації є не спосіб впливу на партнера, а тип мовленнєвих дій в аспекті іллокуції» [Иссерс 2003, 22]. Як здається, типологізація мовленнєвого впливу залишається практично нерозробленою проблемою цього напряму прикладного мовознавства.

Важливим доробком теорії мовленнєвого впливу є виокремлення його чинників. Л. Мурзін розглядає як найпотужнішу впливову систему природну мову, в межах якої практично всі компоненти є потенційно сугестивними. Дослідники вважають, що весь загал впливових ефектів має правопівкульну орієнтацію, що передбачає домінування емоціогенних структур і механізмів. Значну роль у мовленнєвому впливі відіграє паравербаліка спілкування, її конгруентність із вербальними засобами. І. Стернін виділяє 14 чинників мовленнєвого впливу: зовнішність, дотримання комунікативної норми, встановлення контакту зі співрозмовником, погляд, фізичну поведінку під час мовлення, стиль спілкування, розміщення у просторі, зміст, мовне оформлення, обсяг повідомлення, розташування елементів змісту, час, кількість учасників, адресат [2001, 55-56]. Отже, впливовий потенціал мають учасники спілкування, паравербаліка комунікативної взаємодії, різноманітні ознаки мовного повідомлення, зокрема, його сугестивні властивості.

Сугестивні властивості у процесі комунікації вивчаються в одному з напрямів прикладної психолінгвістики - *сугестивному*. У Пермі у 90-ті р. р. була створена лабораторія сугестивної лінгвістики, завданнями якої стали суміжні проблеми психолінгвістики і психотерапії, зокрема, й гіпнозу. Мовленнєвий вплив під таким кутом зору постає *об'єктом нейролінгвістичного програмування (НЛП)* - міжгалузевого напряму дослідження оптимізації комунікативних процесів і комунікативного впливу. *Предметом* цього напряму є поведінкові механізми особистості, які на підставі певних когнітивних стратегій, моделей, умінь і навичок реалізують позитивні програми ефективного проведення дискурсу й управління ним. Г. Почепцов (мол.) вважає, що НЛП і подібні технології є важливими для публік-рілейшнз й інших прикладних напрямів комунікативної лінгвістики, оскільки «вони спроможні будувати набагато ефективніші стратегії впливу» [1996, 79]. Не всі дослідники поділяють його думку, кваліфікуючи НЛП як

непрофесійну психотерапевтичну технологію, психологічну моду, примху, наукову секту [Леонтьєв 1999, 263], однак «ефективність НЛП підтверджує величезна кількість навчальних центрів, орієнтованих на вивчення й застосування відповідних методик у найрізноманітніших галузях комунікації» [Ковалевська 2001, 31]. Науковці розглядають НЛП як синтез теорії комунікації та психотерапії, що зорієнтовує методи психоаналізу на жорстко окреслене комунікативне підґрунтя [Почепцов 2000, 52].

Засновниками методики НЛП вважаються американські вчені: програміст і лінгвіст Дж. Гриндер і психолог Р. Бендлер (університет Санта-Круза, штат Каліфорнія). Вони проаналізували та класифікували тексти сеансів відомих психотерапевтів, вилучили мовленнєві одиниці, невербальні елементи й сигнатури та у 1973 р. відкрили «код ефективного спілкування» як більш-менш доступний набір навичок і технік мовленнєвого й немовленнєвого спілкування.

Витоками НЛП стали практична діяльність (аналіз і коригування деструктивних психічних станів пацієнтів) психотерапевтів: гіпнотерапевта М. Еріксона, сімейного психотерапевта В. Сатир; гештальтпсихолога, фундатора гештальттерапії Ф. Перлза, наукові розробки біхевіористів. Філософським підґрунтям НЛП є постулати про нетотожність об'єктивного світу його суб'єктивній моделі та про іконічність зв'язку мови із психічними процесами [Ковалевська 2001, 44-46]. НЛП ґрунтується на таких принципах: 1) розбіжності інтерпретації однієї події різними людьми та трансформації реальності когнітивними здібностями людини, звідси впливає залежність ефективності дій людини від багатства сенсорної амплітуди її знань (принцип А. Коржибського «карта - не територія», витоками якого слід уважати номатичний спосіб репрезентації дійсності Е. Гуссерля); 2) наявності в людини всіх необхідних ресурсів, які становлять складну функціональну систему, для успішності мовних і немовних дій за умови гнучкості цієї системи та врахування впливу інших систем; 3) потреби вибору серед цих ресурсів найбільш оптимальних і постійного коригування їх залежно від завдань, які треба вирішити, ситуації, місця і часу; 4) взаємної зумовленості внутрішньої та зовнішньої поведінки людини, гармонійне застосування яких у поєднанні вербальних і невербальних дій визначає успішність комунікації; 5) можливості навчання й набуття досвіду будь-якою людиною за моделлю дій іншої людини у вирішенні поставлених завдань; 6) можливості досягнути мети за умови її поділу на частини й розгляду способів її досягнення; 7) запобігання поразки в мовленнєвих діях, що передбачає внутрішню акцентуацію певних когнітивних стратегій і має різні механізми (наприклад, рефреймінгу як переформулювання шляхом пошуку антонімів й асоціацій, що прив'язані до предиката, психологічне значення якого має бути зміненим; якоріння, субмодальності і т. ін.); 8) спрямування на отримання адекватної реакції співрозмовника тощо.

НЛП застосовує закони сприйняття людиною мовлення; навички поєднання паравербальних і вербальних засобів мовленнєвого впливу (*V.A.G.E.L.-model*, запропонована Р. Ділтсом [2000]); уміння побудови

непрямих мовленнєвих актів, розпізнавання пресупозицій; особливості позасвідомих ресурсів психіки, інтуїтивного при сприйнятті дійсності (Мілтон-модель); уміння структурувати внутрішні поведінкові стратегії (*ROLE-model* як поєднання чотирьох факторів: *Representational system, Orientation, Links, Effect*) тощо. НЛП розраховує свої рекомендації на різні типи людей (візуалів, аудіалів, кінестетиків, логіків) і пропонує словники ключових слів для кожного типу.

Технології НЛП дають змогу поліпшити відносини між людьми, перейти до позитивного світосприйняття, підвищити рівень самооцінки, набути навичок переконання, подолати наслідки колишніх негативних переживань, зосередитися на досягненні мети, керувати своїми відчуттями, позбутися небажаних звичок, повірити у свої сили, творчо розв'язувати поставлені завдання, ефективно використовувати час, поглибити й закріпити відчуття повноти життя і т. ін. [Олдер, Хззер 2000, 3]. Методики й моделі НЛП застосовуються в різних сферах професійної комунікації, психотерапії, бізнесі, гіпнозі, політиці, юриспруденції, освіті, рекламній справі. У Росії успішно працює Центр НЛП, що пропонує спеціальні курси, тренінги для бізнесменів. Подібні центри виникають і в Україні.

Етапами НЛП є, по-перше, збір інформації про поточний стан клієнта й бажаний для нього стан, яка протягом процесу впливу уточнюється. По-друге, встановлення *рапорту* - стану людини у процесі комунікативної або психотерапевтичної взаємодії, який зумовлюється підсвідомою довірою, глибинним порозумінням комунікантів або лікаря й пацієнта (сугестолога й сугестента при застосуванні нейролінгвістичного програмування) і виникає внаслідок їхнього взаємного уподібнення. Рапорт є одним з основних механізмів нейролінгвістичного програмування. Установлення рапорту передбачає три операційні ланки: приєднання (досягнення синхронності дихання й пози комунікантів); закріплення (вилучення й відображення характерних жестів, міміки, ключових слів партнера по комунікації); ведення (реконструкцію внутрішньої програми співрозмовника відповідно до загальної мети комунікації, установлення емпатичних і впливових елементів). Стан рапорту досягається на свідомому й на позасвідомому рівні, коли комунікатор приєднується до репрезентативних систем клієнта і відтворює їх у своїй вербальній чи невербальній поведінці [Баранов 2003, 232]. Репрезентативна система є способом представлення й осмислення досвіду взаємодії з навколишнім світом, що може мати візуальний, аудіальний, кінестетичний, одоративний і смаковий характер. Сугестор мовби розділяє із сугестентом його переживання й усвідомлення дійсності.

У НЛП застосовуються різноманітні техніки, описані у вигляді моделей. Однією з найбільш поширених моделей нейролінгвістичного програмування є Мілтон-модель, яка використовується для утворення трансових станів у гіпнотичній і психотерапевтичній комунікації на підставі оптимізації сугестивно маркованих елементів мовлення з оберненою метою - приєднання й доступу до неусвідомлюваних (підсвідомих) ресурсів іншої людини.

Мілтон- модель розроблена й апробована одним з основоположників нейролінгвістичного програмування, гіпнотерапевтом Мілтоном Еріксоном, який дійшов висновку щодо актуальності безсвідомих ресурсів психіки й інтуїтивних механізмів у сприйнятті дійсності. Дослідник уважав, що глибинні кореляції образно- міфологічного й сенсорного типів мислення можуть представляти переведення ірраціонального у вербальну площину. Це посприяло розробці методик гіпнотичної комунікації, в основу яких покладені часто не усвідомлювані специфічні мовні й невербальні моделі. Мова у НЛП кваліфікується як «фільтр, який спотворює досвід чи принаймні структурує його. [...] Це набір інструкцій по перевірці мовних актів клієнта з метою вияву його дійсного психічного стану, тих конфліктів, які його турбують, а також із метою розробки стратегій зміни такого становища» [Баранов 2003, 233].

Етапами Мілтон-моделі є наскрізна синхронна ритмічність (паравербальне взаємне налаштування співрозмовників) і наполегливе повторення (персевірація); приєднання до реальності співрозмовника як переконання в істинності дій сугестора шляхом вербальної предикації; спрямування уваги людини всередину себе (стан даунтайму) із метою усунення чинника свідомості. У межах останнього етапу найбільш вагомими є явище семантичної дифузності, утворення ритмомелодійної континуальності мовлення за рахунок певних семантико-стилістичних засобів, що відкривають доступ до підсвідомого. Такими засобами є складне й багаторівневе мовлення, неспецифічні лексеми (пароніми, омофони, дієслова з широким дистрибутивним обсягом без вербальної дистрибуції, наприклад, *я хочу, щоб ти вчив*), двозначність, оксиморони, парадокси, синтаксична неправильність, особливі типи зв'язку, руйнація установок через несподіваність відповідей і т. ін. Такі засоби зосереджують увагу пацієнта на пошуку значень і розв'язанні двозначностей, парадоксів. Неспроможність свідомо пояснити абсурдне, безглузде або незрозуміле сприяє витісненню свідомих процесів підсвідомою діяльністю. М. Еріксон уважав, що для гіпнотичної комунікації головним є реакція співрозмовника, що ілюструє рівень ефективності впливу сугестора.

Однією з технік НЛП є рефреймінг - зміна фрейму, переміщення певного образу чи переживання до нового фрейму на підставі трансформацій сенсової актуальності певних подій і розмежування наміру й поведінки. Термін уведений у 1982 р. Дж. Гріндером і психологом Р. Бендпером [1995]. Рефреймінг ґрунтується на невідповідності контексту як ситуативної рамки повідомлення й комунікативної поведінки: зміст будь-якої події залежить від того, до якої рамки він поміщений, тобто, змінюючи рамку, ви змінюєте і зміст [О'Коннор, Сеймор 1997, 161]. Виокремлюють два типи рефреймінгу: *контекстний* і *змістовий*. Перший змінює контекстуальну рамку події, гіпотетично переносить її до іншої ситуації (приміром, в анекдоті), другий трансформує змістове наповнення події (у політичному мовленні) [О'Коннор, Сеймор 1997, 165].

Рефреймінг застосовується в рекламній справі, іміджелогії, РЯ-технологіях тощо. Г. Почепцов пов'язує його із технікою позиціонування в іміджелогії як моделювання об'єкта (товару, особи політика) у найвигіднішому світлі через гіперболізацію певних ознак [2000]. У нейролінгвістичному програмуванні рефреймінг є механізмом, що дає змогу створити нову психологічну рамку навколо змісту переживання чи ситуації, розширити їхнє сприйняття, оцінити можливості уникнення чи усунення небажаних наслідків, виходу із ситуації. Наприклад, позбавлення від немотивованих страхів здійснюється шляхом відокремлення їх від мотивованої реакції страху при небезпеці, яке повинне бути в нормальної людини. Сугестор пропонує таке розділення клієнтові разом із пошуком шляхів досягнення мети. А. Баранов зазначає: «Прихильники *НЛП* стверджують, що рефреймінг допомагає навіть у таких випадках, коли небажана поведінка вже зумовлена органічними змінами» [2003, 235].

Конгруентність є одним із найважливіших понять *НЛП*. Вона позначає стан комуніканта в певній ситуації спілкування, що характеризується повним узгодженням його вербальної й невербальної поведінки. Дослідники в галузі нейролінгвістичного програмування вважають, що пріоритетна роль у комунікативних процесах належить невербальній поведінці, адже вона детермінована неусвідомленим характером, не настільки свідомо контрольована і представляє справжнє ставлення адресанта до свого повідомлення [Ваїєвоп 1979]. На конгруентності ґрунтується довіра *співрозмовників, достовірність переданої* інформації. Конгруентності протиставлена інконгруентність, яка викликає у співрозмовника недовіру, сумніви в ширості, збентеження, розгубленість, прагнення уникнути спілкування. Фізіологічна природа конгруентності / інконгруентності полягає в гармонії / дисгармонії роботи правої й лівої півкуль головного мозку, які відповідають за вербальну й моторну програми. На цьому принципі ґрунтується й застосування поліграфа (детектора неправди), що фіксує невідповідність / відповідність фізіологічних показників дихання, електричної активності шкіри, тиску судин.

У *НЛП* застосовується техніка якоріння - психологічного пускового механізму каузації, що характеризується тенденцією будь-якого елемента досвіду викликати в пам'яті весь досвід і має рефлекторну й асоціативну природу. Наприклад, смакове чи одоративне відчуття викликає відповідні видимі образи або переживання, якісь сильні враження зумовлюють певну емоцію; кінестетичні явища визначають певну поведінку і т. ін. Якір є сегментом психічної структури особистості й має неусвідомлену чи сплановану природу. Усвідомлене позитивне якоріння сприяє корекції психічних станів, керуванню настроєм і поведінкою (наприклад, позбавлення від поганої звички потребує усунення якоря задоволення, пов'язаного з цією звичкою). Якоріння досягається лише за умови підтримки стійкого стану рапорту. Сугестор повинен виявити в досвіді сугестента відповідні ресурси, які мають свідоме чи позасвідоме підґрунтя. Останнє є більш ефективним. Якір повинен бути унікальним, легко відтворюваним, виразним і не може

ставати частиною буденної поведінки [О'Коннор, Сеймор 1997, 82]. Виникнення якорів пояснюється повторенням, що сприяє фіксації подразників у довгочасній пам'яті; емоційним навантаженням подразника. Ефективним є полякоріння, оскільки чим більше стимулів пов'язуватиметься з певним психологічним станом, тим до більшого числа напрямків це записується в пам'яті. І, навпаки, зв'язок одного якоря з кількома психічними станами призводить до його послаблення та втрати. Надзвичайно вагомим є якоріння в рекламному дискурсі, PR-технологіях, іміджелогії і т. ін.

Лекція №5

Тема: Політична лінгвістика

План

1. Проблема взаємодії мови та влади в державі. Політична комунікація.
2. Історія виникнення політичної лінгвістики.
3. Політична лінгвістика як наукова дисципліна. Завдання та напрями ПЛ.
4. Основні проблеми політичної лінгвістики.
5. Жанри політичного мовлення.
6. Методи політичної лінгвістики.
7. Технології та засоби політичного мовлення.
8. Дискурсивні характеристики політичної комунікації.

Ключові слова: політична лінгвістика, напрями політичної лінгвістики, політична комунікація, політична мова, метод контент-аналізу, концептуальна змінна, лінгвістичне картування.

Основна література:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М., 2003. – С.245-287.
2. Козловский В.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
3. Масенко Л.Т. Мова і політика. – К., 1999.
4. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К., 2005.
5. Романов А.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – С.355-356, 469-471.
7. Селіванова О.О. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика // Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник: Довкілля-К, 2008. – С.352-355.
8. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: Учебное пособие. – М.: Флинта, 2006. – 256с.

Додаткова література:

1. Балкар Р. Язык как инструмент социальной власти // Язык и моделирование социального воздействия. – М., 1987.
2. Баранов А.Н. Что нас убеждает? (Речевое воздействие и общественное сознание). – М., 1990.

3. Баранов А.Н., Казакевич Е.Г. Парламентские дебаты: традиции и новации. Советский политический язык. – М., 1991.
4. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. – К., 2004. – с.257-261
5. Кондратенко Н. Український політичний дискурс: текстуалізація реальності. – Одеса, 2007.
6. Купина Н.А. Тоталитарный язык: Словарь и речевые реакции. – Екатеринбург – Пермь, 1995.
7. Мова тоталітарного суспільства. – К., 1995.
8. Радчук В.Д. Мова в Україні: стан, функції, перспективи // Мовознавство. – 2002. - №2-3.
9. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К., 1999.
10. Тактики спілкування // Абрамович С.Д., Чикарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація. – К., 2004. – с.294-298.
11. Тараненко О.О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні // Мовознавство. – 2001. - №4. – 3-20.
12. Херадштейт Д., Нарвесен У. Психологические ограничения на принятие решения // Язык и моделирование социального взаимодействия. – М., 1987. – С.381-407.
13. Черненко Г.А. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція // Мовознавство. – 2005. - №1.
14. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса. Проблемы речевого воздействия: Учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 136с.

1. Проблема взаємодії мови та влади в державі. Політична комунікація

В останні десятиліття найбільш перспективні наукові напрями виникають переважно на стику різних галузей знання. Одним із таких напрямів стала політична лінгвістика, нова в Україні лінгвістична дисципліна, що виникла на перетині лінгвістики з політологією і враховує також досягнення етнології, соціальної психології, соціології та ін. наук. Найбільш тісно ПЛ пов'язана з іншими напрямками лінгвістики – соціолінгвістикою, що досліджує проблеми взаємодії мови та суспільства, функціональною стилістикою (зокрема, дослідженнями публіцистичного стилю), із класичною та сучасною риторикою, когнітивною лінгвістикою, лінгвістикою тексту тощо.

Ключовим поняттям, предметом політичної лінгвістики є політична комунікація.

Термін комунікація походить від лат. *communis*, що означає *роблю привселюдним, зв'язуюся, спілкуюся*. Сучасні фахівці наз. комунікацією колективну діяльність із кодування, передачі та сприйняття інформації. В комунікації беруть участь дві сторони: адресант та адресат. Основним способом передачі політичної інформації є вербальний спосіб, тобто із

застосуванням мови, однак застосовуються й невербальні засоби передачі політичної інформації (зображення, символи, міміка, жести, пози тощо).

Політична комунікація – це мовленнєва діяльність, орієнтована на пропаганду певних ідей, емоційний вплив на громадян країни та спонукання їх до політичних дій, формування суспільної згоди, прийняття та обґрунтування соціально-політичних рішень в умовах великої кількості поглядів у суспільстві (А.Чудінов). Політична комунікація здійснює вплив на розповсюдження та застосування влади завдяки тому, що вона є засобом впливу на свідомість людей, що приймають політичні рішення. Політична комунікація не лише передає інформацію, а й змінює ту політичну картину світу, що існує в свідомості людини.

Головна функція політичної комунікації – боротьба за політичну владу, що ґрунтується на застосуванні комунікативної діяльності: політична комунікація покликана здійснювати прямий або непрямий вплив на розподіл влади (шляхом виборів, призначень, формування суспільної думки тощо) та її застосування (ухвала законів, видання наказів, постанов тощо). Політична комунікація відображає політичну реальність, змінюється разом з нею та бере участь у її перетворенні.

Продуктом політичної комунікації є **політичні тексти**. Змістовою їх ознакою є відображення діяльності партій, громадських організацій, інститутів державної влади тощо. Цільова ознака політичного тексту – це спрямованість його на вплив на політичну ситуацію з допомогою пропаганди певних ідей, емоційного впливу на громадян країни та спонукання їх до політичних дій. В багатьох політичних текстах наявний виклад фактів та думок, однак така інформація має бути ще одним аргументом для переконання адресата і в результаті впливати на його політичну позицію.

Важливим у політичній комунікації є поняття контексту. **Контекст** – це фрагмент тексту, що включає обрану для аналізу одиницю (н, слово) та достатній для визначення значення цієї одиниці в даному тексті. В одних випадках для розуміння змісту достатньо одного речення, в інших необхідно враховувати значно більший фрагмент тексту або й весь текст. Тому розрізняють вузький та широкий контекст.

В лінгвістиці мовлення – це процес застосування мови, результатом якого є створення тексту. Відповідно **політичне мовлення** – це застосування мови в процесі створення політичного тексту.

2. Історія виникнення політичної лінгвістики

ПЛ почала розроблятися наприкінці 50-х років ХХст. у ФРН у зв'язку з вивченням мови націонал-соціалізму. У 80-ті р.р. функція мови як засобу маніпуляції свідомістю та здійснення соціальної влади стала об'єктом досліджень американських і західноєвропейських лінгвістів (П.Серіо, Р.Мідоу, Д.Болінджер, Р.Блакар, Х.Вайнрих, Р.Водак та ін.).

У колишніх країнах СРСР проблематика ПЛ почала розроблятися лише в 90-ті роки 20-го ст. **Проблемне питання:** Чим можна пояснити, що у країнах колишнього СРСР політична лінгвістика почала розвиватися лише з 90-х р.р. ХХ ст.? (Відповідь: політична лінгвістика як наука із своїм

об'єктом, предметом, напрямами та завданнями може існувати лише в демократичних країнах, в яких дозволено вільно говорити про владу, політичні сили країни та методи їх впливу на громадян. Демократія є тим стимулом, поштовхом, що сприяє інтенсивному розвитку політичної лінгвістики).

У пострадянських країнах спершу дослідження в цій галузі велися під кутом зору вивчення тоталітарної мови радянської епохи, що характеризувалася гаслами, ритуалізованістю, імітацією свята, а згодом – теоретичного обґрунтування мовних особливостей організації політичного дискурсу, політичної комунікації в її різних аспектах. Починаючи з 1998р. в Росії виходить серія збірників “Политический дискурс в России”. У 2006р. вийшли друком і перші підручники з політичної лінгвістики, авторами яких є російські мовознавці В.Козловський, О.Романов, А.Чудінов, А.Баранов. Український політичний дискурс останніх років розробляється представниками української діаспори в Канаді та США. Питання проблематики політичної лінгвістики, її методів, жанрів політичної комунікації у вітчизняній науці розглядають у своїх працях Н.Кондратенко, Л.Масенко, Л.Нагорна, О.Селіванова, окремі проблеми ПЛ порушуються на сторінках періодичних видань (В.Радчук, О.Тараненко, Г.Черненко та ін.).

Отже, представлений огляд ілюструє, що політична лінгвістика як у пострадянських країнах, зокрема в Україні та Росії, так і за її межами за кілька десятиліть свого існування досягла значних успіхів. Характерними рисами сучасного стану цієї науки в Україні є її методологічне зближення із зарубіжними дослідженнями та істотне розширення сфери наукових пошуків.

3. Політична лінгвістика як наукова дисципліна.. Завдання та напрями ПЛ

Місце політичної лінгвістики в науці на сьогодні не є остаточно визначеним.

Російські дослідники А.Чудінов, А.Баранов, В.Козловський розглядають ПЛ як самостійну прикладну лінгвістичну дисципліну.

Так, російський дослідник А.Чудінов вважає, що політична лінгвістика – це науковий напрям, що має велику практичну значимість, для якого характерні такі риси сучасного мовознавства як мультідисциплінарність (застосування методологій різних наук), антропоцентризм (людина, мовна особистість є центром усіх сучасних мовних досліджень, зокрема і в галузі політичної лінгвістики), експансіонізм (тенденція до розширення сфери лінгвістичних пошуків), функціоналізм (вивчення мови в дії, в дискурсі, у процесі реалізації своїх функцій), експланаторність (прагнення не лише описати мовні факти, а й дати їм пояснення).

Російський науковець А.Баранов стверджує, що основні галузі прикладу політичної лінгвістики до політології пов'язані з вивченням політичного мислення політиків за мовними даними та реконструкцією й моніторингом стану суспільної свідомості за текстами ЗМІ.

Вітчизняний науковець О.Селіванова називає ПЛ новою галуззю мовознавства, однак розглядає її в межах розділу “Соціолінгвістика”. На

думку дослідниці, політична лінгвістика – це “нова галузь мовознавства, спрямована на дослідження мовних засобів політичної сфери спілкування, політичної комунікації й маніпулювання; взаємодії мови, ідеології та влади. Політична лінгвістика є міждисциплінарною галуззю, що інтегрує теоретичний потенціал теорії мовної комунікації, лінгвоконцептології, дискурсології, лінгвістики тексту, соціолінгвістики з доробком політології, філософії, риторики, наратології тощо”.

Інший український лінгвіст Л.Синельникова називає політичну лінгвістику лінгвополітологією і вважає, що її метою є вивчення специфіки політичного мислення за мовними фактами. Дослідниця зазначає, що соціально-психологічні характеристики політичної комунікації і комунікантів значною мірою ґрунтуються на сприйнятті лінгвістичних ознак, мовленнєвих умінь і переваг.

У визначенні змісту поняття політична лінгвістика, окресленні її об’єкта, предмета, завдань і напрямів також немає одностайності серед учених.

Попри те, що ПЛ є новою дисципліною, можна виділити її об’єкт, предмет і завдання.

Услід за А.Чудіновим, А.Барановим під **предметом** політичної лінгвістики розглядаємо політичну комунікацію, політичний дискурс.

Головна **мета ПЛ** – дослідження різноманітних взаємозв’язків між мовою, мисленням, комунікацією, суб’єктами політичної діяльності та політичним станом суспільства, що створює умови для вироблення оптимальних стратегій і тактик політичної діяльності.

Спробу виділити **напрями** політичної лінгвістики здійснила О.Селіванова:

- дескриптивний напрям, пов’язаний із вивченням мовної поведінки політиків (мовних засобів, риторичних прийомів, побудови аргументації й маніпуляції тощо) і змісту політичних текстів шляхом контент-аналізу та когнітивного картування. Представником даного напрямку є О.Шейгал;

- критичний напрям, що виник у межах критичного дискурс-аналізу – теорії й методики емпіричного дослідження відношень між дискурсом і соціальним та культурним станом суспільства, а також взаємної детермінованості їхнього розвитку. Представниками цього напрямку в політичній лінгвістиці є Р.Водак, К.Кендлін, Т. Ван Дейк та ін.;

- когнітивний напрям, спрямований на 1) моделювання структур свідомості учасників політичної комунікації; 2) аналіз ключових концептів політичного дискурсу, політичних метафор і їхніх концептуальних зон; стереотипів мовленнєвої поведінки; 3) встановлення ментальних моделей, зумовлених ідеологією влади; 4) вивчення впливу боротьби дискурсів і ідеологій на мову тощо. Цей напрям представлений працями А.Баранова, Ю.Караулова, Л.Синельникової та ін.

Важливим **принципом** сучасної політичної лінгвістики є дискурсивний підхід до вивчення політичних текстів. Це значить, що кожен текст

розглядається в контексті політичної ситуації, в його співвідношенні з іншими текстами з урахуванням цілей, політичних поглядів та особистісних характеристик автора, специфіки сприйняття тексту різними людьми. Обов'язковим є й урахування тієї ролі, що цей текст відіграватиме в системі політичних текстів і в політичному житті взагалі. Н., одна й та ж ідея і одні й ті ж висловлювання будуть зовсім по-різному сприйматися в тексті газетної статті і в тексті виступу Президента країни. Зовсім по-різному можуть оцінюватися слова політика під час передвиборчої кампанії та після вступу його на державну посаду. Політична дискурсологія формує сьогодні нові вектори лінгвополітичних досліджень, що проектують цю галузь до сфер нейролінгвістичного програмування, лінгвістичної конфліктології, когнітивної поетики та стилістики, лінгвосеміотики тощо.

Отже, політична лінгвістика – це міждисциплінарний прикладний лінгвістичний напрям, предметом якого є політична комунікація та її специфіка. Безсумнівним є міждисциплінарний, прикладний характер політичної лінгвістики, а також те, що необхідність виникнення її визначається зростаючим інтересом суспільства до умов і механізмів політичної комунікації.

4. Основні проблеми політичної лінгвістики

У сучасній політичній лінгвістиці дослідження проводяться в різних напрямках. Розглянемо основні **проблеми** ПЛ:

- дослідження загальних теоретичних питань, теоретичних основ політичної комунікації (визначення специфіки політичної комунікації, її відмінностей від комунікації в інших галузях; аналіз конкретних мовних одиниць в межах політичних текстів);
- дослідження радянської політичної мови – вивчення мовлення пострадянської доби. Яскравим прикладом таких досліджень є монографія Н.Купіної “Тоталітарна мова: словник та мовленнєві реакції”, в якій ретельно розглянуто словник радянських ідеологем. Більшість учених (А.Чудінов, А.Баранов та ін.) наголошують на тому, що в політичній мові радянської доби існувала певна двомовність, диглосія, тобто вживалося кілька т.з. “діалектів” російської мови – офіційний, дисидентський, побутовий, таємний тощо;
- дослідження окремих рівнів політичної мови (дослідження, спрямовані на вивчення рівнів політичної мови – фонетики, лексики тощо. Найбільш вивченими сьогодні є лексичні й стилістичні особливості політичної мови. Саме поняття *політичної мови* є дискусійним у сучасній ПЛ. Одні дослідники вважають її особливою знаковою системою, призначеною для здійснення політичної комунікації; специфічною підмовою для вираження ідеології влади з особливою граматиною та лексиконом (цей погляд простежується в роботах А.Баранова, Ю.Степанова, П.Серію. Альтернативними цій позиції є погляди лінгвістів, які розглядають відсутність у політичному дискурсі специфіки лексикону й граматики при наявності специфіки змісту інформації, обставин, у яких здійснюється спілкування, особливих тем, цілей і функцій, термінології й риторики

(Д.Грейбер, П.Паршин). Більш слушною і досить обґрунтованою, на нашу думку, є позиція О.Селіванової, яка стверджує, що “мова політики складає семіотичний простір політичного дискурсу, обслуговує потреби політичної комунікації, характеризується деспеціалізацією політичних термінів, орієнтованістю на масового адресата, обмеженістю інституційними формами спілкування” [Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія...С.471].

- дослідження проблеми жанрів політичного мовлення (н., промови, гасла, листівки, програми, газетні статті, виступи на мітингах, парламентська полеміка тощо. Так, лінгвополітичні дослідження російських мовознавців (А.Баранов, А.Чудінов) ілюструють, що в пострадянський період відбулося значне оновлення як самого арсеналу жанрових засобів вітчизняної політичної комунікації, так і внутрішніх закономірностей жанрів і стилів політичної мови);

- проблеми ідеостилу окремих політиків, політичних партій і напрямів (так, сучасні дослідження засвідчують, що політичні екстремісти (як праві, так і ліві) більш схильні до вживання метафоричних образів; дещо агресивною виглядає мова національно й комуністично налаштованих політиків тощо). Яскравим прикладом вживання метафори (метафори: жертва, скальпель, пінцет, мученик, спалити, горіти) в політичному тексті є стаття О.Проханова “Березовському є вигідною смерть ТВ-6” (газета “Аргументи і факти”):

“Мені шкода журналістів ТВ-6. Якщо вони й *жертви*, то *жертви* власного снобізму. Жодної свободи слова всередині корпорації не може бути – це блеф. Зірки ТВ-6 були *скальпелями* й *пінцетами* в руках олігархів – спочатку Гусинського, згодом Березовського. Інформаційним *спецназом*, готовим прислужити щедрому господарю. Маючи намір врятуватися, команда ТВ-6 знехтувала образом *мучеників* свободи слова. А в ньому був їхній єдиний імунітет – їх боялися *спалити*, вважаючи, що святі *не горять...*”;

- дискурсивне дослідження комунікативних ролей, стратегій, тактик і прийомів політичної комунікації, особливостей будови і застосування мовних засобів у політичних текстах (так, напр., для передвиборчої президентської кампанії 2004р. в Україні політики різних партій часто застосовували т.з. “мовленнєві маски”, що супроводжувалося критичним аналізом проявів соціальної нерівності й комунікативними маніпуляціями свідомістю адресата. Більшість спеціалістів відзначають підвищену агресивність сучасного політичного мовлення, в тому числі й активне використання конфронтаційних стратегій і тактик мовленнєвої поведінки – погрози, ігнорування, дискредитація, брехня, образи, наклеювання ярликів тощо. Характерно, що ця агресивність зростає в період загострення політичної ситуації – під час виборів);

- зіставні дослідження політичної комунікації в різних країнах і на різних етапах розвитку суспільства (наприклад, зіставлення політичної комунікації в Україні за часів СРСР і за років незалежності). Кожна країна має свої, національні особливості способів сприйняття та представлення

політичної дійсності, що пояснюється національною ментальністю та історичними умовами формування політичної культури, тобто особливостями національної картини світу. **Питання для актуалізації опорних знань:** Що означають поняття *картина світу* та *національно-мовна картина світу*? Зіставлення політичної комунікації різних країн та епох дозволяє більш чітко диференціювати “своє” й “чуже”, випадкове й закономірне, загальнолюдське й власне національне в політичному дискурсі. Усе це сприяє кращому порозумінню між народами та міжкультурній толерантності;

- розгляд окремих політичних концептів у межах мови і національної культури (наприклад, дослідження концепту *демократія*, його змісту й представлення в програмах різних політичних партій).

Як бачимо, розмаїття шкіл, напрямів і проблем політичної лінгвістики відображає той інтерес, що виявляється в суспільстві до політичного мовлення та різних аспектів і функцій політичної комунікації, а також ілюструє велику кількість матеріалу, методик, аспектів аналізу та позицій, що є характерним для сучасної прикладної лінгвістики.

5. Жанри політичного мовлення

Жанри політичного мовлення. Кожній комунікативній ситуації в політичному мовленні відповідають свої жанри. Розрізняють політичні жанри усного мовлення (виступ на мітингу, доповідь, бесіда, дебати, інтерв'ю тощо) та жанри писемного мовлення (програма, листівка, газетна стаття, лист політичному лідерові тощо).

Залежно від **функції** розрізняють ритуальні жанри (інаугураційне звернення, вітальне слово тощо), орієнтаційні жанри (доповіді, накази, договори, згоди тощо), агональні жанри (гасло, листівка, виступи на мітингах тощо) та інформаційні жанри (газетна інформація, звернення громадян до політиків та в ЗМІ).

За обсягом інформації серед жанрів політичного мовлення розрізняють малі (гасло, салоган, речівка), середні (виступ на мітингу або в парламенті, листівка, газетна стаття тощо), великі (партійна програма, політична доповідь, книга тощо).

За метою в політичній комунікації розрізняють інформативні, оцінні та імперативні жанри. Причому інформація, оцінка та імператив можуть бути присутніми в одному тексті водночас, а може переважати й один із критеріїв. Прикладом переважно інформативного жанру є автобіографічні книги політичних лідерів. Прикладом імперативності є гасла, слогани – фрази, що в короткій та яскравій формі передають основну ідею, актуальну задачу або вимогу. Гарне гасло зазвичай характеризується стилістичною довершеністю (метафора, еліпс, анафора, лексичний повтор, синтаксичний паралелізм тощо). Наприклад найкращі радянські салогани: *Ми – не раби, раби – не ми. Економіка має бути економічною. Ленін жив, Ленін живий, Ленін буде жити! П'ятирічку – за чотири роки!*

?Наведіть зразки слоганів, що застосовуються вітчизняними політиками: *Вони відпочивають, вона працює. Україні боєздатну армію. Україні заможне село.*

Дослідження закономірностей політичної комунікації дозволяє виділити такі її **типові властивості**, що можна представити у вигляді антиномій – суперечливих тенденцій, кожна з яких тією чи іншою мірою відображає сутність об'єкта:

1. Ритуальність та інформативність ПК.
2. Опрацювати самостійно стор. 52-71 за посібником А.Чудінова.

6. Методи політичної лінгвістики.

Прикладний аспект політичної лінгвістики пов'язаний з вивченням політичного мислення політиків за мовними даними та моніторингом стану суспільної свідомості за текстами ЗМІ. Для цього були розроблені спеціальні методики – метод контент-аналізу й метод когнітивного картування. Досить докладно ці методики описав О.Баранов.

Метод контент-аналізу. Раціональність цього методу пояснюється тим, що він використовує суто лінгвістичну інформацію про характеристики тексту з метою вияву його семантичних особливостей. Призначення цього методу – за зовнішніми (кількісними) характеристиками тексту на рівні слів і словосполучень зробити реальні припущення про його план змісту, і, як наслідок, про особливості мислення й свідомості автора тексту – про його наміри, установки, прагнення, ціннісні орієнтації тощо. Цей метод дозволяє виявити й попередити можливі політичні конфлікти. Так, під час Другої світової війни цей метод був частиною захисної політики європейських країн.

Найважливішою категорією контент-аналізу є **концептуальна змінна** – поняття, що стоїть у центрі дослідження. Н., у різних політичних текстах концептуальними змінними можуть бути категорії “свій-чужий”, “демократія”, “жіноче питання” тощо. У кожному конкретному тексті концептуальна змінна представлена своїми значеннями. Наприклад, концептуальна змінна “демократія” може бути представлена в текстах такими значеннями: *демократія, демократичний, демократичний, демократичний вибір, влада народу, народовладдя, виборність, можливість вибору, розмежування влади тощо.* Абсолютна частота к. змінної визначається як сукупність частот її значень, тому для правильності контент-аналізу й об'єктивності його результатів важливо визначити весь перелік значень.

Під час проведення контент-аналізу важливою є його підготовка, що полягає у виборі матеріалу для аналізу (газетні публікації за певний період, програми політичних партій різних років тощо); виборі концептуальної змінної, визначенні її значень; виборі одиниці кодування; відборі кодувальників та формулюванні інструкцій до кодування текстів і т.д.

Контент-аналіз може бути змістовним (базується на виділенні концептуальної змінної та дослідженні її значень) і більш простим у проведенні й обробці структурним (передбачає теж виділення

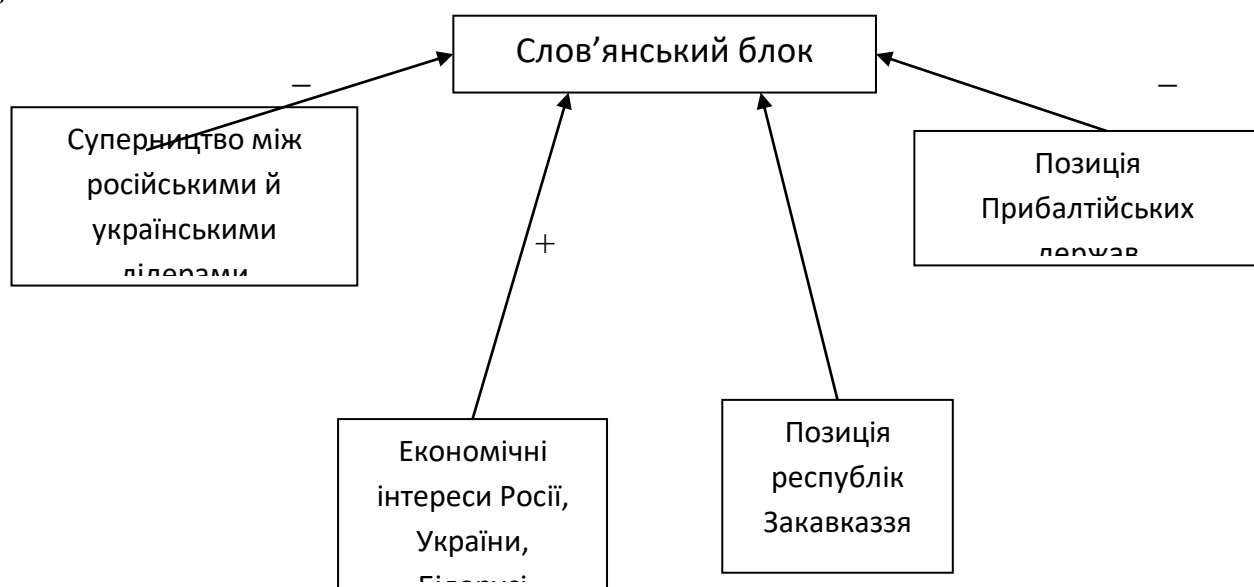
концептуальної змінної, але досліджується вона лише з точки зору форми). Приклад структурного контент-аналізу: КЗ “вибори Президента України” може аналізуватися з т.з. того, скільки місця виділялося тому чи іншому кандидатові в ЗМІ, чи були фотокартки або інші матеріали про кандидата в пресі, чи були повідомлення про кандидата в журналах тощо. Висновки, зроблені в результаті проведення контент-аналізу, мають велике практичне значення, можуть розповсюджуватися на велику соціально значиму групу людей і навіть на суспільну свідомість загалом.

Метод когнітивного картування. Дозволяє виявити причинову структуру політичного тексту, що застосовується для аналізу кризових політичних ситуацій, для моделювання мислення політика. Фактично він дозволяє виявити фактори, що враховують політики під час прийняття рішень. Стратегія вибору фактів і визначає можливу типологію політичного мислення.

З формального боку когнітивна карта являє собою граф, у вузлах якого знаходяться описи деяких важливих подій, ситуацій, при цьому причинові зв'язки між ними, вплив подій одна на одну виражаються за допомогою стрілок, ліній тощо. Оскільки вплив може бути як позитивним, так і негативним, то стрілки отримують маркування “+” або “-“. Якщо вплив подій у тексті відмічений, але характер його не визначений, тоді стрілка не отримує маркування і позначається “0”.

Наведемо зразок когнітивної карти для фрагмента політичного тексту, в якому подається опис політичної ситуації на пострадянському просторі в 1991р.

Економічні інтереси Росії, України, Білорусії, спільність їх культур об'єктивно вели до формування слов'янського союзу в структурі СНД. Однак змагання між російськими й українськими лідерами за контроль над Україною й Білорусією, здається, назавжди поховало ідею слов'янського блоку, з якого, власне, й почалося СНД. Крім того, у загальній географічній грі беруть участь країни Прибалтики, які, по суті, вже сьогодні утворюють “м'яку” конфедерацію із загальними військово-стратегічними інтересами. Для них ідея союзу слов'янських держав являє певну загрозу. Певною мірою випадають із загальної картини республіки Закавказзя, що через громадянські й міжнаціональні конфлікти не визначили свого ставлення до цієї теми.

Загальний об'єм когнітивної карти може сягати 200-300 вузлів. У цих випадках цей метод вимагає великих ресурсних затрат.

Отже, з точки зору загального теоретичного завдання політичної лінгвістики – дослідження дискурсивних практик – описані методики є технологічним інструментом збору даних, засобом лінгвістичного моніторингу політичних поглядів, засобів політичного впливу у суспільстві. Це дозволяє аналізувати результати використання дискурсивних практик у політичному дискурсі.

7. Технології та засоби політичної комунікації

Для сучасної ПК характерна агресивність, жорстка боротьба за свої ідеї в поєднанні з толерантністю, терпимістю до ідей та вчинків своїх прихильників, однодумців, союзників. Агресивність ПК різко зростає тоді, коли політичне рішення мають прийняти великі групи людей (вибори, референдум тощо). Водночас агресивність знижується тоді, коли суперники мають діяти заодно (н., в парламенті, під час протидії тиску закордонних лідерів або політичних сил).

Основними формами прояву політичної агресії є такі:

1. Заклики до фізичної агресії та метафорична характеристика політичних дій як фізичної агресії: *Йде третя світова війна. Наближається громадянська війна.*

2. Застосування інвектив (лайки, приниження).

3. Висловлювана в грубій формі негативна оцінка політичних опонентів, національних, соціальних та інших груп, політичних інститутів тощо. Звичайно, сама по собі негативна оцінка політичних опонентів є природною, однак вона не повинна супроводжуватися приниженням гідності опонентів, що, на жаль, характерне для наших політиків.

4. Використання спеціальних знаків агональності, до яких належать маркери чужинності, показники зменшення значимості, висловлювання недовіри до правдивості опонента та достовірності його тверджень. При цьому політичні опоненти представляються як вороги: *Від програми НУНСу тхне вітром Америки.*

5. Підбурювання тривожності, невпевненості, відчуття надмірної залежності особистості від держави та суспільства, незадоволення своєю країною та страх за її майбутнє. Образа та безвихідь – як відомо, потужні джерела агресивності. Навіть заяць у безвихідному становищі спроможний кинутися на будь-якого ворога. Так, представлення України, що розколюється навпіл, спонукає її громадян до рішучих дій.

6. До невербальних засобів комунікативної агресії можна віднести інтонацію, міміку, жести. Н., виступи Жириновського.

8. Дискурсивні характеристики політичної комунікації

Кожний політичний текст оцінюється з позиції дискурсу, тобто з урахуванням конкретних умов його створення та функціонування. Розглянемо основні дискурсивні х-ки ПК:

1. **Авторство політичного тексту.** В політичному дискурсі зазвичай автором тексту вважається той, хто бере на себе відповідальність за нього. У

штаті великого політичного діяча є спеціалісти з підготовки для нього промов та інших важливих політичних текстів. Політичні промови Президента може готувати ціла команда фахівців, однак проголошуючи або підписуючи його політик бере на себе відповідальність за зміст документа. Багато політичних текстів формально автора не мають та проголошуються від імені держави або її структур (Конституція, програми партій тощо).

Тому в політичній комунікації розрізняють:

- власне авторські тексти;
- тексти без формального автора;
- тексти із зміщеним автором (Н., у книзі, що містить відповіді

президента на важливі питання можуть бути вказані автори, що займалися їх збиранням та оформленням. Це дає змогу Президенту уникнути відповідальності за зміст книги, оскільки в авторах він не зазначений).

2. Адресність політичного тексту. Організація політичного тексту залежить від його адресата. Можна виділити три адресати ПК: політичні односторонці, політичні опоненти, виборці (громадяни країни). За кількісним критерієм можна виділити індивідуального, групового та масового адресата. Специфікою політичного дискурсу є те, що для ПК найбільше характерний масовий та груповий адресат.

Залежно від умов розрізняють безпосереднє звернення до адресата та комунікацію із застосуванням ЗМІ.

3. Стратегія і тактика ПК. Сучасні лінгвістика запозичила терміни стратегія та тактика із теорії планування військових дій. В ПК стратегія орієнтована на зміну політичних поглядів адресата, на зміну його ставлення до подій, людей тощо. Стратегію обирають залежно від поставленої мети та ситуації. Н., мета передвиборчої кампанії – отримати підтримку виборців. Для цього застосовують або стратегію схвалення ділових та моральних якостей свого кандидата або дискредитацію інших кандидатів та їх партій.

Комунікативна тактика – це конкретні способи реалізації стратегій. Для реалізації однієї стратегії можна застосовувати різні тактики. Н., стратегія дискредитації може реалізуватися в тактиках прогнозу жахливих наслідків, після обрання суперника, в приниженні кандидата, його рідних або його символіки, в демонстрації негативних особистісних якостей кандидата, в негативних відгуках про лідерські та комунікативні якості кандидата.

Для реалізації комунікативної тактики можуть застосовуватися різні комунікативні прийоми. Н., приниження може виражатися в розповсюдженні пліток, навішуванні ярликів, лжеетимологічному аналізі прізвища тощо.

Як підсумок, слід зазначити, що всі перелічені властивості ПК створюють умови для успішної маніпуляції свідомістю та діяльністю її адресата. Мета такої маніпуляції – це зміна мовної картини політичного світу в свідомості адресатів, пробудження в них необхідних емоцій та спонукання їх до політичної активності.

Таким чином, політична лінгвістика на сучасному етапі її розвитку є особливим прикладним напрямом лінгвістики, для якого характерні не лише специфічний об'єкт та принципи дослідження, але й власний поняттєво-

термінологічний апарат, особливий предмет вивчення, напрями та завдання. Водночас для політичної лінгвістики є характерним мультідисциплінарний підхід і широкий спектр відносно автономних напрямів. Оскільки політична лінгвістика є науковою дисципліною, що перебуває лише в стані свого формування в нашій країні, перспективними залишаються питання вироблення спеціальної методологічної бази лінгвополітичних досліджень, вивчення особливостей вітчизняної політичної комунікації, політичного дискурсу окремих політиків, партій тощо.

ЛЕКЦІЯ №5

ТЕМА: ПРОБЛЕМА ЗРАЗКІВ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ. МОВЛЕННЄВІ ЖАНРИ. ЛІНГВІСТИЧНА ГЕНОЛОГІЯ

План:

1. Трагування мовленнєвих жанрів у різних напрямках мовознавства (етнолінгвістика, стилістика, лінгвокультурологія, дискурсологія, когнітивна лінгвістика і т. д.).
2. Мовленнєвий жанр та його особливості.
3. Співставлення понять мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт, висловлення.
4. Проблема розмежування мовленнєвого жанру та стилю. Жанр дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. – К., 2004. – с.257-261
2. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К., 1999.
3. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса. Проблемы речевого воздействия: Учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 136с.

У комунікативній лінгвістиці розробка проблеми зразків мовної комунікації пояснюється цілком зрозумілим прагненням упорядкувати різноманітні дискурсивні практики, ситуації спілкування, створити більш-менш струнку систему інваріантів, канонам яких підпорядковувалося б усе розмаїття й безмежність ситуацій інформаційного обміну та комунікативного впливу. Попри численні спроби досягнення цієї мети, проблема зразків мовної комунікації залишається відкритою та дискусійною.

Зразок мовної комунікації нерідко змішують з її одиницею - мовленнєвим актом, або для писемної художньої комунікації обирають поняття жанру твору, розробленого літературознавством. Для інших типів комунікативних ситуацій використовують метонімічне значення терміна «дискурс» як тип або зразок дискурсу, що найбільше відповідає стану речей. Однак майже все дослідники цієї проблеми розуміють, що зразок мовної комунікації, дискурсу не повинен обмежуватися ознаками тексту, зокрема, його інваріанта - текстами, а характеризувати інваріант комунікативної

ситуації та комунікативної взаємодії в цілому, у тому числі й на підставі тексту як посередника інформаційного обміну та впливу.

Із цією метою нове життя в комунікативній лінгвістиці отримав термін «мовленнєвий жанр», уведений російським літературознавцем М. Бахтіним, хоч сама традиція жанрової диференціації літератури закладена ще Аристотелем. Літературний жанр як тип літературного твору, що виокремлюється за його належністю до певного літературного роду, а також на підставі переважної естетичної ознаки, обсягу й загальної структури [Кожинів 1987, 107], може відповідати зразку переважно художньої комунікації, хоч загалом його тлумачення практично не враховує комунікативних властивостей художніх зразків. М. Бахтін першим усвідомив, що традиційна концепція літературних жанрів, сформована ще Н. Буало, не задовольняє умовам нового розуміння діалогічної природи художньої творчості. Дослідник писав: «Використання мови здійснюється у формі одиничних і конкретних висловлень (усних або письмових) учасників тієї чи іншої галузі людської діяльності. Ці висловлення відображають специфічні умови й цілі кожної такої галузі не тільки своїм змістом (тематичним) і мовним стилем, тобто відбором словникових, фразеологічних та граматичних засобів мови, а й насамперед своєю композиційною побудовою. Усі ці три моменти - тематичний зміст, стиль і композиційна побудова - нерозривно пов'язані в цілому висловленні й однаково визначаються специфікою даної сфери спілкування. Кожне окреме висловлення, безсумнівно, є індивідуальним, але кожна сфера використання мови виробляє свої відносно стійкі типи таких висловлень, які ми і називаємо *мовленнєвими жанрами*» [1996, 159]. Отже, М. Бахтін кваліфікував мовленнєві жанри як «відносно стійкі тематичні, композиційні і стилістичні типи висловлень» [1986, 255].

Найбільш повний виклад теорії мовленнєвих жанрів дослідник здійснив у незакінченій статті «Проблемы речевых жанров» (1952-1953 р. р., опублікована у 1979 р.), де наголосив на тому, що «жодне нове явище (фонетичне, лексичне, граматичне) не може ввійти до системи мови, допоки воно не пройде довгого та складного шляху жанрово-стилістичних випробувань» [1986, 256]. У кожній сфері діяльності наявний цілий репертуар мовленнєвих жанрів, який диференціюється та зростає в міру розвитку й ускладнення цієї сфери. М. Бахтін вважав мовленнєві жанри типовою формою висловлень, але не самими висловленнями [1979, 268]: типовими для мовленнєвих жанрів, на його думку, є комунікативна ситуація, експресія, експресивна інтонація, обсяг, концепція адресата й наадресата [1979, 252, 267]. Близькі ідеї були висловлені й деякими сучасниками вченого Г. Винокуром, М. Лановим, В. Виноградовим й ін. [Шмелева 1995, 59]. Приміром, «маска» В. Волошинов у праці 1930 р. «Марксизм и философия языка» увів поняття «життєвих висловлень», які вимагають несловесного доповнення й позасловесного початку, далі ці висловлення названі життєвими жанрами [1995, 314]. Життєві жанри є «частиною соціального середовища: свята, дозвілля, спілкування у вітальні, майстерні

тощо» [Волошинов 1995, 315]. Тим самим дослідник залучив поняття жанру до комунікації, соціуму.

Суперечливим моментом концепції М. Бахтіна було накладання форми мовленнєвих жанрів на висловлення. Дослідник виокремив такі риси висловлення, як наявність меж, завершеність, цілісність, відношення до самого мовця на основі реалізації його задуму й до інших учасників мовленнєвого спілкування, діалогічність [1986, 268-278]. В. Волошинов у статті 1928 р. змістовно наблизив висловлення до соссюрівського терміна *parole* та трактував висловлення як «невід'ємний елемент мовленнєвого спілкування», «соціальну подію мовленнєвої взаємодії» [1995, 205- 213]. Проте саме поняття висловлення у М. Бахтіна / В. Волошинова є нечітким. З одного боку, ключовим для мовленнєвих жанрів було сполучення «одиночні конкретні висловлення» або їхні типові форми, які і є мовленнєвими жанрами, з іншого, висловленням вважається й роман, що прирівнюється до репліки простого діалогу, приватного листа на підставі спільної природи, хоч роман є вторинним (складним) висловленням [Бахтин 1996, 161]. Отже, розв'язання цієї суперечності відбувається шляхом уведення М. Бахтіним диференціації простих (первинних) і складних (вторинних) мовленнєвих жанрів: первинні пов'язані зі щоденним, безпосереднім спілкуванням, вторинні - наближені до літературних жанрів різних сфер комунікації, переважно писемної, вони вбирають у себе й переробляють первинні мовленнєві жанри.

Такий поділ приводить до ототожнення первинних мовленнєвих жанрів із типами мовленнєвих актів, а вторинні жанри пов'язує з одиницею текстового рівня мовної системи - текстомою, яка стає підґрунтям мовленнєвого жанру як одиниці системи мовлення. Як бачимо, в жанровій концепції М. Бахтіна спостерігається прагнення вийти за межі тексту, висловлення до сфери комунікативної взаємодії на підставі цих мовленнєвих утворень, однак нерозробленість на той час понятійно-категорійного апарату й методів дослідження мовної комунікації повертає дослідника до сфери мовлення як такого. Така непослідовність ученого зумовила дискусійність поняття мовленнєвого жанру в сучасній комунікативній лінгвістиці.

Російський лінгвіст В. Гольдін цілком слушно наголошує, що поняття мовленнєвого жанру мовби «втиснуте» між поняттями мовленнєвого акту, текстового типу, тональності спілкування й деякими іншими [1999, 5]. Чимало дослідників описують як мовленнєві жанри типи мовленнєвих актів [Шмелева 1990] або текстами. Інколи це поняття отримує навіть найширше розуміння сфери спілкування. Здебільшого дефініції мовленнєвих жанрів у сучасній лінгвістиці порівнюють їх із мовленнєвими актами (пор.: «Жанри мовлення - більш крупні одиниці, ніж мовленнєві акти. Вони характеризуються більш складною будовою, можуть містити кілька іллокутивних сил. Кожний жанр має певну композицію й тематичну будову» [Земская 1988, 42]). Не випадково, лінгвісти зауважують, що в сучасній науці ще немає єдності в осмисленні мовної природи жанрів спілкування [Седов 2004, 66]. Російські дослідники В. Дементьев і К. Седов користуються

терміном М. Бахтіна, однак під мовленнєвим жанром вони розуміють «вербальне оформлення типової ситуації соціальної взаємодії» [1998]. Попри таку трактовку, як зауважує І. Шевченко, «із цієї вихідної посилки зроблені, як представляється, дещо еклектичні висновки, бо автори говорять про існування жанру прохання, запрошення, запитання, благословення і т.п., які фактично є мовленнєвими актами, і аналізують їх методами мовленнєвоактового аналізу в поєднанні зі стилістичним описом та соціолінгвістичним вивченням. Тим самим невиправдано зміщуються підходи й дослідницькі прийоми прагма-, соціолінгвістики і стилістики» [2005, 115]. Загалом наведена вище дефініція проектується у проблему розмежування мовленнєвого жанру та стилю, яка суперечливо розглядалася ще у працях М. Бахтіна: стилі й жанри, на його думку, взаємозалежні, адже «у кожній сфері побутують і застосовуються свої жанри, які відповідають специфічним умовам даної сфери; цим жанрам і відповідають певні стилі» [1986, 254].

У комунікативній лінгвістиці і, зокрема, в дискурсології пропонуються й інші термінологічні позначення дискурсивного інваріанта як зразка дискурсу. Приміром, Т. ван Дейк вважає найбільшим елементом у структурі дискурсу мовленнєву подію, яка позначає закінчене мовленнєве спілкування, інтеракцію, макродіалог або макротекст [Дейк 1989; Dijk 1997a, 1-34]. Дослідник розмежовує простий та складний дискурс. Останній розгортається поступово, є тривалим у часі й навіть перерваним (наприклад, парламентські слухання відповідного питання), однак його єдність забезпечується незмінністю комуікантів, інтенцій, стратегій, типів інтеракції, пресупозицій, стилів тощо. На позначення зразків простих і складних мовленнєвих подій Т. ван Дейк пропонує поняття жанру дискурсу [Dijk 1997a, 7-9]. Подібну позицію займає американський лінгвіст Дж. Свайлс, який кваліфікує жанр як клас комунікативних подій, складниками яких служать відповідні комунікативні цілі, що розпізнаються членами певного дискурсивного співтовариства, і зумовлюють схематичну структуру дискурсу й вибір змісту та стилю [Swales 1990, 58]. Автори англо-американської лінгвістичної енциклопедії розглядають таку дефініцію критично, зауваживши, що складно визначити комунікативні ознаки в такому жанрі, як лірична поема або випадкова розмова [The Linguistics Encyclopedia 2004, 206]. У 1981 році Дж. Свайлс запропонував власну модель жанрового аналізу й методику її застосування до тексту академічної статті, що вплинуло на розробку жанрового аналізу в англійськомовних лінгвістичних студіях (варіанти моделі послідовники Дж. Свайлса використати для аналізу резюме, диспуту, дисертації, листів різних типів тощо).

Отже, перед дослідниками мовної комунікації постає дилема - або обрати на позначення дискурсивного інваріанта термін М. Бахтіна й надати цьому поняттю нового змісту відповідно до сучасних розробок дискурсу, або застосовувати на позначення інваріанта мовної комунікації термін «жанр дискурсу» з метою усунення тотожності мовленнєвих жанрів і мовленнєвих актів як мінімальних одиниць спілкування, а також жанрів і текстом як

інваріантів текстів. Зв'язок між поняттями мовленнєвого акту й жанру може розглядатися на підставі використання в певному мовленнєвому жанрі відповідних типів актів, а співвідношення між жанром і текстом визначатися як проекція інваріанта одного рівня (комунікативної ситуації) на інваріант іншого рівня (одного зі складників цієї ситуації).

Під таким кутом зору мовленнєві жанри є інваріантними зразками класів комунікативних ситуацій, які характеризуються специфікою своїх складників, зокрема, стандартними ознаками комунікативних статусів, інтенцій і стратегічних програм комунікантів; тематичним змістом, композиційною структурою, відбором фонетичних, лексико-фразеологічних, граматичних, стилістичних засобів й інтенційно-прагматичними особливостями тексти, особливостями комунікативної взаємодії, каналу передачі інформації, комунікативного середовища, специфікою діалогічності з інтеріоризованим буттям і семіотичним універсумом культури тощо. На нашу думку, таку дефініцію можна застосувати і до зразків художньої літератури, адже їхня комунікативна специфіка, що, безперечно, відрізняється від зразка, приміром, парламентських слухань, є не менш вагомою. У процесі читацької інтерпретації загалом виникає така сама комунікативна ситуація, як і в інших сферах спілкування, однак її особливості як дискурсивного зразка й вирізняють цю комунікативну ситуацію серед інших. Як цілком слушно зазначає Т. Шмельова, мовленнєві жанри віддзеркалюють у собі, як у краплині води, всю ситуацію мовлення з урахуванням образу автора, образу адресата, пам'яті сфери, залежності від фактури тексту тощо [1996, 11]

Дослідники виокремлюють різноманітні жанрові ознаки. О. Земська до їхнього складу відносить характер комунікації (офіційний / неофіційний), вид комунікації (особистісна / публічна), мету, кількість учасників, типову концепцію адресата (рівний / підлеглий, жінка / чоловік), звернення до адресата (або її відсутність), активність / пасивність адресата [1988]. На думку Т. Шмельової, критеріями виокремлення жанру є комунікативна мета, модель автора, концепція адресованості, зміст події, чинники комунікативного минулого й майбутнього й мовне оформлення [1990, 24]. До них дослідниками додаються тональність, тема і комунікативний смисл.

У сучасній когнітивній лінгвістиці мовленнєвий жанр розглядається як концептуальний стандарт або інваріантний концепт [Плотникова 2005]; як прототип найкращого зразка класу комунікативних ситуацій; як фрейм, що впливає на процес розгортання думки у слово [Седов 2004, 70]; як когнітивне типове утворення, що належить базовому рівню категоризації й когнітивної діяльності [Баранов 1997, 334]. Польський дослідник С. Гайда трактує жанр з огляду на когнітивний механізм дії у свідомості комунікантів: для слухачів як горизонт очікувань і для мовців як модель творення [1986, 24]. Психологічно мовленнєві жанри пов'язані з регуляторним механізмом установки, яка є керівною інстанцією в організації дискурсу й контролі за ним.

У сучасній лінгвогенетиці (лінгвістичній генології), становлення якої відбулося приблизно у 80-ті р. р. ХХ ст., існує ціла низка проблем, які лише зараз отримують певне розв'язання у працях лінгвістів різних шкіл і течій. Дискусійною та складною залишається проблема *типології* мовленнєвих жанрів. Свого часу М. Бахтін здійснив спробу диференціації жанрів, виділивши високі, офіційні, фамільярні; стандартизовані й вільні, усні та писемні [1986, 252, 271-293], діалогічні й монологічні, або спеціалізовані й конструктивні [1996, 235], однак його класифікація була непослідовною й містила лише начерки, штрихи майбутніх розробок. Дослідник вважав, що в лінгвістиці того часу відсутня класифікація мовленнєвих жанрів за сферами людської діяльності, незрозумілим є і сам принцип жанрової номенклатури [1986, 256, 273]. Слідом за М. Бахтіним, М. Федосюк виділяє елементарні й комплексні мовленнєві жанри. До числа перших він відносить повідомлення, привітання, похвалу і т. ін., тобто проектує їх на мовленнєві акти. Комплексні мовленнєві жанри представлені певними типами текстів: монологічних і діалогічних [1996, 76-79]. Т. Шмельова також диференціює мовленнєві жанри на одноактні та багатоактні [1995, 59]. У сучасній лінгвістичній генології за різними параметрами виокремлюються мовленнєві жанри: усні й писемні; фатичні й інформативні; жанри й жанроїди (маргінальні, або гібридні) [Седов 2004; Иссерс, Никанорова 2005]; педагогічні, наукові, політичні, релігійні, медичні, побутові тощо [Карасик 2004]. К. Седов пропонує ієрархію жанрових форм: від субжанрів, що дорівнюють мовленнєвим актам, до гіпержанрів, які об'єднують кілька жанрів [2004, 70-71].

У фундаментальній праці українського лінгвіста Ф. Бацевича «Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи» [2005], яка є першою вітчизняною розробкою в цій галузі, розглядається комплекс дискусійних проблем генології, зокрема, природи і статусу мовленнєвого жанру в колі понять мови, мовлення, комунікації, дискурсу, мовленнєвого акту, функціонального стилю; типології мовленнєвих жанрів; співвідношення мовленнєвого жанру, комунікативного смислу та складників комунікативної ситуації; формування й історичного розвитку мовленнєвих жанрів, їхніх ознак тощо. Подається також практичний аналіз мовленнєвих жанрів утішання та прямого спортивного репортажу.

У ракурсах мовленнєзнавства, стилістики, когнітології, лінгвокультурології й дискурсології мовленнєві жанри досліджуються російськими лінгвістами Н. Арутюновою, Т. Винокур, Т. Шмельовою, М. Кожиною, В. Карасиком, О. Шейгал, М. Макаровим, С. Плотніковою, Г. Слишкіним, В. Салімовським, М. Федосюком, В. Алпатовим й ін. у межах Московської, Волгоградської, Скатеринбурзької, Краснодарської, Саратовської, Омської й ін. мовознавчих шкіл. Представники Саратовської школи звертаються до мовленнєвих жанрів як засобів формалізації соціальної взаємодії, прагмалінгвістичних і психолінгвістичних аспектів їхнього вивчення, інституційних сфер використання, концептуальної природи, розглядають особливості різних мовленнєвих жанрів у

різноманітних сферах спілкування (В. Гольдін, В. Дементьев, О. Сиротиніна, М. Корміліцина, К. Сєдов, О. Дубровська й ін.). Із 1997 р. ця школа видає науковий збірник «Жанри речі», де зосереджено найбільш вагомі результати наукових розвідок із проблематики лінгвогенристики.

Під кутом зору етнолінгвістики й когнітивної науки трактують мовленнєві жанри польські лінгвісти (А. Вежбицька, С. Гайда, Б. Бонецька, Т. Добржинська, А. Душак, Д. Осташевська, М. Сарновські, Б. Вітош, Л. Пісарек та ін.). А. Вежбицька вважає мовленнєві жанри сукупністю об'єднаних у ціле мовленнєвих актів, складниками мовного універсуму певної етнічної культури. На матеріалі англійської, японської й польської мов дослідниця описала різні типи комунікативної поведінки, втілені в мовленнєвих жанрах, здійснила спробу моделювання їхніх емоційно-когнітивних фреймів на базі власної концепції семантичних примітивів [Wierzbicka 1983; Вежбицка, Годцард 2002]. В аспекті етнографії мовлення й конверсаційного аналізу мовленнєві жанри розглянуті Д. Хаймзом [Нушев 1974]. Представники різноманітних наукових шкіл застосовують власні підходи до їхнього тлумачення: стилістичний, текстовий, комунікативно-дискурсивний, когнітивний, культурологічний. З огляду на це В. Дементьев розрізняє генристику, спрямовану на лінгвістичне вивчення жанрів; жанрознавство, орієнтоване на їхній прагматичний аналіз; комунікативну генристику, у якій жанри розглядаються як гібридне явище між мовою й мовленням; і когнітивну генристику, орієнтовану на когнітивне моделювання жанрових зразків [1998; 2002; 2005]. Серед методик опису мовленнєвих жанрів найбільш популярною є *анкета жанру*, впроваджена Т. Шмельовою [1996; 1997].

**КОМПЛЕКС КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (ККР) ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ
ЗАЛИШКОВИХ ЗНАНЬ З ДИСЦИПЛІНИ, ЗАВДАНЬ ДЛЯ
ЗМІСТОВНО-МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ**

Модульна контрольна робота №1

Рівень I

1. Скільки типів моделей комунікації виділяється в сучасному мовознавстві:
  - а) 2;
  - б) 3;
  - в) 4;
  - г) 6.
2. Канал комунікації – це...:
  - а) засіб, що поєднує адресата й адресанта;
  - б) соціальні, психологічні, фізичні та інші обмеження, накладені на інформацію в процесі комунікації;
  - в) місце і час здійснення спілкування;
  - г) засіб, за допомогою якого передається інформація.
3. Під репрезентативною системою в теорії НЛП розуміють:
  - а) світогляд людини;
  - б) спосіб взаємодії з навколишнім світом;
  - в) спосіб представлення та осмислення свого досвіду взаємодії з навколишнім світом;
  - г) картину світу.
4. Якому типу діалогу відповідає подане визначення: “Має зазвичай суто формальний характер і покликаний просто встановити контакт; цей діалог відбувається зазвичай у формі усної комунікації; зазвичай це етикетні формули”:
  - а) когнітивний;
  - б) конфліктний;
  - в) фатичний;
  - г) діловий.
5. Метод, що використовує суто лінгвістичну інформацію про характеристики тексту з метою вияву його семантичних особливостей, називається:
  - а) метод контент-аналізу;
  - б) анкетування;
  - в) картографічний;
  - г) польового дослідження.
6. Із точки зору кількості учасників розрізняють такі види спілкування:

- а) монологічне/діалогічне;
- б) міжособистісне/масове;
- в) безпосереднє/опосередковане;
- г) прямоконтактне/посередньоконтактне.

Рівень II

1. Назвіть галузі автоматичної обробки природної мови (з прикладами).
2. Перерахуйте типи корпусів даних, коротко зазначивши специфіку кожного із них.
3. Обґрунтуйте різницю між конкордансами та словниками.

Рівень III

Проілюструйте основні типи помилок, що виникають під час машинного перекладу. Вкажіть причини таких лінгвістичних недоліків.

МКР №2

1. Гіпертекстова система, що є засобом підтримки підготовчих стадій творчої роботи, стадій мислення – це:
  - а) бібліотечні макросистеми;
  - б) системи дослідження проблем;
  - в) системи браузінга баз даних;
  - г) експериментальні системи.
2. Взаємодія комунікантів шляхом мовлення називається:
  - а) мовленням;
  - б) спілкуванням;
  - в) комунікативним актом (інтеракцією);
  - г) мовленнєвою.
3. Канал комунікації – це...:
  - а) засіб, що поєднує адресата й адресанта;
  - б) соціальні, психологічні, фізичні та інші обмеження, накладені на інформацію в процесі комунікації;
  - в) місце і час здійснення спілкування;
  - г) засіб, за допомогою якого передається інформація.
4. Вид аналітико-синтетичного опрацювання документів, що полягає в укладанні опису документа називається:
  - а) анотування;
  - б) реферування;
  - в) генерування;
  - г) бібліографування.
5. Під репрезентативною системою в теорії НЛП розуміють:
  - а) світогляд людини;

- б) спосіб взаємодії з навколишнім світом;
- в) спосіб представлення та осмислення свого досвіду взаємодії з навколишнім світом;
- г) картину світу.

6. З моделюванням якої здатності людини пов'язана проблема створення штучного інтелекту

- а) мовленнєвої;
- б) мисленнєвої;
- в) здатності навчатися;
- г) здатності розуміти, моделювати, приймати рішення.

7. Якому типу діалогу відповідає подане визначення: “Має зазвичай суто формальний характер і покликаний просто встановити контакт; цей діалог відбувається зазвичай у формі усної комунікації; зазвичай це етикетні формули”:

- а) когнітивний;
- б) конфліктний;
- в) фатичний;
- г) діловий.

8. Різноманітні продукти реалізації мовної системи в певних умовах та ситуаціях комунікації – це:

- а) мовна система;
- б) мовлення;
- в) мовна діяльність;
- г) мовний вплив.

9. Метод, що використовує суто лінгвістичну інформацію про характеристики тексту з метою вияву його семантичних особливостей, називається:

- а) метод контент-аналізу;
- б) анкетування;
- в) картографічний;
- г) польового дослідження.

10. Зазначте, яка одиниця містить живі обставини спілкування, учасників з їх психічними, когнітивними, соціальними особливостями, часом, місцем тощо:

- а) дискурс;
- б) текст;
- в) словесний твір;
- г) вірш.

11. Мовлення – це:

- а) засіб вираження змісту культури;
- б) засіб мислення певної етнічної групи людей;
- в) засіб індивідуального мислення;
- г) правильної відповіді немає.

12. Що не є продуктивними видами мовленнєвої діяльності є:

- а) монолог;
- б) читання;
- в) діалог;
- г) слухання.

**ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО
СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1**

ПЕРЕКЛАД ЯК ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА

1. Машинний переклад як напрям прикладної лінгвістики. Історія створення систем машинного перекладу.
2. Завдання машинного перекладу.
3. Міждисциплінарні зв'язки машинного перекладу.
4. Специфіка та етапи машинного перекладу. Типові помилки МП.
5. Досвід створення систем машинного перекладу в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 313с.
2. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми: «Університетська книга», 2004. – 325 с.
3. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Наука, 1998. – 245с.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – 2006. – 798с.

Питання для самоконтролю:

- Які процедури людського мислення можуть виконувати системи штучного інтелекту?
- Що називається інформаційно-пошуковою мовою?
- Чим інформаційно-пошукова мова відрізняється від природної мови?
- Назвіть типи інформаційно-пошукових систем.
- Назвіть блоки базової структури систем спілкування з ЕОМ?
- Визначте сферу застосування інформаційно-пошукових систем.
- Що розуміють під мовою-посередником в автоматичному перекладі?

Завдання:

1. Ознайомтеся із системою індексування, яку застосовують у бібліотеці нашого університету. Довідайтеся, яка комп'ютерна програма діє в університетській бібліотечній мережі. Які функції вона може виконувати?
2. Користуючись комп'ютерною програмою-перекладачем, виконайте переклад поданого тексту українською мовою. Проаналізуйте отриманий текст. Чи є він досконалим? Аргументуйте свою думку. Чим можна пояснити наявні в тексті перекладу помилки й неточності?

Those who find ugly meanings in beautiful things are corrupt without being charming. This is a fault. Those who find beautiful meanings in beautiful things are the cultivated. For these there is hope. They are the elect to whom beautiful things mean only beauty. There is no such thing as a moral or an immoral book. Books are well written, or badly written. That is all.

The moral life of man forms part of the subject-matter of the artist, but the morality of art consists in the perfect use of an imperfect medium. No artist desires to prove anything. Even things that are true can be proved. No artist has ethical sympathies. An ethical sympathy in an artist is an unpardonable mannerism of style. No artist is ever morbid. The artist can express everything. Vice and virtue are to the artist materials for an art.

From the point of view of form, the type of all the arts is the art of the musician. From the point of view of feeling, the actor's craft is the type. All art is at once surface and symbol.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2-3

Тема: АВТОМАТИЧНА ОБРОБКА МОВИ. ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВІ МОВИ

План:

1. Лінгвістичні проблеми розробок штучного інтелекту. Автоматичний аналіз та синтез мовлення.
2. Інформаційно-пошукові системи та інформаційно-пошукові мови.
3. Основні напрями розвитку галузі обробки текстів.
4. Оптимізація спілкування з комп'ютером.
5. Автоматичне читання тексту – загальна характеристика, особливості.
6. Специфіка автоматичного реферування та анотування текстів.
7. Поняття інформаційно-пошукової мови. Характеристика основних типів інформаційно-пошукових мов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубов А.В., Зубова И.И. Информационные технологии в лингвистике. – М.: 2004. – с.53-108.146-158.
2. Партико З. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика... – С.103-130.
3. Партико З. В. Нормативний аспект і автоматизація редагування: Монографія. – К., 2004. – 266с.
4. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – с.8-13.
5. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми: «Університетська книга», 2004. – с.11-22, 154-165, 286-325.

ЗАВДАННЯ:

1. Наведіть один-два приклади моделювання спілкування у сфері рекламної діяльності на тему: «Моя майбутня професія».
2. На практиці продемонструйте три типи ситуацій розуміння мови комп'ютером.
3. Запропонуйте зразок анотування тексту (до статті «Проблема породження мовлення» // О.Селіванова Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми (с. 206–213). У чому особливість анотування у зіставленні з іншими видами обробки тексту?

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема: КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК ГАЛУЗЬ ПРИКЛАДНОГО МОВОЗНАВСТВА

План:

1. Корпусна лінгвістика як галузь прикладного мовознавства. Засади виникнення і розвитку корпусної лінгвістики.
2. Поняття корпусу текстів та його складники.
3. Типи корпусів даних: дослідницькі, ілюстративні, динамічні і статистичні, корпуси паралельних текстів.
4. Способи представлення й збереження корпусів даних.
5. Досвід розробки корпусів текстів.
6. Конкорданси і словники.
7. Формування корпусів текстів. Вимоги до корпусів текстів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 313с.
2. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми: «Університетська книга», 2004. – 325 с.
3. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Наука, 1998. – 245с.
4. Грязнухіна Т.О., Любченко Т.П. Паралельні корпуси текстів і машинний переклад // Мовознавство. – 2006. - №1.
5. Венців А.В., Касевич В.Б. Корпус русского языка и восприятие речи // Актуальные проблемы современной лингвистики: Учеб. пособие / Сост. Л.Н.Чурилина. – М.: Флінта: Наука, 2007. – с.385-401.

6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – 2006. – 798с.

Завдання:

1. Дайте коротку відповідь на питання плану.
2. Законспекуйте статтю під №2 у списку літератури.
3. Законспекуйте статті “Корпусна лінгвістика”, “Корпусний аналіз” зі словника О.Селіванової.
4. Дайте вичерпну лінгвістичну оцінку одному із корпусів тексту, що репрезентовано сучасними інтернет-джерелами.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема: КОМУНІКАТИВНА ЛІНГВІСТИКА ЯК НАУКА

1. Поняття комунікативної лінгвістики, міждисциплінарні зв'язки.
2. Об'єкт, предмет та завдання комунікативної лінгвістики.
3. Становлення комунікативної лінгвістики як теорії мовної комунікації.
4. Коло проблем комунікативної лінгвістики.
5. Комунікація як центральне поняття комунікативної лінгвістики.
6. Вербальна та невербальна комунікація.
7. Проблема невербальної складової вербальної комунікації.
8. Протиставлення комунікації і спілкування.
9. Диференціація комунікації

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 245с.
2. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – Черкаси: Брама., 1999. – 786с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006.
4. Партико З. В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Світ, 2008. – С.13-21, 133-157.
5. Аверина С. А., Азарова И. В., Алексеева Е. Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб., 1996.
6. Кибрик А. Е. Очерки по общин и прикладным вопросам языкознания. – М., 1992 (2-е изд: 2000).

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6-7

Тема: ПРОБЛЕМА КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ. НЕЙРОЛІНГВІСТИЧНЕ ПРОГРАМУВАННЯ

План:

1. Історія дослідження мовленнєвого впливу.
2. Поняття, предмет та об'єкт теорії мовленнєвого впливу.
3. Питання односуб'єктності/двосуб'єктності впливу у процесі комунікативної взаємодії.
4. Усвідомленість/неусвідомленість природи мовленнєвого впливу. Мовленнєвий вплив та маніпуляція.
5. Питання типології та диференціації способів впливу.
6. Чинники мовленнєвого впливу.
7. Сугестивна лінгвістика та нейролінгвістичне програмування. Об'єкт та предмет НЛП.
8. Витоки НЛП.
9. Принципи НЛП
10. Етапи та техніки нейролінгвістичного програмування

ЛІТЕРАТУРА:

1. Монахова Т. В. Лексичні засоби мовленнєвого маніпулювання [Текст] / Т. В. Монахова // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2012. – Вип. 11. – С. 70–77.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
3. Семенюк І. С. Базові поняття комунікативної лінгвістики (лінгвокогнітивний аспект) [Текст] / І. С. Семенюк // Вісник Житомирського державного ун-ту. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Вип.42. – С. 181–184.
4. Зернецька О., Зернецький П. PR-маніпуляційний вплив. Комунікативна теорія і практика [Електронний ресурс] / О. Зернецька, П. Зернецький. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/>
5. Кирилюк Ф. М. Способи маніпулювання // Політологія: Навчально-методичний комплекс [Текст] / Ф. М. Кирилюк. – К., 2005 – Режим доступу: http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_2280.html

Практичне заняття №8-9

ТЕМА: ПОЛІТИЧНА ЛІНГВІСТИКА В СИСТЕМІ КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ

1. Політична комунікація як різновид мовленнєвої діяльності.
2. Історія виникнення політичної лінгвістики.

3. Основні поняття політичної комунікації: контекст, політичні тексти, політичне мовлення.
4. Політична лінгвістика як наукова дисципліна. Предмет, об'єкт, мета, напрями та міждисциплінарні зв'язки політичної лінгвістики.
5. Коло проблем політичної лінгвістики.
6. Жанри політичної лінгвістики.
7. Методи політичної лінгвістики.
8. Технології та засоби політичної комунікації.
9. Характеристика політичної комунікації з позиції дискурсу.

Питання для самоконтролю:

- **Які особливості має політична комунікація?**
- **Яка мета політичного мовлення?**
- **Що спільного й відмінного мають поняття “мовна політика” й “мовне будівництво?”**
- **Назвіть жанри політичного мовлення.**
- **Хто є автором політичного тексту?**
- **Що розуміють під текстом у політичній комунікації?**
- **Які засоби виразності застосовуються в політичних текстах?**

Завдання:

1. Складіть перелік можливих значень наступних концептуальних змінних: “правда-брехня”, “справедливість”, “конфлікт”, “війна”, ”сім'я; сімейні стосунки”, ”права людини”, ”матеріальна вигода».

2. Наскільки обґрунтованими є думки про те, що сучасна політична мова є кращою (або гіршою), ніж мова радянського часу?

3. Проаналізуйте будь-яку газетну статтю політичного характеру та визначте, які прийоми, стратегії, тактики та мовні засоби використав автор для впливу на читачів.

4. Проаналізуйте мовну політику в Україні. Назвіть засоби мовного будівництва, що здійснюються в нашій країні для реалізації мовної політики. Наскільки мовна політика в нашій країні є ефективною?

Література:

1. Чудинов А.П. Политическая лингвистика. – М., 2006.
2. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М., 2003.
3. Радчук В.Д. Мова в Україні: стан, функції, перспективи // Мовознавство. – 2002. - №2-3.
4. Тараненко О.О. Українська мова і сучасна мовна ситуація в Україні // Мовознавство. – 2001. - №4. – 3-20.

**ТЕМА: ПРОБЛЕМА ЗРАЗКІВ МОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.
МОВЛЕННЄВІ ЖАНРИ.**

План:

1. Проблема пошуку зразків мовної комунікації.
2. Тракткування мовленнєвих жанрів у різних напрямках мовознавства (етнолінгвістика, стилістика, лінгвокультурологія, дискурсологія, когнітивна лінгвістика).
3. Мовленнєвий жанр та його особливості.
4. Теорія мовленнєвих жанрів М. Бахтіна.
5. Співставлення понять мовленнєвий жанр, мовленнєвий акт, висловлення.
6. Проблема розмежування мовленнєвого жанру та стилю. Жанр дискурсу.
7. Жанротвірні ознаки.
8. Проблема типології мовленнєвих жанрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. – К., 2004. – с.257-261
2. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – К., 1999.
3. Чернявская В.Е. Дискурс власти и власть дискурса. Проблемы речевого воздействия: Учебное пособие. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 136с.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12-13

ТЕМА: ОНОМАСТИКА В СИСТЕМІ СУЧАСНИХ ЗНАНЬ ПРО МОВУ

ПЛАН:

1. Історія виникнення ономастики як науки. Перші ономастичні розвідки.
2. Об'єкт, предмет, завдання наукової галузі. Функції ономастичних одиниць.
3. Структура ономастики. Теорії вчених щодо основних напрямів ономастичних досліджень.
4. Гідроніміка, топоніміка, теоніміка в системі ономастики.
5. Зооніми, ерг оніми, етноніми як ключові одиниці ономастики.
6. Історія виникнення антропоніміки.
7. Категорії антропоніміки.
8. Лексико-семантична класифікація сучасних антропонімів.
9. Словотвірна специфіка антропнімичних одиниць (значення суфіксів, префіксів у творення антропонімів).

Література:

1. *Горпинич В. О.* Конототивні власні імена як джерело вивчення історичної морфеміки української мови // Питання історичної ономастики України / В. О. Горпинич. – К.: Наук. думка, 1997. – С. 214–225.
2. *Горпинич В. О.* Назви жителів в українській мові / В. О. Горпинич. – К.: Вища школа, 1979. – 158 с.
3. *Редько Ю. К.* Довідник українських прізвищ. – К.: Рад. школа, 1969. – 255 с.
4. *Скрипник Л. Г., Дзятківська Н. П.* Власні імена людей. – К.: Наук. думка, 1986. – 310 с.
5. *Худащ М. Л.* До питання класифікації українських прізвищевих назв XIV–XVIII ст // З історії української лексикології. – К., 1980. – С. 96–160.
6. *Чучка П. П.* Історія власних імен // Історія української мови. Лексика і фразеологія. – К., 1983. – С. 592–620.

Практичні завдання:

1. Розподіліть пропонувані знімні одиниці за класами (гідроніми, топоніми...):

Київ, Березівка, Шарик, Мурка, Стрибог, ЗевсКвадрат, Звёздочка, Донгуз, Новгород, Невский проспект, река Ловать, озеро Байкал, Куликово поле, перукарня Катюша, салон «Кава», їдальня «Козацька рада», Ковальовка, Ковальов, Срібний, індійці, Майя, Риба, Кіт, Іван Калита, Ігор, Рюрик.

2. Вмотивуйте лексико-семантичне спрямування таких антропонімів:

Баку'менко, Аку'ленко, Сає'нко, Хоре'нко, Німе'нко, Хитре'нко, Чуме'нко, Карпе'нко, Неді'лько, Полудне'нко, Третя'к, Шоста'к, Кучма, Кучман, Шуга'й, Сльо'та, Цюпа, Сурма, Бі'лаш, Загре'ба, Си'тник, Щерба'к, Ярмо'ленко, Га'пка, Горпи'шин.

3. За словником власних назв (див. джерело №4 у списку літератури) встановіть значення таких імен:

Алла, Світлана, Анастасія, Юлія, Каріна, Катерина, Поліна, Олена, Роман, Марина, Віталіна, Мар'яна, Марина, Клавдія, Наталія, Лілія. Тетяна.

КОНТРОЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДО СЕМІНАРСЬКИХ, ПРАКТИЧНИХ І ЛАБОРАТОРНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ ЗАЛІКІВ

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)» Варіант 1

1. Знайдіть правильну форму відмінювання числівника у родовому відмінку.
  - а) п'ятьма;
  - б) п'ятьох;
  - в) шестидесяти;
  - г) вісімсот.
2. Визначте тип зв'язку в даному складному реченні «Щоб бути гідним продовжувачем справедливої справи батьків, дідів і прадідів, треба насамперед знати свою батьківщину, той край, у якому ти народився і виріс».
  - а) із послідовною підрядністю.
  - б) із однорідною супідрядністю.
  - в) із неоднорідною супідрядністю.
  - г) із послідовною підрядністю і супідрядністю.
  - д) із супідрядністю змішаного типу.
3. Термін «прикладна лінгвістика» став широко вживатися у зв'язку з розробкою комп'ютерних технологій та появою систем автоматичної обробки інформації у
  - а) 30-х роках;
  - б) 40-х роках;
  - в) 50-х роках;
  - г) 80-х роках.
4. Під якою назвою відомий у лінгвістиці власне мовний період грецького мовознавства?
  - а) філософський;
  - б) олександрійський;
  - в) описовий;
  - г) логічний.
5. Складовими частинами етнолінгвістики дослідники вважають:
  - а) семантику, лінгвокультурологію;
  - б) психолінгвістику, етнографію;
  - в) етнопсихолінгвістику, лінгвокультурологію;
  - г) всі перераховані.
6. Правильний запис слів регулюють:
  - а) лексичні норми;
  - б) граматичні норми;
  - в) стилістичні норми;
  - г) орфографічні норми.

7. Психолінгвіст В. Беянін виокремлює такі сторони мовленнєвої діяльності, зумовлені системою мови (знайдіть зайвий варіант):

- а) продукування
- б) сприйняття;
- в) породження мовлення;
- г) формування мовлення.

8. Знаки-копії – це:

а) знаки, значення яких повністю визначається тим предметом, якому вони відповідають;

б) знаки, значення яких повністю визначається тим контекстом, у якому вони виявляються та позначають відношення між об'єктами, а також між об'єктом і його властивостями;

в) знаки, що фізично не зв'язані з об'єктами, які вони позначають (їх значення встановлюються переважно за умовною згодою);

г) напівзнаки.

9. Позначте переклад словосполучення «боротись за незалежність».

- а) to struggle heroically;
- б) to honour the memory;
- в) to fight enemies;
- г) to fight for independence.

10. Виберіть правильну конструкцію «Several of these washers and dryers are out of order and ...».

- а) need to be repairing;
- б) repairing is required of them;
- в) require that them be repaired;
- г) need to be repaired.

11. Die Hauptstadt von Deutschland heißt_____.

- а) Bonn;
- б) Bern;
- в) Bremen;
- г) Berlin.

12. Den Nikolaustag in Deutschland feiert man_____.

- а) am 25. Dezember;
- б) am 31. Dezember;
- в) am 19. Dezember;
- г) am 6. Dezember.

13. Sind Sie__ Mal in Moskau?

- а) erstes;
- б) ein erstes;
- в) das erstes;
- г) das erste.

14. Що вивчає прикладна фонетика?

а) звукову систему мови на визначеному етапі її розвитку;
б) акустико-фонетичний рівень автоматичного розпізнавання мовлення;

в) спільні та відмінні характеристики різних за генетичним походженням мов;

г) еволюцію звукового ладу певної мови або групи мов.

15. Що вивчає загальна фонетика?

а) спільні та відмінні характеристики різних мов за генетичним походженням;

б) звуки мови за допомогою точних приладів та апаратів;

в) загальні закономірності творення звуків, виходячи з можливостей мовленнєвого апарату, а також аналізує акустичні особливості звукових одиниць;

г) звукову систему мови на визначеному етапі її розвитку.

16. За місцем у слові виділяють наступні типи морфем:

а) кореневі, афіксальні;

б) препозиційні, пост позиційні;

в) структурно-позиційні, функціональні;

г) семантичні, морфологічні.

17. У відношеннях безпосередньої синхронічної словотвірної мотивації лексеми знаходяться у межах:

а) словотвірної пари, словотвірного ланцюжка;

б) словотвірного ланцюжка, словотвірного типу;

в) словотвірного типу, словотвірного гнізда;

г) словотвірної парадигми, словотвірного гнізда.

18. Сучасні теоретичні напрями дослідження синтаксису української мови поділяються на дві групи:

а) формалізм і функціоналізм;

б) мовні універсалії та емпіричні універсалії;

в) описову лінгвістику та теоретичну лінгвістику;

г) множинність та послідовність.

19. Як називається напрям прикладної лінгвістики, що займається розробкою методів перекладу?

а) лексикографія;

б) теорія перекладу;

в) лінгводидактика;

г) психолінгвістика.

20. Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як теорія перекладу, машинний переклад?

а) комунікативної;

б) інформаційної;

в) когнітивної;

г) соціальної.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 2

1. Серед поданих варіантів визначте такий, у якому обидва слова утворені одним способом.

- а) підмайстер, підкоп;
- б) водопровідний, колективний;
- в) підсісти, підказувати;
- г) своєрідність, свічка.

2. Визначте кількість умовно простих речень у складі поданої синтаксичної конструкції «Річка дедалі повніше входила в ество Петра Метелиці, яке було радісно відкрите назустріч свіжим враженням, річка дедалі владніше опанувувала його серце, і Метелиці хотілось, щоб так тривало довго, бо такий стан відкрив у його істоті начебто запону над глибокими почуттями, яких він раніше не звідував, то й, звісно, не міг замислитися над їх природою».

- а) сім;
- б) шість;
- в) вісім;
- г) дев'ять.

3. Як називається напрям прикладної лінгвістики, що займається розробкою методів перекладу?

- а) лексикографія;
- б) теорія перекладу;
- в) лінгводидактика;
- г) психолінгвістика.

4. Перша європейська граматики, у якій розглядались *універсальні (спільні)* риси різних мов.

- а) “Граматики студії”;
- б) “Граматики Пор-Рояля”;
- в) “Про синтаксис”;
- г) “Курс граматики”.

5. Хто фундатор Московської етнолінгвістичної школи?

- а) М. Толстой;
- б) О. Потебня;
- в) В. Гумбольдт;
- г) Ю. Апресян.

6. Інтерес мовця до того, про що він говорить; добре знання мови й виражальних засобів; досконале володіння стилями мовлення та ін. – це...

- а) умови виразності мовлення;
- б) умови логічності мовлення;
- в) умови точності мовлення;
- г) умови доречності мовлення.

7. Концепцію нативізму як вродженої бази мовних знань розвинув

...

- а) Л. Блумфілд;
  - б) Т. Себеок;
  - в) Н. Хомський;
  - г) Ч. Осгуд.
8. Як називаються явища, що поєднують незнакові функції?
- а) утилітарні;
  - б) часткові знаки;
  - в) знаки-копії;
  - г) напівзнаки.
9. Позначте переклад словосполучення „зберігати традиції”.
- а) to renew the traditions;
  - б) to keep the traditions;
  - в) to establish traditions;
  - г) to follow the traditions.
10. Позначте час, який вжитий у цьому реченні «The child used to lean on the gate watching the people going to work in the mornings and coming home in the evenings».
- а) The Present Continuous Tense;
  - б) The Past Continuous Tense;
  - в) The Past Indefinite Tense;
  - г) The Present Perfect Continuous Tense.
11. Den Buchdruck erfand ____.
- а) F. Siller;
  - б) B. Johann W. von Goethe;
  - в) Wilhelm Grimm;
  - г) Johann Gutenberg.
12. Das Wappentier der Bundesrepublik Deutschland ist ____.
- а) Adler;
  - б) Bär;
  - в) Wolf;
  - г) Hund.
13. Es gibt in unserer Schule__ Direktor.
- а) den guten;
  - б) guter;
  - в) einen guten;
  - г) ein guter.
14. Продовжити речення: Конкретна фонетика
- а) вивчає функції звуків в процесі спілкування;
  - б) вивчає еволюцію звукового ладу групи мов;
  - в) вивчає фонетичну організацію слова, склади, закономірності сполучення звуків стосовно певної мови;
  - г) характеризує спільне та відмінне в звукових системах двох чи більше мов.
15. Коли розпочалося вивчення прикладної фонетики ?
- а) У XIX ст.;

- б) У XVIII ст.;
- в) У XVII ст.;
- г) У XVI ст..

16. Похідне слово є:

- а) первинним, немотивованим;
- б) вторинним, мотивованим;
- в) первинним, мотивованим;
- г) вторинним, немотивованим.

17. Формомадель – одиниця, що:

- а) має неелементарну (бінарну) структурно-семантичну організацію;
- б) не має бінарну структурно-семантичну організацію;
- в) не має абстраговану репрезентацію лексичної основи;
- г) має семантично-синтаксичну організацію.

18. Вивчення лінгвістом власної мовної поведінки називається ____

- а) науковим описом;
- б) інформантом;
- в) інтроспекцією;
- г) експериментом.

19. На першому місці стоїть метод класифікації, тобто виявлення тієї сітки параметрів, що дозволяє охопити всі релевантні (у теорії) властивості мовних структур, у лінгвістиці:

- а) прикладній;
- б) теоретичній;
- в) описовій;
- г) структурній.

20. Самостійна лінгвістична дисципліна, що розв'язує теоретичні й прикладні завдання мовознавства за допомогою комп'ютера називається:

- а) комп'ютерна лінгвістика;
- б) прикладна лінгвістика;
- в) математична лінгвістика;
- г) корпусна лінгвістика.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 3**

1. У якому з варіантів є дієслово I дієвідміни?
  - а) ходити;
  - б) сидіти;
  - в) летіти;
  - г) синіти.
2. Визначте, у якому складносурядному реченні кома перед *і* не ставиться.
  - а) Як ваше прізвище, і звідки ви прибули до нас?
  - б) Ганьба і смерть тому, хто напада, і вічна слава тим, хто не здається.
  - в) Зерно поспіє, обіллє золотом поля, і потече знову медом і молоком свята земля.
  - г) Ще квітнуть зорі, і в діброві зозулі ще не одцвіли.
3. Яка функція мови пов'язана з мисленням людини і з пізнанням дійсності?
  - а) соціальна;
  - б) функція впливу;
  - в) когнітивна;
  - г) комунікативна.
4. Автори "Граматики Пор-Рояля".
  - а) Якоб і Вільгельм Грімм;
  - б) Джон Локк і Готфрід Лейбніц;
  - в) Френсіс Бекон і Рене Декарт;
  - г) Антуан Арно і Клод Лансло.
5. Етнолінгвістику почали досліджувати:
  - а) за часів античності;
  - б) в епоху Середньовіччя;
  - в) в час науково-технічних революцій;
  - г) у XX столітті.
6. Порушення норм узгодження, керування: опалі листя, дякувати вас, я чекав ранку і коли всі прокинуться – це...
  - а) стилістичні помилки;
  - б) граматичні помилки;
  - в) синтаксичні помилки;
  - г) лексичні помилки.
7. О. Залевська висловила думку про те, що в концепції Л. Щерби наявний ще й четвертий аспект:
  - а) мовленнєва організація;
  - б) мовлення;
  - в) мовний матеріал;
  - г) мовленнєва діяльність.
8. Семіотика – це...
  - а) це знакова система, яка служить засобом вираження думок, засобом

спілкування між людьми, засобом передачі думок, знання, інформації від людини до людини, від покоління до покоління;

б) це наука, яка вивчає знаки і знакові процеси;

в) сторона мовних одиниць: слів, словосполучень, фразеологізмів, морфем;

г) власне комунікація.

9. Виберіть правильний варіант перекладу: «Основа частина території України – рівнина, але п'ять процентів її складають гори».

а) The main territory of Ukraine is flat, but five percent of it make up mountaines.

б) The main territory of Ukraine is flat, but fifteen percent of it make up mountaines.

в) The main territory of Ukraine is flat, but fifty percent of it make up mountaines.

г) The main territory of Ukraine is flat, but there are some mountains.

10. Виберіть правильний варіант «Tom goes ... to the cinema ... to the theatre and ... does his wife».

а) nor ... nor ... neither;

б) neither ... neither ... nor;

в) nor ... neither ... nor;

г) either ... nor ... neither.

11. Aus wie viel Bundesländer besteht Deutschland?

а) 12;

б) 15;

в) 16;

г) 18.

12. Wann feiert man in Deutschland den Tag der deutschen Einheit?

а) am 5. Oktober;

б) am 15. Oktober;

в) am 1. Oktober;

г) am 3. Oktober.

13. Er war__ Lehrer.

а) der gute;

б) guter;

в) ein guter;

г) der guter.

14. Який вчений представив вперше вчення про звукову організацію мови з лінгвістичного погляду ?

а) Л. Щерба;

б) М. Богородицький;

в) Й. Есперсен;

г) Е. Зіверс.

15. Який аспект фонетики передбачає вивчення звуків із погляду сприйняття і розуміння мовного сигналу?

а) артикуляційний;

- б) акустичний;
- в) перцептивний;
- г) функціональний.

16. Різноманітні аспекти творення слів відповідно до тих або інших відношень мотивацій між вихідними і похідними одиницями, класифікація похідних слів за ознаками дериваційної структури і словотвірними значеннями в межах відповідних лексико-граматичних класів слів (частин мови) є предметом:

- а) морфеміки;
- б) дериватології;
- в) морфології;
- г) лексикології.

17. Слова *веселун, хитрун, щибетун, говорун, літун, хапун* належать до:

- а) продуктивного типу;
- б) непродуктивного типу;
- в) словотвірного гнізда;
- г) словотвірного ланцюжка.

18. Висловлення, яке не містить нової інформації.

- а) тема;
- б) рема;
- в) присудок;
- г) підмет.

19. Основним методом прикладної лінгвістики є:

- а) моделювання;
- б) програмування;
- в) зіставлення;
- г) статистичні.

20. Виберіть із поданих напрямів ті, що є характерними для комп'ютерної лінгвістики:

- а) методика викладання іноземної мови;
- б) машинний переклад;
- в) укладання словників;
- г) почеркознавча експертиза.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»**

Варіант 4

1. У якій групі слів наявні помилки?
  - а) Туреччина, празький, людський;
  - б) одинадцять, студентський, вузьчий;
  - в) Галичина, чеський, вищий;
  - г) Київщина, ризький, торішній.
2. Визначте, з кількох частин складається пропонована синтаксична конструкція; яким зв'язком поєднані ці частини.

Пітьма відсунула і стала за плечима: коли Дащенко відступив від вогню і спустився до річки, щоб помити руки, йому здалося, що назавжди втратив орієнтацію, аж поки трохи оговтався й побачив чорні купи дерев на майже чорному тлі.

  - а) 5, сурядний, підрядний;
  - б) 6, сурядний, підрядний;
  - в) 7, безсполучниковий, сурядний, підрядний;
  - г) 6, безсполучниковий, підрядний.
3. Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як теорія перекладу, машинний переклад?
  - а) комунікативної;
  - б) інформаційної;
  - в) когнітивної;
  - г) соціальної.
4. Метод, із яким пов'язано виникнення мовознавства як окремої науки.
  - а) описовий;
  - б) структурний;
  - в) зіставний;
  - г) порівняльно-історичний.
5. З якою лінгвістичною галуззю не співвідноситься етнолінгвістика?
  - а) діалектологією;
  - б) ареальною лінгвістикою;
  - в) вербальною комунікацією;
  - г) дискурсологією.
6. Знайдіть слово, записане з порушенням орфографічних норм:
  - а) блищати;
  - б) ближчати;
  - в) ілюзія;
  - г) оззброєння
7. Термін «психолінгвістика» вжито в 1946 р. у статті «Мова та психолінгвістика» психолінгвістом...
  - а) Ч. Осгуд;
  - б) Т. Себеок;

- в) Дж. Керрол;
- г) Н. Пронко.

8. Хто із мовознавців спробував розглянути природні мови як знакові системи у рамках семіології:

- а) Чарльз Пірс;
- б) Фердинанд де Соссюр;
- в) Чарльз Морріс;
- г) В. Я. Пропп.

9. Доберіть синонім до поданого слова
Prominent

- а) habituated;
- б) skilled;
- в) unfavourable;
- г) notable.

10. Виберіть правильний варіант.

Father has just returned from his sister Magi. She ... better than when he ... her last time.

- а) looks ... had seen;
- б) looked ... had seen;
- в) looked ... saw ;
- г) is looking ... had seen.

11. ___ nennt man die Stadt der deutschen Literatur und Musik, die Stadt der deutschen Klassik, Goethe-und-Schiller-Stadt?

- а) Dresden;
- б) Berlin;
- в) Wien;
- г) Weimar.

12. Ich möchte__ auch einladen.

- а) den Junge;
- б) den Jungen;
- в) Junge;
- г) ein Junge.

13. Was können wir__ schenken?

- а) dem Studenten;
- б) der Studenten;
- в) einem Student;
- г) ein Student.

14. У фізичному аспекті кожному звуку мовлення властиві такі ознаки

- а) темп, тембр, висота;
- б) темп, тембр, чистота;
- в) темп, довгота, чистота, висота;
- г) тембр, довгота, чистота, висота, сила.

15. Який розділ фонетики вивчає еволюцію звукового ладу певної мови?

- а) історична фонетика;
- б) описова фонетика;
- в) зіставна фонетика;
- г) типологічна фонетика.

16. Морф – це:

- а) морфема, що зазнала фонетичної модифікації, зумовленої звуковим складом сусідніх одиниць або формальною будовою слова;
- б) неподільна частина споріднених слів, яка містить у собі загальне семантичне значення однокореневих слів;
- в) конкретний вияв морфеми, найменша значуща частина, що виділяється у складі певної конкретної словоформи слова; те ж, що і варіант морфеми;
- г) частина слова, яка стоїть перед коренем і служить для утворення нових словоформ.

17. Слова *хворий* – *хвороба* – *хворобливий* – *хворобливість* утворюють:

- а) синонімічний ряд;
- б) словотвірне гніздо;
- в) словотвірний тип;
- г) словотвірний ланцюжок.

18. Що є ядром реми?

- а) іменник;
- б) прикметник;
- в) дієслово;
- г) прислівник.

19. Системи машинного перекладу – це результат взаємодії комп'ютерної лінгвістики та:

- а) практики укладання словників;
- б) лінгвістики тексту;
- в) історії мови;
- г) штучного інтелекту.

20. Квантитативна лінгвістика є дисципліною, що утворилася на перетині комп'ютерної лінгвістики з:

- а) лексикографією;
- б) обчислювальною математикою;
- в) лінгвістикою тексту;
- г) інформатикою.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 5

1. Вкажіть варіант, у якому вжито відносний прикметник.
  - а) малинова хустка;
  - б) малинове варення;
  - в) малиновий дзвін;
  - г) малинове плаття.
2. Серед поданих варіантів знайдіть безсполучникове складне речення, умовно прості речення у складі якого виражають часову послідовність дій, явищ.
  - а) Вночі несподівано задув вітер, небо скоро затягло хмарами.
  - б) Погасли вечірні вогні: усі спочивають у сні.
  - в) Посієш впору – збереш зерна гору.
  - г) Умовк козак, сумуючи: щось руки не грають.
3. На першому місці стоїть метод класифікації, тобто виявлення тієї сітки параметрів, що дозволяє охопити всі релевантні (у теорії) властивості мовних структур, у лінгвістиці:
  - а) прикладній;
  - б) теоретичній;
  - в) описовій;
  - г) структурній.
4. Датський мовознавець, один із засновників *порівняльно-історичного мовознавства*.
  - а) Франц Бопп;
  - б) Август Шлейхер;
  - в) Якоб Грімм;
  - г) Расмус Раск.
5. Етнолінгвістичні дослідження якої країни спроектовані переважно на фольклорні дослідження?
  - а) Росії;
  - б) України;
  - в) США;
  - г) Німеччини.
6. Повна відповідність нормам літературної мови - це ...
  - а) логічність мовлення;
  - б) чистота мовлення;
  - в) різноманітність мовлення;
  - г) змістовність мовлення.
7. Психолінгвістичну концепцію першого етапу психолінгвістики у США – дескриптивізму – визначив ...
  - а) Ч. Осгуд;
  - б) Л. Блумфілд;
  - в) Дж. Дьюї;
  - г) Н. Хомський.

8. Теоретична семіотика – це:

а) семіотика, яка вивчає загальні властивості та відношення, що притаманні будь-яким знаковим системам, незалежно від їх матеріального втілення;

б) семіотика, що вивчає конкретні знакові системи;

в) сукупність символів;

г) будь-яке явище або процес, що розглядаються з точки зору їхнього знакового втілення.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

На вашому місці я б написав їй листа.

а) I should write a letter to her if I was you.

б) I shall write a letter to her if I were you.

в) I would write a letter to her if I were you.

г) I have to write a letter to her if I were you.

10. Виберіть правильний варіант.

Mary, you have been working hard for three months and now you look tired.

If I ... you, I ... a holiday.

а) be ... take;

б) were ... will take;

в) were ... would take;

г) have been ... take.

11. Der Autor von der berühmten Tragödie „Faust“ ist ____.

а) Heinrich Heine;

б) Stefan Zweig;

в) Johann W. von Goethe;

г) Erich Kästner.

12. Ich kritisiere__.

а) der Kollegen;

б) den Kollegen;

в) einen Kollegen;

г) den Kollegen.

13. Mozart war der Sohn__.

а) eines Komponisten;

б) eines Komponistes;

в) des Komponistes;

г) des Komponist.

14. Синхронічна фонетика поділяється на

а) зіставну і типологічну;

б) сегментну і суперсегментну;

в) нормативну і прикладну;

г) історичну й описову.

15. Який аспект дослідження фонетики передбачає дослідження мовленнєвого апарату, що безпосередньо бере участь у звукоутворенні?

а) артикуляційний;

б) перцептивний;

- в) акустичний;
- г) функціональний.

16. Суто граматичне значення, яке вказує на відношення між словами в реченні називається:

- а) речовим значенням;
- б) реляційним значенням;
- в) дериваційним значенням;
- г) лексичним значенням.

17. У словах *пішохід, чорнозем, шосейний, землемір, пароплав* спостерігається вживання:

- а) трансфікса;
- б) префікса;
- в) інтерфікса;
- г) суфікса.

18. Самостійний семантичний поширювач речення.

- а) підмет;
- б) присудок;
- в) детермінант;
- г) означення.

19. Частина мовної політики, що являє собою комплекс конкретних заходів, що проводяться на загальнодержавному й регіональному рівнях, називається:

- а) мовна політика;
- б) мовне будівництво;
- в) державне регулювання;
- г) мовний стандарт.

20. Комунікативна система, що використовується на певній території або певною соціальною спільнотою, що виділяється в межах одної етнічної спільноти, називається:

- а) мови націй і народностей;
- б) професійні діалекти;
- в) територіальні й соціальні діалекти;
- г) креольські мови.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»**

Варіант 6

1. Яке значення має фразеологізм «черв'як точить»?
  - а) тяжкі думки;
  - б) вмерти;
  - в) хворіти;
  - г) черства душа.
2. Скільки умовно простих речень у поданому складному?

Там, за горою, залишилася мила сторона, мила серцю зелена Сіверщина, залишилося все те, що він любив, – розлогі поля і дрімучі ліси, гамірливі городи і тихі села, повноводі ріки й озера, знайомі стежки-доріжки, по яких ходив тридцять і чотири літа, ніжно-спокійна синьоока жона Ярославна, маленькі синочки і крихітка доня...

  - а) чотири;
  - б) п'ять;
  - в) шість;
  - г) сім.
3. Самостійна лінгвістична дисципліна, що розв'язує теоретичні й прикладні завдання мовознавства за допомогою комп'ютера називається:
  - а) комп'ютерна лінгвістика;
  - б) прикладна лінгвістика;
  - в) математична лінгвістика;
  - г) корпусна лінгвістика.
4. Представник славістики.
  - а) Якоб Грімм;
  - б) Франц Бопп;
  - в) Олександр Востоков;
  - г) Расмус Раск.
5. Сукупність уявлень про світ, що історично сформувалися у свідомості певного мовного колективу це:
  - а) концепт;
  - б) мовна картина світу;
  - в) мовний образ;
  - г) менталітет.
6. Правильне творення та вживання слів, їх форм, правильну побудову словосполучень, речень регулюють:
  - а) граматичні норми;
  - б) лексичні норми;
  - в) стилістичні норми;
  - г) пунктуаційні норми.
7. Л. Щерба у праці «О тройком аспекте языковых явлений и об эксперименте в языкознании» 1931 р. розглядає три аспекти дослідження мовних явищ (знайдіть зайвий варіант):
  - а) мовлення;

- б) мовні системи;
- в) мовний матеріал;
- г) мовленнєва діяльність.

8. Знаки-символи – це:

а) знаки, значення яких повністю визначається тим предметом, якому вони відповідають;

б) знаки, значення яких повністю визначається тим контекстом, у якому вони виявляються і позначають відношення між об'єктами, а також між об'єктом і його властивостями;

в) знаки, що фізично не зв'язані з об'єктами, які вони позначають. Їхні значення встановлюються переважно за умовною згодою;

г) відношення знакових систем до тих, хто їх використовує, умови використання знакових систем, мовні знаки як засіб встановлення взаєморозуміння між людьми.

9. Позначте переклад словосполучення «взнати багато цікавого».

- а) to learn many important things;
- б) to learn many interesting things ;
- в) to find some interesting facts;
- г) to tell a lot of interesting.

10. Позначте речення, вжите в Past Perfect Tense.

- а) My granny started playing the piano many years ago.
- б) Mike had received good news by 4 o'clock yesterday evening.
- в) It is one of the most interesting books Dick has ever read.
- г) I didn't know you were afraid of dogs.

11. Welche Städten sind in Deutschland Stadtstaaten?

- а) Berlin, Köln, Hamburg;
- б) Berlin, München, Köln;
- в) Berlin, Hamburg, Bremen;
- г) Köln, Hamburg, Bremen.

12. Kowalewskaja war die Tochter__.

- а) eines Generals;
- б) eines Generalen;
- в) des Generalen;
- г) des General.

13. Ich habe__ vergessen.

- а) das Name;
- б) den Namen;
- в) Namen;
- г) ein Name.

14. Акустична фонетика розглядає

- а) сприйняття, засвоєння і вплив окремих звуків і мовлення загалом;
- б) фізичний аспект звука;
- в) проблеми генерації (творення) звуків;
- г) загальні особливості звукового боку мови.

15. Конкретна фонетика може бути

- а) функціональною та типологічною;
- б) експериментальною та прикладною;
- в) сегментною та суперсегментною;
- г) синхронною та діахронною.

16. Корені та афікси належать до ..... морфем?

- а) суперсегментних;
- б) несегментних;
- в) сегментних;
- г) нульових.

17. Подані утворення *стіл – стола, столу, іду – ідеши – іде, голосний – голосніший, писати – писав – писали* є прикладами вживання:

- а) словотворчих афіксів;
- б) формотворчих афіксів;
- в) корневих морфем;
- г) флективних одиниць.

18. Відповідно до цього напрямку, речення і судження є тотожними.

- а) психологічний;
- б) логічний;
- в) формально-граматичний;
- г) структурно-семантичний.

19. Перші гіпертекстові системи з'явилися в:

- а) 70-80-х рр. XX ст.;
- б) 50-60-х рр. XX ст.;
- в) 90-х р. XX ст.;
- г) 70-80-х рр. XIX ст.

20. Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як лексикографія, термінографія?

- а) комунікативної;
- б) інформаційної;
- в) когнітивної;
- г) епістемічної.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 7

1. У якому варіанті в усіх іменниках при їхній зміні відбувається чергування приголосних?

- а) свекруха, парта;
- б) передача, прохолода;
- в) рука, перемога;
- г) Катя, сестра.

2. Визначте в складному реченні тип останньої підрядної частини.

Сумна повернулася додому Маланка й нікому не похвалилась, що бачила й чула.

- а) з'ясувальна;
- б) означальна;
- в) обставинна часу;
- г) обставинна місця.

3. Основним методом прикладної лінгвістики є:

- а) моделювання;
- б) програмування;
- в) зіставлення;
- г) статистичні.

4. Дослідник, який виділив східнослов'янські мови в окрему підгрупу слов'янських мов.

- а) Олександр Востоков;
- б) Олександр Потебня;
- в) Йозеф Добровський;
- г) Август Шлейхер.

5. Що не є предметом вивчення етнолінгвістики?

- а) мова;
- б) народний менталітет;
- в) мовна картина світу;
- г) лексикографічна спадщина.

6. Основна комунікативна якість мовлення – це ...

- а) правильність;
- б) доречність;
- в) змістовність;
- г) точність.

7. Психологічний аспект теорії мовленнєвої діяльності започаткував:

- а) О. Леонт'єв;
- б) Л. Щерба;
- в) Л. Виготський;
- г) С. Рубінштейн.

8. Прагматика вивчає:

а) систему відношень між знаками всередині певної мови, виявляє різні зв'язки між словами та реченнями, що утворюють певну мовну систему;

б) відношення знакових систем до тих, хто їх використовує, умови використання знакових систем, мовні знаки як засіб встановлення взаєморозуміння між людьми;

в) природну та штучну мову у двох напрямках – відношення мовних виразів (слів, імен) до предметів, які вони позначають, та зміст мовних виразів;

г) міркування, яке приводить до двох протилежних висновків.

9. Доберіть синонім до поданого слова.

Suitable

а) simple;

б) needed;

в) profitable;

г) proper.

10. Закінчіть речення.

I am not sure which ...

а) countries does this river flow through.

б) through countries does this river flow.

в) countries this river flows through.

г) does this river countries flow through.

11. Mühe und Fleiß erhalten___.

а) das Geld;

б) das Glück;

в) die Gesundheit;

г) den Preis.

12. Glinka war der Sohn___.

а) eines Grundbesitzers;

б) eines Grundbesitzer;

в) des Grundbesitzern;

г) des Grundbesitzer.

13. Ich brauche deine Hilfe.

а) was;

б) wo;

в) wann;

г) wen.

14. Синхронна (описова) фонетика складається з

а) сегментної та суперсегментної;

б) конкретної та загальної;

в) прикладної та теоретичної;

г) типологічної та сегментної.

15. Яка фонетика вивчає спільні та відмінні фонетичні властивості мов, різних за генетичним походженням?

а) зіставна;

б) типологічна;

- в) сегментна;
- г) функціональна.

16. Яким афіксам формотворча роль не властива?

- а) префіксам;
- б) суфіксам;
- в) інтерфіксам;
- г) постфіксам.

17. Корені, які в сучасній українській мові відомі тільки в співіснуванні з іншими афіксами або іншими коренями називаються:

- а) зв'язаними;
- б) вільними;
- в) закриті;
- г) відкриті.

18. Пасивний синтаксис займається дослідженням

- а) вираження думки;
- б) мовних засобів, якими реалізується предикативність;
- в) репрезентації опису предмета чи явища дійсності;
- г) порядку слів.

19. Гіпертекстова система, що є засобом підтримки підготовчих стадій творчої роботи, стадій мислення – це:

- а) бібліотечні макросистеми;
- б) системи дослідження проблем;
- в) системи браузінга баз даних;
- г) експериментальні системи.

20. Взаємодія комунікантів шляхом мовлення називається:

- а) мовленням;
- б) спілкуванням;
- в) комунікативним актом (інтерацією);
- г) мовленнєвою.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 8**

1. Знайдіть варіант, у якому вжито формотворчу частку.
  - а) он;
  - б) нехай;
  - в) то;
  - г) невже.
2. Знайдіть варіант, у якому компоненти словосполучення пов'язані між собою зв'язком прилягання.
  - а) перші двоє, намальований фломастером;
  - б) червоні помідори, потрібно для справи;
  - в) любить співати, відповідати чітко;
  - г) успіх колективу, рахувати до ста.
3. Процес перетворення комп'ютерного тесту, створеного засобами однієї природної мови, в текст, оформлений засобами іншої природної мови, це:
  - а) моделювання;
  - б) переклад;
  - в) програмування;
  - г) трансформація.
4. Суть мови у біологічній концепції *Августа Шлейхера*.
  - а) природний організм, який розвивається за своїми законами незалежно від волі людини;
  - б) “дух народу”;
  - в) системно-структурне утворення;
  - г) психофізіологічна діяльність індивіда.
5. Етнолінгвістика виникла в межах:
  - а) антропології;
  - б) лінгвогеографії;
  - в) діалектології;
  - г) історіографії.
6. Неправильно утворені слова: усміхаюча жінка, будинок з каменя, більш докладніше розповісти – це...
  - а) стилістичні помилки;
  - б) синтаксичні помилки;
  - в) морфологічні помилки;
  - г) лексичні помилки.
7. Питання про можливість використання та про місце експерименту в лінгвістичних дослідженнях уперше поставлено у 1938 р.
  - а) В. фон Гумбольдтом;
  - б) Л. Щербою;
  - в) Дж. Кентом;
  - г) А. Розановим.
8. Предмет семіотики складають:

- а) знакові аспекти всіх видів комунікації;
- б) власне комунікація;
- в) спілкування як вид людської діяльності;
- г) різні аспекти спілкування: антропологічні, філософські та ін.

9. Виберіть правильне слово.

In 1991 the Supreme Soviet of Ukraine proclaimed state ... of Ukraine.

- а) fight;
- б) struggle;
- в) center;
- г) sovereignty.

10. Виберіть правильну конструкцію.

When you lived in London, ... by bus?

- а) were you travelled;
- б) did you use to travel;
- в) were you used to travel;
- г) did you travel to use.

11. Können Sie mir sagen, wann der nächste Zug geht?“ — „Nein, ___“

- а) keine Angst;
- б) keine Ahnung;
- в) keine Frage;
- г) keine Sorge.

12. Karin dankt dem Lektor.

- а) wer;
- б) was;
- в) wem;
- г) wen.

13. Der Junge spricht mit seinem Bruder.

- а) womit;
- б) mit wem;
- в) wem;
- г) wann.

14. Що вивчає загальна фонетика?

- а) будову слова;
- б) значення слова;
- в) загальні закономірності творення звуків;
- г) пунктуацію.

15. Звукову систему мови на визначеному етапі її розвитку вивчає

- а) сегментна фонетика;
- б) діяхронна фонетика;
- в) конкретна фонетика;
- г) синхронна фонетика.

16. Назви людей за зовнішніми чи внутрішніми ознаками, утворювані суфіксом -ун-, становлять:

- а) замкнений, непродуктивний тип;
- б) відкритий, непродуктивний тип;

- в) замкнений, продуктивний тип;
- г) відкритий, продуктивний тип.

17. Словосполучення *великий успіх, велика справа, велике враження* є прикладами:

- а) словозмінних категорій;
- б) синтаксичних категорій;
- в) категорії числа;
- г) категорії відмінка.

18. Активний синтаксис займається дослідженням

- а) словосполучень;
- б) порядку слів;
- в) інтонації;
- г) мовних засобів, якими реалізується предикативність.

19. Скільки типів моделей комунікації виділяється в сучасному мовознавстві:

- а) 2;
- б) 3;
- в) 4;
- г) 6.

20. Об'єктом дослідження комп'ютерної лінгвістики не є:

- а) мова;
- б) мовлення;
- в) мовленнєва діяльність;
- г) походження мови.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 9

1. Визначте, у якому варіанті всі дієслова належать до I дієвідміни.
  - а) кинути, любити, робити;
  - б) стояти, бігти, тягнути;
  - в) писати, боротися, колоти;
  - г) сумувати, могти, кричати.
2. Знайдіть варіант, у якому словосполучення пов'язані між собою керуванням.
  - а) сині сливи, третій від краю;
  - б) він малював, нічний гай;
  - в) писати завдання, говорити з братом;
  - г) рівно десять, лежить рівно.
3. Виберіть із поданих напрямів ті, що є характерними для комп'ютерної лінгвістики:
  - а) методика викладання іноземної мови;
  - б) машинний переклад;
  - в) укладання словників;
  - г) почеркознавча експертиза.
4. Творець концепції родовідного дерева індоєвропейських мов:
  - а) Август Шлейхер;
  - б) Якоб Грімм;
  - в) Фердинанд де Соссюр;
  - г) Вільгельм фон Гумбольдт.
5. Об'єктом лінгвістики є :
  - а) штучні мови;
  - б) природні мови;
  - в) діалекти;
  - г) соціолекти.
6. Орфоепічні норми регулюють ...
  - а) правильну вимову звуків;
  - б) правильну розстановку розділових знаків;
  - в) вживання слів у властивому їм значенні;
  - г) правильний наголос у словах.
7. За характером операцій експерименти бувають:
  - а) формувальні, навчальні;
  - б) кількісні, якісні;
  - в) мовні, мовленнєві;
  - г) лабораторні, природні.
8. Засновником знакової теорії мови є:
  - а) Ф. де Соссюр;
  - б) М. Фуко;
  - в) К. Леві-Стросс;
  - г) Ч. Пірс.

9. Позначте переклад словосполучення «виступати на зборах».

- a) to take the meeting;
- б) to take the floor;
- в) to speak about the meeting ;
- г) to have a meeting.

10. Виберіть правильну форму дієслова.

The administrator of this region hopes that the workers ... the road by the end of the year.

- a) will have been built;
- б) will build;
- в) will have built;
- г) are building.

11. Mein Freund hat ein Auto gekauft. Es ist fast ganz neu. Sie möchten das Auto sehen. Sie sagen:

- a) "Ich habe ein schönes Auto";
- б) "Wie gefällt dir mein Auto?";
- в) "Zeigst du mir dein Auto?";
- г) "Willst du ein Auto?".

12. Sie sitzen im Café und lesen eine Zeitung. Neben Ihnen sitzt ein Mann. Er nimmt Ihre Tasse und trinkt Ihren Kaffee. Was sagen Sie? "Entschuldigen Sie, _____"

- a) wie ist Ihre Name?
- б) das ist mein Kaffee.
- в) wo wohnen Sie?
- г) haben Sie eine Zeitung?

13. „Studiert er Physik?“ – „Nein, er studiert _____ Physik, er studiert Chemie“.

- a) kein;
- б) nichts;
- в) keinen;
- г) nicht.

14. Скільки існує основних аспектів у фонетиці?

- a) 20;
- б) 30;
- в) 4;
- г) 0.

15. Що є об'єктом фонетики?

- a) букви;
- б) звуки;
- в) слова;
- г) речення.

16. Граматично важливі групи слів у межах певної частини мови називаються:

- a) граматичними формами;
- б) граматичними значеннями;

- в) лєсико-граматичними розрядами;
- г) модальними значєннями.

17. На якї класи дїєслова подїляються за функцією?

- а) самостійні, службові, допоміжні;
- б) службові та допоміжні;
- в) змінювані та незмінювані;
- г) нульвалентні, одновалентні, двовалентні, тривалентні.

18. Будь-яка синтаксично значуща сполука слів або групи слів, яким притаманний безпосередній зв'язок –

- а) синтаксична модель;
- б) синтаксична конструкція;
- в) синтаксичний шаблон;
- г) синтаксична одиниця.

82. Яка форма мовленнєвої комунікації характерна для політичної промови:

- а) монолог;
- б) діалог;
- в) полілог;
- г) внутрішнє мовлення.

83. Відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків – це...:

- а) письмо;
- б) графіка;
- в) піктографія;
- г) ідеографія.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 10

1. Вкажіть варіант, у якому в усіх словах наявне подвоєння приголосних.

- а) невин...ий, довгождан...ий, зран...я;
- б) віст...ю, узвиш...я, суд...я;
- в) юн...ість, вил...ю, священ...й;
- г) річ...ю, гіл...я, стат...я.

2. Вкажіть, скільки речень у даній синтаксичній конструкції.

Ще й зараз можна побачити такі курені, тобто курні житла, по берегах Дніпра, особливо навпроти його порогів, у котрих туляться рибалки ранньої весни чи пізньої осені, але в Січі, в усякому разі в Новій, курені вже не були курними житлами, хоч раз засвоєна назва залишалася за ними й тоді, коли втратила своє первісне значення.

- а) чотири;
- б) п'ять;
- в) шість;
- г) сім.

3. Сукупність мовних одиниць із властивими їм формальними, змістовими та функціональними властивостями – це

- а) мова;
- б) мовна система;
- в) мовлення;
- г) мовленнєва діяльність.

4. Визначення мови, яке належить *Вільгельму фон Гумбольдту*:

а) природний організм, який розвивається за своїми законами незалежно від волі людини;

б) результат сукупної мовленнєвої діяльності всіх індивідів певного суспільства;

в) “проміжний світ”, коло, описане навколо народу;

г) психофізіологічна діяльність індивіда.

5. Розділ етнолінгвістики, який вивчає явище народної мови та культури з погляду географії:

- а) соціолінгвістика;
- б) ареальна лінгвістика;
- в) ономастика;
- г) етнологія.

6. Основна одиниця спілкування – це ...

- а) словосполучення;
- б) слово;
- в) текст;
- г) речення.

7. У 1879 р. уперше провів сам із собою асоціативний експеримент

- а) Ф. Гальтон;

- б) В. Вундт;
в) К. Юнг;
г) Т. Циген.
8. Структуру семіотики визначив:
а) Ч. Пірс;
б) Ч. Морріс;
в) Р. Барт;
г) Р. Якобсон.
9. Доберіть синонім до поданого слова.
Prospect
а) cause;
б) expectation;
в) approach;
г) promotion.
10. Закінчіть речення.
Nobody knows what....
а) went wrong with her last marriage.
б) did go wrong with her last marriage.
в) did go wrong her last marriage with.
г) last did go wrong with her marriage.
11. Bist du dafür?
а) Nein, ich bin dagegen!
б) Nein, ich bin dahinter!
в) Nein, ich bin davor!
г) Nein, ich bin daneben!
12. Karin schreibt nicht. Sie hat _____ Kugelschreiber.
а) kein;
б) keinen;
в) keine;
г) nicht.
13. „Spricht er Englisch?“ – „Nein, er spricht ____ Englisch, er spricht Spanisch“.
а) kein;
б) nichts;
в) keine;
г) keinen.
14. Методами перцептивної фонетики є
а) слуховий аналіз; аудиторський аналіз;
б) сегментація, пересадка, синтез;
в) інтонографування; фонографування;
г) фонографування; осцилографування.
15. Спектрографування – це
а) зображення форми звукової хвилі;
б) зображення частотного спектру звука;
в) зображення контуру інтенсивності звука;

г) спосіб вимови звуків.

16. Які з форм дієслова не належать до вербоїдів (нефінітивних форм)?

- а) інфінітив;
- б) дієприкметник;
- в) безособові форми на -но, -то;
- г) особові форми.

17. В чому виявляється семантична категорія інфінітива?

- а) виконує комунікативну функцію;
- б) виконує номінативну функцію;
- в) виконує експресивну функцію;
- г) виконує словотвірну функцію.

18. Роль слова або форми слова в синтаксичній конструкції –

- а) синтаксична роль;
- б) синтаксичний смисл;
- в) синтаксичне вираження;
- г) синтаксична функція.

19. Усі словники поділяються на алфавітні, гніздові, ідеографічні, обернені за ...

- а) особливостями інформації;
- б) способом сортування інформації;
- в) повнотою;
- г) метою.

20. До якісних критеріїв оцінки мовної ситуації належать:

- а) кількість мовців, що говорять певною мовою;
- б) структурно-генетичні відношення між мовами;
- в) кількість мов, що функціонують у суспільстві;
- г) характер панівної мови.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 11

1. Вкажіть іменник III відміни, у якого в орудному відмінку однини подовження приголосних не відбувається.

- а) скатерть;
- б) піч;
- в) повінь;
- г) подорож.

2. Визначте, яке із речень не є ускладненим.

а) Ой на горі та жінці жнуть, а попід горою ярмом-долиною козаки йдуть.

б) І пісні плугатаря, і зерна його, і рух плуга, і пахощі землі рідної здавалися тоді символами епохи.

в) Втративши землю, йшли у міста, але там своїх бідарів було повно, особливо ремісників.

г) До тебе, Україно, наша бездольная мати, струна моя перша озветься.

3. Використанням комп'ютерних інструментів – програм, комп'ютерних технологій організації та обробки даних для моделювання функціонування мови в тих чи інших умовах, ситуаціях, проблемних галузях займається:

- а) комп'ютерна лексикографія;
- б) комп'ютерна лінгвістика;
- в) квантитативна лінгвістика;
- г) кібернетична лінгвістика.

4. Який напрям у мовознавстві представляє *Герман Штейнталь*?

- а) натуралізм;
- б) психологічний;
- в) соціологія мови;
- г) структурна лінгвістика.

5. Згусток культури у свідомості людини це:

- а) концепт;
- б) мовна картина світу;
- в) мовний образ;
- г) поняття.

6. Використання великої кількості мовних одиниць, що відрізняються за змістом та будовою – це...

- а) змістовність мовлення;
- б) точність мовлення;
- в) доречність мовлення;
- г) багатство мовлення.

7. Яка лінгвістична школа заборонила розгляд питання про філогенез мовлення 1873 р.?

- а) Лондонська філологічна спілка;
- б) Французька лінгвістична школа;

- в) Паризька лінгвістична спілка;
- г) Американська школа дескриптивізму.

8. Ч. Пірс поділив знаки на:

- а) знаки-шаблони, знаки-копії, знаки-індекси;
- б) знаки-повідомлення, знаки-шаблони, знаки-символи;
- в) знаки-дії, знаки-копії, знаки-індекси;
- г) знаки-індекси, знаки-копії, знаки-символи.

9. Знайдіть синонімічне речення.

Fewer students came to the lecture than we had expected.

- а) Too many students came to the lecture.
- б) There were not enough students to start lecture.
- в) We had expected more people to come to the lecture.
- г) There were not enough seats for all the students.

10. Закінчіть речення.

Mother asked Robby ...

- а) how much did he expect to earn;
- б) how much he expected to earn;
- в) how much will he expect to earn
- г) how much he will expect to earn.

11. Die beiden Staaten sind eng verbunden und ____

- а) kämpfen gegeneider;
- б) haben dauern Streit;
- в) arbeiten gut zusammen;
- г) haben viele Probleme.

12. Ihr lernt ____.

- а) kein;
- б) keine;
- в) nicht;
- г) keinem.

13. Wann ist der Zug ____?

- а) abfuhr;
- б) abgefahren;
- в) abgefahen;
- г) abfährt.

14. Інтонаграфування – це

- а) зображення контура частоти основного тону;
- б) синтез звуків;
- в) пересадка звуків;
- г) спосіб вимови звуків.

15. Який аспект фонетики передбачає вивчення звуків з погляду їх звучання як явища фізичного?

- а) функціональний аспект;
- б) артикуляційний аспект;
- в) перцептивний аспект;
- г) акустичний аспект.

16. Завдяки вживанню яких суфіксів інфінітив набуває значення пестливості?

- а) прикметникових;
- б) іменникових;
- в) прийменникових;
- г) інфінітив ніколи не набуває значення пестливості.

17. Які слова не утворюються від основи інфінітива?

- а) дієслова минулого часу;
- б) дієслова умовного способу;
- в) дієприслівники недоконаного виду;
- г) дієприслівники доконаного виду.

18. Центральними одиницями класичного (вузького) синтаксису є

- а) закони правильного (логічного) мислення;
- б) закони і норми комунікативної поведінки людей;
- в) закони мови, що забезпечують формування, вираження і повідомлення інформації;
- г) речення-конструкції.

19. Вид аналітико-синтетичного опрацювання документів, що полягає в укладанні опису документа називається:

- а) анотування;
- б) реферування;
- в) генерування;
- г) бібліографування.

20. Під репрезентативною системою в теорії НЛП розуміють:

- а) світогляд людини;
- б) спосіб взаємодії з навколишнім світом;
- в) спосіб представлення та осмислення свого досвіду взаємодії з навколишнім світом;
- г) картину світу.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 12

1. У якому варіанті під час перекладу українською мовою всі три слова набувають суфікс -зък-?
- а) рижский, сивашский, оренбургский;
  - б) Острожский, запорожский, харьковский;
  - в) калужский, бугский, абхазский;
  - г) черкесский, криворожский, волжский.
2. Вкажіть речення, ускладнене відокремленим членом речення.
- а) Чи ти, милий, пилом припав, чи метелицею, – чом не ходиш до мене цією вулицею?
  - б) Можливо, вночі буде гроза.
  - в) Теплий кожух, тільки шкода, не на мене шитий.
  - г) Один згоряє у труді, не знаючи спочину, а другий сили молоді марнує без упину.
3. Системи машинного перекладу – це результат взаємодії комп'ютерної лінгвістики та:
- а) практики укладання словників;
  - б) лінгвістики тексту;
  - в) історії мови;
  - г) штучного інтелекту.
4. Лінгвіст, із яким пов'язаний психологізм у слов'янському мовознавстві.
- а) Олександр Востоков;
  - б) Олександр Шахматов;
  - в) Олександр Потебня;
  - г) Пилип Фортунатов.
5. Термін «концептосфера» введений до складу науки:
- а) О. Потебнею;
  - б) Д. Лихачовим;
  - в) В. Гумбольдтом;
  - г) О. Селівановою.
6. Яку з перелічених функцій інтонація не виконує?
- а) комунікативну;
  - б) когнітивну;
  - в) емоційну;
  - г) видільну.
7. Хто із дослідників філогенезу мови у «Дисертації про мови» відзначив три етапи становлення мови:
- а) Е. Геккель;
  - б) Е. Кондильяк;
  - в) П. Мопертюї;
  - г) Ж.-Ж. Руссо.
8. Зворотність різних видів знакової

діяльності показав:

- а) М. Фуко;
- б) Р. Барт;
- в) К. Леві-Стросс;
- г) Г. Шпетт.

9. Знайдіть синонімічне значення.

Familiar

- а) not important;
- б) far away;
- в) close to one's heart;
- г) often seen or heard.

10. Закінчіть речення.

The teacher asked when ... .

- а) did the Norman Conquest begin;
- б) the Norman Conquest began;
- в) had the Norman Conquest begun;
- г) the Norman Conquest will begin.

11. Dr. Müller: "Was ___ Ihnen?"

- а) geht;
- б) fehlt;
- в) tut;
- г) möchte.

12. Die Mutter hat ein Stück Fleisch auf meinen Teller ____.

- а) geliegen;
- б) gelegen;
- в) gelogen;
- г) gelegt.

13. Professor Keller hat gestern Vorlesungen ____.

- а) hält;
- б) gehalten;
- в) halten;
- г) hielt.

14. Яка наука використовує дані фонетики для правильної вимови тих чи інших звуків а наголошування слів?

- а) орфографія;
- б) орфоепія;
- в) лексика;
- г) морфологія.

15. Скільки ознак властиво звуку у фізичному аспекті?

- а) 6;
- б) 3;
- в) 5;
- г) 4.

16. «Групи дієслів, що об'єднуються на основі співвідношення суфіксів інфінітивних і презентних основ» – це:

- а) форми дієслів;
- б) групи дієслів;
- в) граматичні категорії дієслів;
- г) морфологічні класи дієслів.

17. До якого стану належать дієслова, дія яких виконується суб'єктом, вираженим орудним агрегативним відмінком, що займає позицію непрямого додатка?

- а) до активного стану;
- б) до пасивного стану;
- в) до зворотного стану;
- г) залежно від контексту.

18. Центральними одиницями новітнього (широкого) синтаксису є

- а) граматичні значення;
- б) члени речення;
- в) висловлення;
- г) надфразові єдності.

19. Напрямок у мовознавстві, що досліджує вплив статевої приналежності людини на її мови:

- а) етнолінгвістика;
- б) соціолінгвістика;
- в) лінгвокультурологія;
- г) гендерна лінгвістика.

20. Мови, що сформовані на основі піджинів і стали першими для певного колективу носіїв – це:

- а) креольські мови;
- б) мови-піджини;
- в) діалекти;
- г) мови міжнародного спілкування.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 13

1. Вкажіть варіант, в якому всі іменники належать до II відміни твердої групи.
  - а) каміння, молоток, умивальник;
  - б) притулок, крило, хвостик;
  - в) поверх, правління, нива;
  - г) гордощі, передмістя, міжряддя.
2. Скільки умовно простих речень у поданому складному?

Як не любити, як не пам'ятати оті предивні, золоті слова, які тобі співає рідна мати, коли в колиці ніжно сповива.

  - а) один;
  - б) два;
  - в) три;
  - г) чотири.
3. Квантитативна лінгвістика є дисципліною, що утворилася на перетині комп'ютерної лінгвістики з:
  - а) лексикографією;
  - б) обчислювальною математикою;
  - в) інформатикою;
  - г) лінгвістикою тексту.
4. Автор роботи *“Про систему дієвідмінювання санскриту...”*:
  - а) Франц Бопп;
  - б) Расмус Раск;
  - в) Вільгельм фон Гумбольдт;
  - г) Якоб Грімм.
5. Хто автор концепції, за якою мови є соціальними моделями, на яких ґрунтується акт пізнання?
  - а) Л. Уорф;
  - б) Е. Сепір;
  - в) В. Гумбольдт;
  - г) Ф. Шеллінг.
6. Є такі види мовної метафори:
  - а) номінативна, конструктивна, образна;
  - б) синонімічна, когнітивна, конструктивна;
  - в) омонімічна, синонімічна, конструктивна
  - г) номінативна, образна, когнітивна.
7. Хто є автором фрази: «Онтогенія є коротке та швидке повторення філогенії»?
  - а) Е. Геккель;
  - б) Е. Кондильяк;
  - в) П. Мопертюї;
  - г) Ж.-Ж. Руссо.
8. Концепція структури знака за теорією Фреге складається з таких

елементів:

- а) концепт, сигніфікат, сигніфікат;
- б) денотат, знак, референт;
- в) концепт, знак, сигніфікат;
- г) концепт, денотат, знак.

9. Доберіть антонім до поданого слова.

Safety

- а) danger;
- б) sale;
- в) benefit;
- г) sorrow.

10. Виберіть вірний варіант.

You are ... Jane and her dress as if you ... her wearing this dress.

- а) seeing ... haven't looked;
- б) see ... haven' seen;
- в) looking at ... haven't seen;
- г) looked ... have seen.

11. Sollen wir mit dem Auto fahren, oder ___ gehen?

- а) zu Hause;
- б) zu dritt;
- в) zu Fuß;
- г) zu spät.

12. Frau Maier ist mit dem Auto zu der neuen Wohnung ___.

- а) gefahren;
- б) fuhr;
- в) fährt;
- г) fahren.

13. Inge hat Schuhe ____.

- а) anprobieren;
- б) anprobiert;
- в) probierte;
- г) probiert.

14. Яка нелінгвістична дисципліна ,що пов'язана з фонетикою, досліджує розлади мовлення?

- а) психологія;
- б) логопедія;
- в) анатомія;
- г) криміналістика.

15. У кінці якого століття дослідником К.Т. Кранценштейном було покладено початок акустичної теорії голосних?

- а) XVII;
- б) XX;
- в) VII;
- г) XIX.

16. В якому із запропонованих варіантів наявні тільки дієслова, що належать до *passiva tantum*?

- а) відпочивати, спати, подобатися, плавати;
- б) крякати, йти, плакати, приснитися;
- в) здаватися, подобатися, нудитися, снитися;
- г) митися, взуватися, хвалитися, божитися.

17. Як називається час дієслова, що вказує на відношення моменту мовлення?

- а) теперішній;
- б) давноминулий;
- в) абсолютний;
- г) відносний.

18. Головним об'єктом семантичного синтаксису є

- а) модус;
- б) диктум;
- в) образ-концепт;
- г) семантема.

19. З моделюванням якої здатності людини пов'язана проблема створення штучного інтелекту?

- а) мовленнєвої;
- б) мисленнєвої;
- в) здатності навчатися;
- г) здатності розуміти, моделювати, приймати рішення.

20. Якому типу діалогу відповідає подане визначення: “Має зазвичай суто формальний характер і покликаний просто встановити контакт; цей діалог відбувається зазвичай у формі усної комунікації; зазвичай це етикетні формули”:

- а) когнітивний;
- б) конфліктний;
- в) фатичний;
- г) діловий.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 14

1. Вкажіть, у якому варіанті допущено помилку при відмінюванні.
  - а) тридцятьом;
  - б) п'ятдесятьома;
  - в) чотирьом;
  - г) стам.
2. Визначте серед наведених речень складне із сурядним та підрядним зв'язком.
  - а) Хмара сповзла на річку і зупинилась так, розгорнувши над лісом велетенські ворони крила.
  - б) Сумними довгими ключами летять у вирій журавлі, прощаючись надовго з нами своїм «кру-кру!», а на межі хитається сухе будяччя, стрясає краплі дощові, і здалеку здається, що все за літом плаче.
  - в) Привіт тобі, зелений саду, що в затишку колись ховав моє життя, мою відраду і тихо думи навівав.
  - г) З-за садка крізь голе віття жовто сяяло сонце, пахло ще не підопріле росяне листя; холодне після вчорашнього приморозку, воно лежало попід кожним деревом пухкими купами, що нагадували маленькі кущики, а з поля тягло духом ріль та осінньої стерні.
3. Гіпертекстова система, що є засобом підтримки підготовчих стадій творчої роботи, стадій мислення – це:
  - а) бібліотечні макросистеми;
  - б) системи дослідження проблем;
  - в) системи браузінга баз даних;
  - г) експериментальні системи.
4. Автор роботи *“Розвідка про походження давньої північної, або ісландської мови”*:
  - а) Франц Бопп;
  - б) Расмус Раск;
  - в) Вільгельм фон Гумбольдт;
  - г) Якоб Грімм.
5. Елементарна мінімальна частина значення, його компонент – це:
  - а) сема;
  - б) склад;
  - в) слово;
  - г) архісема.
6. Поняття «культура мови» та «культура мовлення» співвідносяться між собою, як:
  - а) загальне й конкретне;
  - б) загальне й абстрактне;
  - в) відносне й конкретне;
  - г) відносне й абстрактне.
7. Хто є автором жестової теорії мови?

- а) С. Блекмор;
- б) Л. Нуаре;
- в) Н. Мара;
- г) В. Вундт.

8. Тематичні знаки

- а) використовуються для передачі будь-якої інформації;
- б) несуть ціле повідомлення;
- в) позначають операції над іншими знаками;
- г) використовуються винятково для передачі певної спеціалізованої інформації.

9. Знайдіть синонімічне значення слова.

Imagine

- а) tell about something;
- б) refuse to use ;
- в) form a picture in the mind;
- г) invent something.

10. Виберіть правильний варіант.

It was high time for me to go for a walk, but the doorbell ... just as I ...
the house.

- а) ring ... has left;
- б) rang ... left;
- в) rings ... was leaving;
- г) rang ... was leaving.

11. Was ___ das?" — "Eine Mark achtzig"

- а) heiß;
- б) tut;
- в) kostet;
- г) hat.

12. Wann ___ die Leute in den Zug ___?

- а) haben ___ eingestiegen;
- б) sind ___ eingestiegen;
- в) sind ___ eingesteigt;
- г) haben ___ geeinsteigen.

13. Die Tat ___ am frühen Morgen ___.

- а) ist ___ passiert;
- б) ist ___ passiert;
- в) hat ___ passiert;
- г) hat ___ passiert.

14. Якою може бути конкретна фонетика?

- а) синхронна;
- б) описова;
- в) діахронічна;
- г) усі варіанти.

15. Що вивчає експериментальна фонетика?

- а) звуки мови за допомогою точних приладів та апаратів;

б) функції звукових елементів в процесі комунікації, їхню здатність диференціювати смислові одиниці;

в) звукову систему мови на визначеному етапі її розвитку, насамперед на сучасному;

г) еволюцію звукового ладу певної мови або групи мов.

16. Що виражає категорія особи дієслова?

а) відношення дії до конкретних різновидів суб'єкта;

б) відношення дії до внутрішнього обмеження;

в) відношення дії до об'єкта;

г) відношення дії до дійсності.

17. «Вербоїдна не дієвідмінювана форма, що означає дію як ознаку предмета» – це:

а) дієприкметник;

б) дієприслівник;

в) прислівник;

г) інфінітив.

18. У словосполученні «доктор Кулікова» тип зв'язку –

а) повне узгодження;

б) неповне узгодження;

в) керування;

г) прилягання.

19. За якою теорією всі мови світу походять від однієї мови:

а) гіпотеза жестів;

б) г-за трудових вигуків;

в) г-за соціального договору;

г) г-за моногенезу.

20. Відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків – це...:

а) письмо;

б) графіка;

в) піктографія;

г) ідеографія.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 15

1. Вкажіть варіант, де у всіх словах у родовому відмінку однини закінчення -а (-я).
  - а) мороз, тин, абзац;
  - б) Воронеж, лісок, ромб;
  - в) палац, канал, Китай;
  - г) Єнісей, листопад, завод.
2. Визначте в складному реченні тип останньої підрядної частини.
Сумна повернулася додому Маланка й нікому не похвалилась, що бачила й чула.
  - а) з'ясувальна;
  - б) означальна;
  - в) обставинна часу;
  - г) обставинна місця.
3. Об'єктом дослідження комп'ютерної лінгвістики не є:
  - а) мова;
  - б) мовлення;
  - в) мовленнєва діяльність;
  - г) походження мови.
4. Автор роботи "*Роздуми про слов'янську мову*".
  - а) Йозеф Добровський;
  - б) Август Шлейхер;
  - в) Олександр Потебня;
  - г) Олександр Востоков.
5. Яка небесна реалія у фольклорі має значення «Божий гнів»:
  - а) хмара;
  - б) сонце;
  - в) гроза;
  - г) землетрус.
6. Якою буває логічність мовлення?
  - а) предметна й понятійна;
  - б) предметна й відносна;
  - в) смислова й предметна;
  - г) смислова й послідовна.
7. Конструктивну теорію мисленнєво-мовленнєвого розвитку розробив:
  - а) В. фон Гумбольдт;
  - б) П. Жане;
  - в) Ж. Піаже;
  - г) Б. Інельдер.
8. Знак, форма та денотат якого перебувають у зв'язках просторової та тимчасової суміжності, називається:
  - а) символічним знаком;

- б) індексальним знаком;
- в) знаком-ознакою;
- г) іконічним знаком.

9. Доберіть синонім до поданого слова.

Admire

- а) laugh at somebody;
- б) look up at somebody;
- в) forget about something;
- г) dislike something.

10. Закінчіть речення.

Dad phoned us and asked if our luggage ... .

- а) was already being packed;
- б) had already been packed;
- в) was packed;
- г) is being packed yet.

11. Diese Prüfung werden Sie sicher ____

- а) aufstehen;
- б) bestehen;
- в) entstehen;
- г) stehen.

12. Er ____ nicht weit von mir ____.

- а) ist ____ stehen geblieben;
- б) hat ____ stehen geblieben;
- в) hat ____ gestanden geblieben;
- г) ist ____ gestanden geblieben.

13. Der alte Herr am Fenster ____ im Zug ____.

- а) hat ____ eingeschlafen;
- б) ist ____ eingeschlafen;
- в) hat ____ eingeschlaf;
- г) hat ____ geeinschlafen.

14. Яка наука вивчає звуки мови?

- а) граматика;
- б) морфологія;
- в) графіка;
- г) фонетика.

15. Що не належить до дієслівних ознак дієприкметника?

- а) здатність виступати іменною частиною складеного присудка;
- б) наявність форм двох часів;
- в) наявність категорії стану;
- г) здатність керування залежними словами.

16. Що належить до власне дієприслівникових ознак?

- а) відсутність форм словозміни;
- б) здатність вживатися у функції обставин;
- в) здатність бути залежним від дієслова-присудка;
- г) значення додаткової дії.

17. Номінативною синтаксичною одиницею є

- а) речення;
- б) словосполучення;
- в) висловлення;
- г) словоформа.

18. У словосполученні «мити машину» тип зв'язку

- а) повне узгодження;
- б) неповне узгодження;
- в) сильне керування;
- г) слабке керування.

19. Про яку науку йдеться в поданому визначенні? (Це напрям у мовознавстві, що орієнтує дослідника на розгляд співвідношення і зв'язок мови і духовної культури, мови і народного менталітету, мови і народної творчості):

- а) лінгвокультурологія;
- б) етнолінгвістика;
- в) когнітивна лінгвістика;
- г) етнографія.

20. Особове ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько – це:

- а) етнонім;
- б) антропонім;
- в) топонім;
- г) гідронім.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 16

1. Вкажіть слово, що не є синонімом до слова їхати.
  - а) гнати;
  - б) мчати;
  - в) гарувати;
  - г) гарцювати.
2. Із кількох частин складається подане складне речення, яким зв'язком поєднані її частини?

Цей порив викликає побоювання навіть безстрашних дніпровських лоцманів: вони відпливали від берега з барками й плотами лише в найтихішу погоду, коли вода у Дніпрі стоїть мов дзеркало й коли вона не ворухнеться жодним своїм струменем; але й серед такого затишшя нерідко й цілком несподівано зриваються смуги вітру, й тоді плавцям залишається одна надія – на Бога.

  - а) 5, сурядний, безсполучниковий;
  - б) 5, сурядний, підрядний, безсполучниковий;
  - в) 6, сурядний, підрядний, безсполучниковий;
  - г) 6, сурядний, безсполучниковий.
3. Перші гіпертекстові системи з'явилися в:
  - а) 70-80-х рр. ХХ ст.;
  - б) 50-60-х рр. ХХ ст.;
  - в) 90-х рр. ХХ ст.;
  - г) 70-80-х рр. ХІХ ст.
4. Автор роботи *“Думка і мова”*:
  - а) Герман Штейнталь;
  - б) Олександр Потебня;
  - в) Вільгельм фон Гумбольдт;
  - г) Герман Пауль.
5. Хто автор думки: «Мова є немовби зовнішній вияв духу народів: мова народу є його дух, а дух народу є його мова»
  - а) В. Гумбольдт;
  - б) Л. Уорф;
  - в) О. Потебня;
  - г) Е. Сепір.
6. Які є види дихання?
  - а) комбіноване та діафрагматичне;
  - б) фізіологічне та мовленнєве;
  - в) ключичне та грудне;
  - г) жодний із варіантів неправильний.
7. Відповідно до гіпотези стадіальності інтелектуального розвитку дитини вона проходить такі стадії (знайдіть зайвий варіант):
  - а) сенсомоторна;
  - б) період первинних мовленнєвих операцій;

- в) період репрезентативного інтелекту;
- г) період пропозиційних, або формальних операцій.

8. Тип знака, який не дає ніякого уявлення про зміст і дія якого заснована на встановленому за угодою зв'язку означального й означуваного, називається:

- а) іконічним знаком;
- б) індексальним знаком;
- в) ознакою;
- г) конвенційним знаком.

9. Виберіть правильний варіант перекладу. Дівчинка хотіла знати, чи візьме вона участь у концерті.

- а) The girl wanted to know if she is going to take part in the concert.
- б) The girl wanted to know if she should take part in the concert.
- в) The girl has to know if she would take part in the concert.
- г) The girl wanted to know if she would take part in the concert.

10. Виберіть правильний варіант.

My granny thinks she should not take any medicine at all, because ... the worse she feels.

- а) when she takes more medicine;
- б) the more medicine she takes;
- в) the more she takes;
- г) more medicine taken.

11. Sie stellen Herrn Conrad vor: _____

- а) Das ist Herr Conrad.
- б) Hallo, Herr Conrad!
- в) Verzeihung, wie ist Ihr Name?
- г) Wie geht es Ihnen, Herr Conrad?

12. Wie lange ___ ihr in Bonn ___?

- а) sind ___ gewesen;
- б) seid ___ gewesen;
- в) habt ___ gewesen;
- г) sind ___ geworden.

13. Nein, an Sonntag ___ wir zu Hause bleiben und lernen.

- а) müssen;
- б) müsst;
- в) muss;
- г) must.

14. Суперсегментна фонетика вивчає

- а) звуки і склади;
- б) сегментні звукові одиниці;
- в) наголос й інтонацію;
- г) склади і синтагми.

15. Які прислівники мають двочленну парадигму ступенів порівняння?

- а) обставинні;
- б) дієслівні;

- в) займенникові;
- г) атрибутивні на -о, -е.

16. Що є основною морфологічною ознакою слів категорії стану?

- а) поєднання слів у реченні;
- б) модальність;
- в) невідмінюваність;
- г) предметність.

17. Прономінальним словосполученням є

- а) бачення ситуації;
- б) бажати кращого;
- в) щось цікаве;
- г) глибоко в морі.

18. Індикативом називається

- а) дійсний спосіб;
- б) умовний спосіб;
- в) бажальний спосіб;
- г) наказовий спосіб.

19. На думку З. Партика, етап емпіричного розв'язання окремих завдань прикладної лінгвістики припадає на:

- а) 3-4 тис. до н.е.-кінець ХІХст. н.е.;
- б) поч.. ХХ-середина ХХ ст.;
- в) середина 20 ст. до початку ХХІ ст.;
- г) сучасний етап.

20. У 1877 р. Т. Едісон створив перший у світі пристрій, що давав змогу записувати й зберігати звуки, в тому числі й голос людини. Він отримав назву:

- а) телеграф;
- б) фонограф;
- в) фотоапарат;
- г) стенограф.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 17

1. Форма дієслова, яка поєднує в собі дієслівні та прикметникові ознаки та відповідає на питання який? яка? яке?, називається...

- а) дієприкметник;
- б) дієприслівник;
- в) інфінітив;
- г) особове дієслово.

2. Вкажіть тип останньої підрядної частини поданого складного речення.

Давно те минуло, як тими шляхами, де йшли гайдамаки, – малими ногами ходив я, та плакав, та людей шукав, щоб добру навчили.

- а) з'ясувальне;
- б) обставинне мети;
- в) обставинне причини;
- г) означальне.

3. Оптимізацію якої функції мови здійснюють такі дисципліни, як лексикографія, термінографія?

- а) комунікативної;
- б) інформаційної;
- в) когнітивної;
- г) епістемічної.

4. Праця, в якій викладено лінгвістичну концепцію *Фердинанда де Соссюра*:

- а) “Компедій порівняльної граматики індоєвропейських мов;
- б) “Курс загальної лінгвістики”;
- в) “Про систему дієвідмінювання санскриту”;
- г) “Думка і мова”.

5. На базі яких дисциплін сформувалася етнолінгвістика?

- а) мовознавства;
- б) міфології, фольклористики;
- в) етнографії, лінгвістики;
- г) усі перераховані.

6. Які мовні норми порушено в поданих словосполученнях: *лишати студента стипендії; заказати квиток на поїзд?*

- а) морфологічні;
- б) лексичні;
- в) орфоепічні;
- г) синтаксичні.

7. У сучасній психолінгвістиці альтернативними є такі концепції онтогенезу мовлення:..

- а) генеративізм та нативізм;
- б) нативізм та діяльнісна теорія розвитку мовлення;
- в) генеративізм із його ідеєю вроджених структур;

г) мовленнєва комунікація та теорія розвитку мовлення.

8. Причина семіотичної багатозначності рекламного повідомлення полягає у:

- а) використанні декількох типів знаків;
- б) невмінні зрозуміло пояснити повідомлення;
- в) вигадці споживача, котрий придумав цю багатозначність;
- г) особливості реклами.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

I'll be most interested to meet the teacher and to see plans.

- а) Мені буде дуже цікаво зустрітися з вчителями та подивитися плани
- б) Мені було б цікаво познайомитися з вчителями та їх планами.
- в) Мене дуже цікавить зустріч з вчителями та їх планам.
- г) Найбільш цікаво для мене подивитися плани вчителів.

10. Закінчіть речення.

When I came back to my native town a new metro line ....

- а) was being built;
- б) had built;
- в) was building;
- г) has been built.

11. Sie wollen jetzt zum Bahnhof! Also dann ____

- а) gute Besserung!
- б) viel Erfolg!
- в) herzlichen Glückwunsch!
- г) gute Reise!

12. Nein, morgen ____ er sein Motorrad nicht reparieren.

- а) kannst;
- б) könnt;
- в) kann;
- г) können.

13. ____ bitte deine Schultasche mit!

- а) Nimm;
- б) Nehmen;
- в) Nehme;
- г) Nahm.

14. За акустичними ознаками звуки поділяються на

- а) тон і півтон;
- б) тони і шуми;
- в) тон і тембр;
- г) тон і обертон.

15. В якому із запропонованих варіантів наявні тільки атрибутивні прислівники?

- а) разом, гуртом, оптом, поодиноці;
- б) швидко, весело, ясно, внизу;
- в) вроздріб, мудро, удвох, ніжно;
- г) по-нашому, вовком, тихо, по-дитячому.

16. Як утворюються модальники?
- а) семантичним способом творення;
  - б) суфіксальним способом творення;
  - в) префіксальним способом творення;
  - г) суфіксально-префіксальним способом творення.
17. Обставинним словосполученням є
- а) прийти вранці;
  - б) розмовляти з вчителькою;
  - в) мої мрії;
  - г) ваза з квітами.
18. Імперативом називається
- а) дійсний спосіб;
  - б) умовний спосіб;
  - в) бажальний спосіб;
  - г) наказовий спосіб.
19. У 1852р. П. Роже створив словник, в якому слова були розташовані не за алфавітним, а ієрархічним принципом. Він мав назву:
- а) тлумачний;
  - б) орфографічний;
  - в) ідеографічний;
  - г) енциклопедичний.
20. Соціальна ф-я мови, як частина комунікативної, не знаходить втілення:
- а) в соціолінгвістиці;
  - б) в мовному плануванні та мовній політиці;
  - в) в теорії впливу;
  - г) в комп'ютерній лінгвістиці.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 18**

1. У якому варіанті подано сполучники підрядності?
  - а) і, зате, щоб;
  - б) а, що, коли;
  - в) але, однак, ніби;
  - г) коли, як, немов.
2. Зі скількох частин складається подане складне речення, вкажіть тип підрядної частини.

Чим довше стояв на носі катера, пильно та зворушливо вглядаючись у мінливі береги, тим ближчою й зрозумілішою починала видаватись йому ріка, яка, застаючись у зелених берегах, усе глибше проникала в його свідомість ,і та, інша течія Десни, прокладена в надрах мозку, починала таємничо сяяти...

  - а) 4 означальна;
  - б) 4 з'ясувальна;
  - в) 3 порівняльна;
  - г) 5 допустова.
3. Взаємодія комунікантів шляхом мовлення називається:
  - а) мовленням;
  - б) спілкуванням;
  - в) комунікативним актом (інтерацією);
  - г) мовленнєвою діяльністю.
4. Суть мови в концепції *Фердинанда де Соссюра*.
  - а) “дух народу”;
  - б) психофізіологічна діяльність індивіда;
  - в) система взаємопов'язаних знаків;
  - г) біологічний організм.
5. Про яку науку йдеться в поданому визначенні? (Це напрям у мовознавстві, що орієнтує дослідника на розгляд співвідношення і зв'язок мови і духовної культури, мови і народного менталітету, мови і народної творчості)
  - а) лінгвокультурологія;
  - б) етнолінгвістика;
  - в) етнографія;
  - г) когнітивна лінгвістика.
6. Орфоепічні норми – це...
  - а) правила написання слів;
  - б) правила вимови слів;
  - в) правила утворення нових слів;
  - г) правила вживання морфем.
7. У 1968 р. Н. Хомський розглядає універсальну граматику як набір глибинних синтаксичних структур у книзі
  - а) «Мова і мовлення»;

- б) «Мислення і мовлення»;
в) Мовленнєвий розвиток дитини;
г) «Мова й мислення».
8. Семіозис – це:
а) значення слова;
б) предмет, що позначається;
в) знак;
г) процес інтерпретації знака, або процес породження значення.
9. Виберіть правильний варіант перекладу.
Що ви скажете, якщо він подзвонить вам увечері?
а) What will you say if he shall telephone you in the evening?
б) What can be said if he would telephone you in the evening?
в) What will you say if he telephones you in the evening?
г) What will you say if he will telephone you in the evening?
10. Виберіть правильний варіант.
My sister was angry with me, she ... her head from the book she ....
а) didn't rise ... was reading;
б) didn't rose ... read;
в) didn't raise ... was reading;
г) didn't rose ... reads.
11. Wenn jemand an unsere Tür klopft, antworten wir gewöhnlich: ____
а) Kommen Sie!
б) Geh ein!
в) Herein!
г) Hinein!
12. Nein, morgen Abend __du nicht zu unserer Party kommen.
а) kann;
б) kannst;
в) könnest;
г) können.
13. Du wiederholst die Regeln nicht. _____ sie!
а) Wiederholst;
б) Wiederholt;
в) Wiederholen;
г) Wiederhole.
14. В основі голосних звуків лежить
а) тон;
б) тембр;
в) шум;
г) півтон.
15. Які прийменники вживаються з орудним відмінком?
а) без, задля, біля, у;
б) від, для, до, з;
в) коло, крім, між, серед;
г) з, поза, вслід, при.

16. Що не належить до морфологічних ознак сполучника?
- а) вживаються з певними відмінками;
  - б) не впливають на форму слів, які зв'язують як однорідні члени;
  - в) утворюються від морфологічних одиниць;
  - г) не мають системи словозміни.
17. У реченні "Хлопець повинен навчатися" порівняно з "Хлопець вчиться"
- а) фазова регулярна реалізація;
  - б) модальна регулярна реалізація;
  - в) кількісна регулярна реалізація;
  - г) узагальнено-особова реалізація.
18. Нумеральним словосполученням є
- а) когось із колективу;
  - б) досить непогано;
  - в) кілька років;
  - г) надзвичайно розумний.
19. Перші окремі збірники глос (глосарії) з'явилися:
- а) у 20 ст. до н. е.;
  - б) в 10 ст. до н. е.;
  - в) в 7 ст. н. е.;
  - г) в 15 ст. н. е.
20. Реалізація мови-коду – це:
- а) мова;
  - б) мовлення;
  - в) мовна особистість;
  - г) мовний фактор.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 19

1. У якому варіанті не подано синоніма до словосполучення *переставляти ноги*?

- а) міряти дорогу;
- б) самі ноги несуть;
- в) вовка ноги годують;
- г) насилу волочити ноги.

2. Визначте серед наведених речень складне із сурядним та підрядним зв'язком.

а) Я бажаю поетові дальшого росту, тобто поширення і поглиблення тематики і нових досягнень у мові і формі.

б) З діда-прадіда вона не переставала дивуватися незбагненній силі землі, скропленій дощем і зігрітій сонцем: з маленького зернятка, вкинутого у пухку ріллю, виростає така краса!

в) Серпнєве сонце стирало бруд з білих хаток, мережило чорні шляхи, що гналися в поле й зникали десь, посинівши, як річка.

г) Воздвигнемо собор, щоб піднісся в небо над цими плавнями, що рибою кишать, і над степами, де наші коні випасались, і буде незломлений наш дух жити у святій цій споруді, і наша воля сятиме в небі блиском недосяжних бань.

3. Скільки типів моделей комунікації виділяється в сучасному мовознавстві:

- а) два;
- б) три;
- в) чотири;
- г) шість.

4. Які два боки мовного знака виділяє *Фердинанд де Соссюр*?

- а) матерія та форма;
- б) звучання та значення;
- в) поняття та форма;
- г) позначене та позначуване.

5. Манера мислення народу, його склад, його особливості, його своєрідність – це:

- а) характер;
- б) стиль;
- в) світогляд;
- г) менталітет.

6. У котрому рядку в усіх словах зміст слова залежить від наголосу (напр., дорога (шлях), дорога (цінна)?

- а) користувач, алфавіт, вигода;
- б) образи, сім'я, орган;
- в) помилка, шкода, кредит;
- г) договір, обладнання, завжди.

7. Характер та функції егоцентричності мови дитини у книзі «Загальна психологія» описав:

- а) С. Рубінштейн;
- б) О. Леонтєв;
- в) Л. Виготський;
- г) Н. Уфимцева.

8. За генезисом знакових систем розрізняють:

- а) оптичні, слухові, нюхові, тактильні, смакові знаки;
- б) біологічні, небіологічні, штучні семіотики;
- в) природні та суспільні;
- г) ситуативні та аситуативні знаки.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

Він говорить, що йому подобається грати в баскетбол.

- а) He says he was fond of playing basketball.
- б) He says he is fond of playing basketball.
- в) He said he enjoyed playing basketball.
- г) He said he would enjoy playing basketball.

10. Виберіть правильний варіант.

The bridge which ...now is very old, the water ... under it two centuries ago.

- а) is being rebuilt ... flowed;
- б) is rebuilding ... flow;
- в) rebuild ... flew;
- г) is build ... flown.

11. Man sollte mehr ____

- а) Sport führen;
- б) Sport tun;
- в) Sport treiben;
- г) Sport machen.

12. Sport meiden. Nein, morgen ____ ich nicht in meinen Sportklub gehen.

- а) kann;
- б) kannst;
- в) könne;
- г) könnt.

13. _____ Hast du einen Bleistift? _____ ihn mir!

- а) Gib;
- б) Gibst;
- в) Gebt;
- г) Gebe.

14. Коливання голосових звуків утворюють основний

- а) тембр голосу;
- б) тон голосу;
- в) інтонацію голосу;
- г) темп голосу.

15. В якому з запропонованих варіантів наявні тільки допустові прийменники?

- а) одночасно, з, серед, через;
- б) біля, близько, протягом, пізніше;
- в) до, з, за, від;
- г) всупереч, на противагу, наперекір, незважаючи на.

16. Які сполучники займають одне місце в реченні чи словосполученні, розташовуються між поєднуваними компонентами, тяжіють до одного з них, не повторюючись і не поділяючись на частини?

- а) прості;
- б) одиничні;
- в) повторювані;
- г) парні.

17. У реченні "Не чекай мене зранку, коли зорі погаснуть" порівняно з "Чекай мене зранку, коли зорі погаснуть"

- а) узагальнено-особова реалізація;
- б) кількісна регулярна реалізація;
- в) заперечна регулярна реалізація;
- г) фазова регулярна реалізація.

18. В якому з словосполучень слова пов'язані опосередкованим керуванням

- а) цінити кохання;
- б) танцювати гопака;
- в) жити для народу;
- г) мамина сукня.

19. Перші тлумачні словники виникли:

- а) Китаї / Японії;
- б) Індії / Китаї;
- в) Єгипті / Греції;
- г) на Русі.

20. У якому варіанті відповіді не всі функції мови є соціолінгвістичними:

- а) групова, офіційна, освітня;
- б) освітня, релігійна, функція широкої комунікації;
- в) комунікативна, технічна, офіційна;
- г) літературна, релігійна, офіційна.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 20

1. Знайдіть варіант, у якому слово написано неправильно.
  - а) празький;
  - б) ремісницький;
  - в) чувашський;
  - г) читацький.
2. Визначте, у якому складносурядному реченні кома перед *i* не ставиться.
  - а) Раптом десь усередині будинку заграв баян, і почулася пісня.
  - б) А тим часом виросла могила, і над нею орел чорний сторожем літає, і про неї добрим людям кобзарі співають.
  - в) І серцю дано не бідніти, і думам не дано всихати.
  - г) Гроза минула, і пахучі квіти усі в краплинах.
3. Канал комунікації – це...:
  - а) засіб, що поєднує адресата й адресанта;
  - б) соціальні, психологічні, фізичні та інші обмеження, накладені на інформацію в процесі комунікації;
  - в) місце та час здійснення спілкування;
  - г) засіб, за допомогою якого передається інформація.
4. Об'єкт “внутрішньої лінгвістики” в концепції *Фердинанда де Соссюра* –
  - а) послідовність мовних фактів у часі;
  - б) будова мови як системно-структурного утворення;
  - в) умови функціонування й розвитку мови;
  - г) причини змін у мові.
5. Термін для позначення будь-якого етносу або етнічної спільності –
  - а) політонім;
  - б) етнонім;
  - в) екзонім;
  - г) топонім.
6. У котрому рядку в усіх словах правильно виділено наголошені склади?
  - а) помилка, чотирнадцять, речовина;
  - б) черговий, фірмовий, писання;
  - в) мережа, пекарський, сантиметр;
  - г) взяла, добуток, цифровий.
7. Сензитивний період мовленнєвої здатності дитини припадає на період:
  - а) 2-3 роки;
  - б) 3-4 роки;
  - в) 4-5 років;
  - г) 5-6 років.

8. Знаки-кіними – це:
- а) психологічно значимі пози, жести, мімічні рухи, які, проте, не є напрямленими від мовця до адресата;
  - б) значимі пози, жести, мімічні рухи, що використовуються в якості узуальних поведінкових актів;
  - в) знаки, що набувають різних значень в залежності від ситуації;
  - г) знаки, що не змінюють своїх значень.
9. Виберіть правильний варіант перекладу.
Ви цей фільм бачили?
- а) Did you seen this film?
  - б) Have you seen this film?
  - в) Were you see this film?
  - г) Do you see this film?
10. Закінчіть речення.
Unfortunately I have no idea when ... .
- а) the National Taras Shevchenko Opera and Ballet House was opened;
  - б) was the National Taras Shevchenko Opera and Ballet House opened;
  - в) opened the National Taras Shevchenko Opera and Ballet House was;
  - г) was opened the National Taras Shevchenko Opera and Ballet House.
11. Herr Klein sagt: “Schönes Wochenende, Herr Neumann!”. Herr Neumann antwortet: “_____”
- а) Danke, gleichfalls!
  - б) Danke, auch Sie.
  - в) Danke, Sie auch.
  - г) Danke, ebenso.
12. Fährst du nächste Woche nach Hamburg?” – “Nein, nächste Woche _____ ich nach München fahren.”
- а) müssen;
  - б) muss;
  - в) musse;
  - г) müsse.
13. _____ Die Mutter sagt: “_____ das Radio aus!”
- а) Schaltete;
  - б) Schalte;
  - в) Schaltest;
  - г) Geschaltet.
14. Турбулентне джерело сприяє появі
- а) сонант і дзвінких шумних звуків;
  - б) щілинних і африкат;
  - в) голосних;
  - г) глухих і дзвінких зімкнених.
15. Обертони – це
- а) додаткові тони;
  - б) основні тони;
  - в) мовленнєві форманти;

г) довгі звуки.

16. Які прийменники вживаються з орудним відмінком?

а) без, задля, біля, у;

б) від, для, до, з;

в) коло, крім, між, серед;

г) з, поза, вслід, при.

17. Що не виражають вигуки?

а) емоції;

б) волевиявлення;

в) елементи думки;

г) об'єктивну модальність.

18. В якому з словосполучень слова пов'язані неповним узгодженням

а) золоті руки;

б) сумна хмара;

в) місто Чернівці;

г) дев'ята година.

19. На думку А. Баранова, тлумачні словники поділяються на:

а) етимологічні та асоціативні;

б) дескриптивні та нормативні;

в) нормативні та ненормативні;

г) навчальні й довідкові.

20. Різновид двомовності, при якому керівна, наукова, політична еліта країни поряд з рідною мовою використовує іноземну (зазвичай англійську):

а) білінгвізм;

б) полілінгвізм;

в) диглосія;

г) гіперглосія.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 21**

1. Яким способом утворено слово *наддніпровський*?
  - а) суфіксальний;
  - б) префіксальний;
  - в) основоскладання;
  - г) суфіксально-префіксальний.
2. Визначте кількість умовно простих речень у складі поданої синтаксичної конструкції.

Річка дедалі повніше входила в єство Петра Метелиці, яке було радісно відкрите назустріч свіжим враженням, річка дедалі владніше опановувала його серце, і Метелиці хотілось, щоб так тривало довго, бо такий стан відкрив у його істоті начебто запону над глибокими почуттями, яких він раніше не звідував, то й, звісно, не міг замислитися над їх природою.

  - а) сім;
  - б) шість;
  - в) дев'ять;
  - г) вісім.
3. Яка форма мовленнєвої комунікації характерна для політичної промови?
  - а) монолог;
  - б) діалог;
  - в) полілог;
  - г) внутрішнє мовлення.
4. Лінгвіст, чия концепція стала основою виникнення *структурної лінгвістики*:
  - а) Олександр Потебня;
  - б) Франц Бопп;
  - в) Герман Штейнталь;
  - г) Фердинанд де Соссюр.
5. В українському фольклорі *зозуля* виступає символом:
  - а) суму;
  - б) вдівства;
  - в) весни;
  - г) усе перелічене.
6. Визначте рядок, у котрому дотримано правил милозвучності української мови?
  - а) зобов'язуюсь повернути усю суму до 10.05.11 р.;
  - б) проводять конкурс на заміщення вакантних посад в компанію «Віндтех»;
  - в) консультації проводять щовівторка в вільний для студентів час;
  - г) у нашому навчальному закладі контроль здійснюють за модульною системою.
7. Породження тексту, який синтаксично правильний, проте

порушується семантично, називається:

- а) гра у змістові перевертання;
- б) визначення одного поняття через інше;
- в) створення неологізмів із будь-яких частин мови;
- г) використання слів, які більш зрозуміло відображають предмет, на який вказується.

8. Субзнакові компоненти знаків – це:

- а) використання частини знака;
- б) об'єкти позамовної дійсності та засоби для розрізнення значень;
- в) "матеріал" для будови знаків та засоби для розрізнення значень;
- г) об'єкти позамовної дійсності.

9. Виберіть слово, найближче за значенням до підкресленого.

Proximity to the court house makes an office building more valuable.

- а) Interestin;
- б) Similarity;
- в) Nearness;
- г) Usefulness.

10. Закінчіть речення.

Do you happen to know ... ?

- а) what time tourist offices open;
- б) time what tourist offices open;
- в) what time do tourist offices open;
- г) when do tourist offices open in time.

11. Wie antworten Sie richtig auf die Frage: "In welchem Jahr endete der 2. Weltkrieg?"

- а) In 1945;
- б) 1945;
- в) Im 1945 Jahre;
- г) An 1945.

12. Seit dem 1.März arbeitet er im Werk.

- а) Wann;
- б) wie weit;
- в) bis wann;
- г) wie lange.

13. Ich warte auf den Bus.

- а) wozu;
- б) worüber;
- в) was;
- г) worauf.

14. Не існують у мові склади

- а) наголошені та ненаголошені;
- б) прикриті та неприкриті;
- в) відкриті та закриті;
- г) довгі та короткі.

15. Яка теорія складу базується на видиханні поштовхами повітря через ніс під час мовлення?

- а) експіраторна;
- б) сонорна;
- в) м'язового напруження;
- г) жодна з теорій.

16. Що належить до морфологічних ознак вигука?

- а) відсутність системи словозміни;
- б) можливість виконувати функцію самостійного висловлювання;
- в) емоційне насаження всього висловлювання;
- г) позиція на початку висловлювання.

17. Що є дискретними іменниками?

а) іменники, в яких типізується лише конкретне уявлення про предмет;
б) назви понять, суттєві ознаки яких узагальнюються настільки, що втрачається зв'язок з їх носіями;

в) іменники, які виділяють предмет чи явище із однорідних і дають йому власну назву;

г) іменники, які позначають об'єкти, реалії, що піддаються обчисленню.

18. В якому з словосполучень слова пов'язані сильним керуванням

- а) вислухати друга;
- б) схожий на маму;
- в) голосно читати;
- г) вогонь і вода.

19. За способом організації машинні словники О. Селіванова поділяє на декілька типів. Який із них є зайвим:

- а) частотні;
- б) тезауруси;
- в) конкорданси;
- г) енциклопедії.

20. Спеціальні слова чи словосполучення мови науки та прикладних наукових дисциплін, а також слова, що позначають специфічні реалії галузей конкретної практичної діяльності людини, називаються:

- а) омонімами;
- б) термінами;
- в) запозиченнями;
- г) синонімами.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 22

1. Скільки службових частин мови налічується в українській мові?
  - а) три;
  - б) дванадцять;
  - в) одинадцять;
  - г) чотири.
2. Скільки умовно простих частин у складі поданого складного речення?

А нині в кожній хаті – телевізор, і дивляться бабусі й малеча передачі з далеких країн, з глибини космосу, і якимось спокійно й звично сприймаються всі ці дива.

  - а) один;
  - б) два;
  - в) три;
  - г) чотири.
3. Бесіда трьох або більше учасників називається ...:
  - а) діалогом;
  - б) полілогом;
  - в) конфліктним діалогом;
  - г) відкритим монологом.
4. Найменування *американської* школи структурної лінгвістики –
  - а) функціональна лінгвістика;
  - б) глоссематика;
  - в) дескриптивна лінгвістика;
  - г) математична лінгвістика.
5. В українському фольклорі *лелека* виступає символом:
  - а) поваги до батьків;
  - б) мандрівників;
  - в) сімейного благополуччя;
  - г) усе перелічене.
6. У котрому рядку в словосполученнях немає порушення правил милозвучності?
  - а) тести з української мови, працює в філії банку;
  - б) взяти участь в засіданні, конференція в Одесі;
  - в) події в світі, студенти й викладачі;
  - г) залишив усі документи, відділ із шести економістів.
7. Для засвоєння сліпими дітьми мовлення використовується система...
  - а) Брайля;
  - б) Блісса;
  - в) жестів;
  - г) сприймання мовлення на слух.
8. Найдавніша соціальна семіотика – це:

- а) ритуал;
- б) молитва;
- в) проповідь;
- г) релігія.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

Tell him he should work more with the dictionary.

- а) Йому треба працювати з більшими словниками, скажи йому.
- б) Скажи йому, що йому слід більше працювати з словником.
- в) Він сказав, що йому слід працювати з великим словником.
- г) Йому слід сказати, щоб він більше не працював з словником.

10. Виберіть правильну форму дієслова.

Of course I agree with you that Tom is a lazy-bone, but if he ... hard,
he ... his entrance exams.

- а) will work ... will pass;
- б) works ... will pass;
- в) will work ... passes;
- г) works ... passes.

11. Wer keine Verwandten und Freunde hat, ist sehr ____.

- а) einseitig;
- б) einfach;
- в) einsam;
- г) einig.

12. Wenn wir an eine Firma schreiben, beginnen wir gewöhnlich so:

“Sehr ____ Damen und Herrn!”

- а) geherte;
- б) geliebte;
- в) liebe;
- г) geehrte.

13. Die Küche ist 3,5 m lange und 3,15 m breit.

- а) wie lange;
- б) wie weit;
- в) wie groß;
- г) wo.

14. Мовленнєвий апарат людини складається з

- а) апарату артикуляції;
- б) язика та губів;
- в) язика, губів, нижньої щелепи, альвеол, зубів, увули, м'якого та твердого піднебінь;
- г) апарату дихання, апарату фонації, апарату артикуляції.

15. Опозиції, що здатні служити для розрізнення слів і морфем, називаються

- а) корелятивні;
- б) релевантні;
- в) градуальні;
- г) нерелевантні.

16. Оберіть рядок, у якому вказані лексеми, що не належать до числівників:

- а) нуль, тисяча, мало, кільканадцять;
- б) чимало, два, десять, більйон;
- в) чотири, трильйон, вісімнадцять, три;
- г) шістка, сімка, сімсот, вісімсот.

17. До морфологічних категорій належать:

- а) категорія роду, числа, відмінка, виду, часу, способу, особи
- б) категорія активності/пасивності, комунікативної спрямованості (розповідність, питальність, спонукальність);
- в) категорія стверджуваності/заперечуваності, синтаксичного часу й синтаксичного способу;
- г) категорія роду, часу, виду, способу, модальності, перехідності/неперехідності, комунікативної спрямованості.

18. У словосполученні «написання статті» тип зв'язку

- а) повне узгодження;
- б) неповне узгодження;
- в) сильне керування;
- г) слабке керування.

19. За характером словника тлумачні словники поділяються на:

- а) нормативні та ненормативні;
- б) навчальні й довідкові;
- в) загальні й часткові;
- г) повні й неповні.

20. Це мова пращурів, мова нації, що пов'язує людину з минулим, сучасним і майбутнім свого народу та його культурним надбанням:

- а) національна мова;
- б) рідна мова;
- в) літературна мова;
- г) державна мова.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 23

1. Речення, в яких головний член (підмет) стверджує наявність предметів чи явищ та дійсності, називається...

- а) узагальнено-особовим;
- б) неозначено-особовим;
- в) означено-особовим;
- г) називним.

2. Визначте тип зв'язку у поданому складному реченні.

Там, де Личка круто в'ється, де хати в садах, де носила мене мати в поле на руках, там я знаю кожну стежку, кожен камінець, там узяв я пісню в серце із людських сердець.

- а) з послідовною підрядністю.
- б) з однорідною супідрядністю та безсполучниковим зв'язком.
- в) з неоднорідною супідрядністю та безсполучниковим зв'язком.
- г) з послідовною підрядністю та супідрядністю.

3. Відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків – це...:

- а) письмо;
- б) графіка;
- в) піктографія;
- г) ідеографія.

4. Найменування *празької* школи структурної лінгвістики.

- а) функціональна лінгвістика;
- б) дескриптивна лінгвістика;
- в) глосематика;
- г) математична лінгвістика.

5. Сукупність міфічних народних уявлень і переконань, яка спирається на віру в існування злих духів:

- а) демонологія;
- б) етнологія;
- в) фольклор;
- г) етнографія.

6. У котрому рядку не порушено правил милозвучності?

- а) Я, Сидорчук Сидір Сидорович, взяв в викладача фізики;
- б) запрошуємо взяти участь у науково-практичній конференції;
- в) в 2009 році вступив до Львівського національного університету ім.

І. Я. Франка;

г) з нагоди 165-річчя в Львівській політехніці очікують візиту поважних гостей.

7. Знайдіть правильний варіант, у якому визначено усі типи двомовності:

- а) збалансована, змішана, координативна, домінантна;
- б) збалансована, пряма, координативна, вторинна;

- в) збалансована, пряма, координативна, первинна;
- г) збалансована, змішана, координативна, первинна.

8. Мова на відміну від інших знакових систем є:

- а) однофункціональною;
- б) поліфункціональною;
- в) біномом;
- г) тріадою.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

Відомо, що її мати є професійною актрисою.

- а) Her mother is known to be a professional actress.
- б) Her mother was known to be a professional actress.
- в) Her mother will by known to be a professional actress.
- г) Her mother has been known to be a professional actress.

10. Виберіть правильно складене запитання.

- а) What countries have you been to?
- б) What countries you have been to?
- в) What have you been to countries?
- г) What countries has you been to?

11. Wie ___ du denn mein neues Kleid?

- а) hältst;
- б) denkst;
- в) findest;
- г) gefälltst.

12. Das Gegenteil (Antonym) von sauber ist _____.

- а) schwarz;
- б) dunkel;
- в) schmutzig;
- г) hässlich.

13. Wir sprechen über ein Bild.

- а) was;
- б) womit;
- в) worüber;
- г) wem .

14. Ознаки фонем, за якими розрізняють значення слів чи морфем, –

це

- а) диференційні ознаки;
- б) словотвірні ознаки;
- в) недиференційні ознаки;
- г) фонематичні ознаки.

15. В якому варіанті перелічені активні мовні органи?

- а) голосові зв'язки, язик, губи;
- б) задня стінка глотки, альвеоли, голосові зв'язки;
- в) увула, зуби, язик;
- г) тверде піднебіння, носова порожнина, губи.

16. Значення відрізняється від ... масовістю, груповим характером свого виявлення, тобто воно властиве великим групам слів:

- а) лексичне, граматичного;
- б) реляційне, лексичного;
- в) граматичне, лексичного;
- г) дериваційне, граматичного.

17. Незмінні, постійні показники слова, що дають йому певну граматичну класифікацію(сюди відносять значення роду іменників, виду дієслів, перехідності,зворотності є дериваційними) мають назву:

- а) реляційних;
- б) модальних
- в) лексичних
- г) дериваційних.

18. Атрибутивним словосполученням є

- а) останній дзвоник;
- б) втратити глузд;
- в) слухати пісню;
- г) значно відрізнятись.

19. Базовою одиницею словника є:

- а) реєстрова одиниця;
- б) словникова стаття;
- в) вокабула;
- г) словникова зона.

20. Множина людей, що виділяється на підставі певного параметра (віку, статі, освіти) для цілей дослідження, має назву:

- а) мовний колектив;
- б) мовна спільнота;
- в) мовна група;
- г) етнос.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 24

1. Скільки складів у слові *безсполучниковий*?
  - а) сім;
  - б) шість;
  - в) три;
  - г) вісім.
2. Вкажіть варіант, де у всіх словах у родовому відмінку однини закінчення –у, (-ю).
  - а) Дмитро, рід, хлопець;
  - б) учитель, азот, вовк;
  - в) сталевар, кисень, сир;
  - г) дах, вітер, біг.
3. Розділ лінгвістики, предметом дослідження якого є 1) застосування методів інших наукових дисциплін для вивчення будови мовної системи та закономірностей її реалізації та 2) застосування здобутків лінгвістики у розв'язанні завдань інших галузей науки та суспільної практики називається:
  - а) прикладна лінгвістика;
  - б) комп'ютерна лінгвістика;
  - в) математична лінгвістика;
  - г) соціолінгвістика.
4. Найменування *копенгагенської* школи структурної лінгвістики...
  - а) дескриптивна лінгвістика;
  - б) глосематика;
  - в) функціональна лінгвістика;
  - г) математична лінгвістика.
5. Скільки налічується етносів (за даними ЮНЕСКО)?
  - а) 3 тисячі;
  - б) 4 тисячі;
  - в) 5 тисяч;
  - г) 6 тисяч.
6. У котрому рядку в словосполученнях немає порушення правил милозвучності?
  - а) професор у відрядженні, вступив до інституту;
  - б) ознайомитись з документами, у твоєму офісі;
  - в) виступав з задоволенням, у науковому стилі;
  - г) комісія з міністерства, перевірити і оцінити роботу.
7. Знайдіть неправильний варіант, у визначенні особливостей індивідуального білінгвізму:
  - а) дитячий білінгвізм;
  - б) білінгвальна сім'я;
  - в) мовна самоідентифікації білінгвів;
  - г) мовна ситуація у регіоні.
8. Прагматика вивчає мовні знаки в

аспекті...

- а) їхньої будови;
- б) їхнього ставлення до об'єктів, що іменуються, та внутрішньої структури їх смислового змісту;
- в) їхнього цілеспрямованого використання носіями мови в актах мовлення;

г) їхнього значення.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

It was raining all day long and we had to put off our meeting.

- а) Увесь день падав дощ і ми вимушені були відкласти нашу зустріч.
- б) Нам довелося продовжити збори, оскільки увесь день йшов дощ.
- в) Під вечір дощ вщух і ми вирішили знову зустрітися.
- г) Ми вирішили не відкладати нашу зустріч, оскільки дощ вже скінчився.

10. Виберіть варіант, найближчий за значенням до речення.

Cars are very expensive and Steve and his wife can't afford to buy one.

- а) The cars are too simple to cost so much.
- б) It is easy to pay for a new car.
- в) Steve and his wife doesn't have enough money for a new car because of the high price.

г) Steve can afford to buy a new car.

11. Man fragt Sie: „Ist dieser Platz noch frei?“ Sie antworten: „Nein, er ist schon ____.“

- а) unfrei;
- б) genommen;
- в) gegeben;
- г) besetzt.

12. Hast du Steine in deinem Koffer? Der ist ja so _____.

- а) schwierig;
- б) schwer;
- в) feucht;
- г) trocken.

13. Das Theaterstück dauert zwei Stunden.

- а) wie weit;
- б) wie lange;
- в) wann;
- г) wie.

14. Мінімальна звукова одиниця мови, що служить для розпізнавання й розрізнення значеннєвих одиниць – морфем і слів, це

- а) звук;
- б) інтонація;
- в) фонема;
- г) наголос.

15. Сприйняття звуків забезпечується роботою

- а) слухової системи;
- б) мовленнєвого апарату;
- в) язика;
- г) вуха.

16. Система протиставлених одна одній однорідних граматичних величин (граматичних форм із однорідним значенням) називається:

- а) граматичною формою;
- б) граматичною категорією;
- в) граматичним значенням;
- г) лексичним значенням.

17. Яка лінгвістична наука має за мету вивчати граматичні форми та їх структуру?

- а) формальна граматики;
- б) функціональна граматики;
- в) синхронічна граматики;
- г) семантична граматики.

18. Оптативом називається

- а) дійсний спосіб;
- б) умовний спосіб;
- в) бажальний спосіб;
- г) наказовий спосіб.

19. Частина мовної політики, що являє собою комплекс конкретних заходів, що проводяться на загальнодержавному й регіональному рівнях, називається:

- а) мовна політика;
- б) мовне будівництво;
- в) державне регулювання;
- г) мовний стандарт.

20. Комунікативна система, що використовується на певній території або певною соціальною спільнотою, що виділяється в межах однієї етнічної спільноти, називається:

- а) мови націй і народностей;
- б) професійні діалекти;
- в) територіальні й соціальні діалекти;
- г) креольські мови.

**Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 25**

1. Вкажіть варіант, у якому вжито складний числівник.
  - а) кілька;
  - б) мільйон;
  - в) тринадцять;
  - г) сорок сім.
2. Яке слово не виступає синонімом до слова *тривати*?
  - а) розтягатися;
  - б) жити;
  - в) продовжуватися;
  - г) протягатися.
3. Усі словники поділяються на алфавітні, гніздові, ідеографічні, обернені за ...
  - а) особливостями інформації;
  - б) способом сортування інформації;
  - в) повнотою;
  - г) метою.
4. Представник *празької* лінгвістичної школи.
  - а) Франц Боас;
  - б) Леонард Блумфілд;
  - в) Микола Трубецкой;
  - г) Луї Єльмслєв.
5. Що творить наукову картину світу?
  - а) співвіднесеність із дійсністю;
  - б) врахування реальних даних та культурних нашарувань, що керуються мисленням людини;
  - в) все перелічене;
  - г) жодне з перелічених.
6. У котрому рядку в словосполученнях немає порушення правил милозвучності?
  - а) секретар на лікарняному, в зв'язку з епідемією;
  - б) у сфері економіки, в нашому деканаті;
  - в) в офісі конкурента, у офіційно-діловому стилі;
  - г) у протоколі зборів, приїхав зі Львова.
7. Хто з учених вважав, що двомовні діти, маючи два мовні знаки для кожного предмету, виробляють концепцію явищ та подій у термінах їх головних властивостей, без залежності від лінгвістичних знаків?
  - а) Танко-Воррап;
  - б) Куммінс та Мулкагі;
  - в) Піл та Лямберт;
  - г) І. Епштейн.
8. Означуване та означальне в рамках мовного знака пов'язуються...
  - а) довільним чином, тобто цей зв'язок не залежить від природних

факторів та не є причинно-наслідковим;

б) мимовільним чином, тобто цей зв'язок залежить від природних факторів та є причинно-наслідковим;

в) за допомогою традиційних уявлень про предмет, ознаку, дію, стан та ін.;

г) за допомогою суб'єктивних уявлень мовця про предмет, ознаку, дію, стан та ін.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

His friends had left and he felt himself absolutely alone and unhappy.

а) Прийшли його друзі і він відчув себе цілком щасливим.

б) Друзі пішли і він відчув цілковиту самотність і безпорадність.

в) Друзі пішли і він відчув себе цілковито нещасним і самотнім.

г) Його друзі відчували себе цілковито нещасними і самотніми, коли він пішов від них.

10. Виберіть варіант найближчий за значенням до речення.

The teacher explained the most difficult rules once more.

а) It was not difficult to understand the rules.

б) It was easy to understand the rules.

в) The teacher wanted us to understand the rules.

г) Nobody could explain the most difficult rules.

11. Zucker ist süß, eine Zitrone ist ____.

а) sauer;

б) salzig;

в) bitter;

г) scharf.

12. Bitte seid ____ da, der Film fängt um 16.15 Uhr an.

а) genau;

б) sicher;

в) pünktlich;

г) nur

13. Jeden Morgen liefen wir zu __ See.

а) die;

б) den;

в) dem;

г) des.

14. Сукупність артикуляційних навичок, характерних для певної мови, – це

а) резонансна база;

б) функціональна база;

в) акустична база;

г) артикуляційна база.

15. Теорія складу, яка визначає його як звукосполучення, що вимовляється одним видихувальним поштовхом, має назву

а) експіраторна;

б) сонорна;

- в) м'язового напруження;
- г) всі названі теорії.

16. Граматично важливі групи слів у межах певної частини мови називаються:

- а) граматичними формами;
- б) граматичними значеннями;
- в) лексико-граматичними розрядами;
- г) модальними значеннями.

17. На які класи дієслова поділяються за функцією?

- а) самостійні, службові, допоміжні;
- б) службові та допоміжні;
- в) змінювані та незмінювані;
- г) нульвалентні, одновалентні, двовалентні, тривалентні.

18. У реченні "Наскільки школа стала кращою!" порівняно з "Школа стала кращою"

- а) регулярна реалізація з напівповнозначним словом;
- б) фазова регулярна реалізація;
- в) модальна регулярна реалізація;
- г) регулярна оцінно-експресивна реалізація.

19. Квантитативна лінгвістика є дисципліною, що утворилася на перетині комп'ютерної лінгвістики з:

- а) лексикографією;
- б) обчислювальною математикою;
- в) лінгвістикою тексту;
- г) інформатикою.

20. Виберіть із поданих напрямів ті, що є характерними для психолінгвістики:

- а) нейролінгвістичне програмування;
- б) машинний переклад;
- в) атрибуція тексту;
- г) технології мовного впливу.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 26

1. Розділ мовознавчої науки, що вивчає частини мови, називається
  - а) морфологія;
  - б) синтаксис;
  - в) стилістика;
  - г) фонетика.
2. Скільки складів у слові *похилилися*?
  - а) два;
  - б) п'ять;
  - в) один;
  - г) три.
3. До якісних критеріїв оцінки мовної ситуації належать...
  - а) кількість мовців, що говорять певною мовою;
  - б) структурно-генетичні відношення між мовами;
  - в) кількість мов, що функціонують у суспільстві;
  - г) характер панівної мови.
4. Представник *американської* структурної лінгвістичної школи.
  - а) Вільгельм Матезіус;
  - б) Леонард Блумфілд;
  - в) Микола Трубецкой;
  - г) Луї Єльмслєв.
5. Скільки виділяють картин світу?
  - а) одну;
  - б) дві;
  - в) три;
  - г) чотири.
6. Літеру у на місці крапок треба поставити в усіх рядках, окрім:
  - а) ...тома давалась *в*знаки;
  - б) ... українській мові слово „біль” належить до чоловічого роду;
  - в) я зустрів їх ... залі засідань;
  - г) прийшов наш ...читель.
7. Хто із дослідників ранньої двомовності говорить про важливість дотримання принципу «одне обличчя – одна мова»?
  - а) Піаже;
  - б) Імедадзе;
  - в) Р. Фрумкіна;
  - г) Р. Елдрідж.
8. Семіотика як наука остаточно сформувалася
  - а) у XVIII столітті;
  - б) у XIX столітті;
  - в) у XX столітті;
  - г) у XXI столітті.
9. Виберіть правильний варіант перекладу.

The parents did not allow their son to play with other boys and he looked very sad.

а) Батьки не дозволяли сину гратися з іншими хлопчиками і це його дуже засмучувало.

б) Батьки не хотіли, щоб син грався з іншими хлопчиками і тому він дуже сумував.

в) Батьки дозволили сину гратися з іншими хлопчиками і він дуже зрадів.

г) Син грався з іншими хлопчиками, хоча батьки не дозволяли йому це робити і він дуже засмутився.

10. Виберіть варіант найближчий за значенням до поданого речення.

It's been 10 years since Jim graduated from the University.

а) Jim graduated from the University 10 years ago.

б) Jim didn't graduate from the University.

в) Jim works at the University.

г) Jim has been working at the University for 10 years.

11. Gestern war ein ___ Tag. Da haben wir einen Ausflug in den Schwarzwald gemacht.

а) herrlicher;

б) natürlicher;

в) lieber;

г) artiger.

12. Es ist noch nicht bekannt, wo die nächsten Olympischen Spiele ___.

а) werden;

б) gehen;

в) passieren;

г) stattfinden.

13. Monika besucht uns ___ September.

а) an;

б) auf;

в) für;

г) im.

14. Знайдіть правильне визначення інтонації

а) швидкість мовлення;

б) динаміка тону, що супроводжує висловлювання;

в) суперсегментна одиниця мовлення;

г) перерва у звучанні.

15. В якому із запропонованих варіантів наявні тільки атрибутивні прислівники?

а) разом, гуртом, оптом, поодиноці;

б) швидко, весело, ясно, внизу;

в) вроздріб, мудро, удвох, ніжно;

г) по-нашому, вовком, тихо, по-дитячому.

16. Які прислівники мають двочленну парадигму ступенів порівняння?

- а) обставинні;
- б) дієслівні;
- в) займенникові;
- г) атрибутивні на -о, -е.

17. Мовленнєві акти, що виражають психологічний стан мовця. характеризують міру його відвертості, –

- а) репрезентативи;
- б) директиви;
- в) комісиви;
- г) експресиви.

18. Функціонально-семантична категорія, яка виражає відношення змісту висловлювання до дійсності і мовця до змісту висловлювання –

- а) модальність;
- б) темпоральність;
- в) аспектуальність;
- г) персональність.

19. З моделюванням якої здатності людини пов'язана проблема створення штучного інтелекту

- а) мовленнєвої;
- б) мисленнєвої;
- в) здатності навчатися;
- г) здатності розуміти, моделювати, приймати рішення.

20. Сукупність уявлень про світ, що історично сформувалися у свідомості певного мовного колективу, це – :

- а) концепт;
- б) мовна картина світу;
- в) мовний образ;
- г) менталітет.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 27

1. Визначте варіант, у якому в обох словах пишеться буква и.
  - а) х...сткий, мар...во;
  - б) завм...рати, височ...на;
  - в) сп...ратися, д...крет;
  - г) зав...ртіти, ум...рати.
2. Яким способом утворено слово *головувати*?
  - а) префіксальним;
  - б) безафіксним;
  - в) суфіксальним;
  - г) префіксально-суфіксальним.
3. Вид аналітико-синтетичного опрацювання документів, що полягає в укладанні опису документа називається...
  - а) анотування;
  - б) реферування;
  - в) генерування;
  - г) бібліографування.
4. Представник *копенгагенської* школи структурної лінгвістики.
  - а) Вілем Матезіус;
  - б) Леонард Блумфілд;
  - в) Микола Трубецкой;
  - г) Луї Єльмслєв.
5. Трьома ключовими явищами для мовної картини світу є...
  - а) людина – етнос – мова;
  - б) етнос – світ – мова;
  - в) людина – світ – мовлення;
  - г) людина – світ – мова.
6. У котрому рядку не дотримано вимог милозвучності щодо вживання *і/й*?
  - а) інструкції і анотації, рекомендації і вказівки;
  - б) довідки й звіти, доручення й резюме;
  - в) факти й аргументи, розпорядження й накази;
  - г) постанови й укази, доповіді й рекомендації.
7. Який рівень мовленнєвого сприйняття не виділяється І. Зимньою?
  - а) рівень розпізнавання;
  - б) рівень розбірливості мовлення;
  - в) граматична побудова мовлення;
  - г) змістове сприйняття.
8. Із поданих нижче мовознавціввласне термін "семіотика"вніс до наукового співтовариства...
  - а) Чарльз Пірс;
  - б) Фердинанд де Соссюр;

- в) Чарльз Морріс;
г) Юрій Лотман.
9. Виберіть правильний варіант перекладу.
He found the book very interesting.
- а) Він знайшов дуже цікаву книжку.
б) Він вважав, що книга не є цікавою.
в) Книга йому дуже сподобалась.
г) Він загубив дуже цікаву книжку.
10. Виберіть варіант, найближчий за значенням до поданого речення.
Susan has been ill for two month, but she's sure she'll pass the exams.
- а) Susan studies every day, but she is not doing well at school.
б) Susan is so ill that she won't be able to pass her exams.
в) Susan hasn't studied for a while, but she thinks she'll pass the exams.
г) Susan probably won't pass the exams because she hasn't studied.
11. Zu Hause werde ich wie ein Kind ____.
- а) entwickelt;
б) behandelt;
в) beteiligt;
г) betragen.
12. Die Rede des Schriftstellers machte auf die Besucher einen tiefen ____.
- а) Gefallen;
б) Ausdruck;
в) Eindruck;
г) Einfluss.
13. Nach Hause gehe ich__ den Park.
- а) nach;
б) auf;
в) an;
г) durch.
14. Яка теорія складу базується на акустичному критерії?
- а) експіраторна;
б) сонорна;
в) м'язового напруження;
г) всі названі теорії.
15. Слова *хворий* – *хвороба* – *хворобливий* – *хворобливість* утворюють:
- а) синонімічний ряд;
б) словотвірне гніздо;
в) словотвірний тип;
г) словотвірний ланцюжок.
16. Суто граматичне значення, яке вказує на відношення між словами в реченні називається:
- а) речовим значенням;
б) реляційним значенням;
в) дериваційним значенням;
г) лексичним значенням.

17. Певна система комунікативних елементів, функціонально об'єднаних в єдину замкнуту ієрархічно семантико-структурну систему спільною концепцією або задумом –

- а) словосполучення;
- б) речення;
- в) текст;
- г) дискурс.

18. Неправильно вжито дієслівну форму у реченні

- а) Де оре сошка, там хліба трошки;
- б) На годину спізнився — за рік не доженеш;
- в) У хмару заходе;
- г) Перше коло чобіт ходив, а тепер не знає, як в них ступати.

19. Окрему галузь лексикографії, що представляє теорія і практика укладання тезаурусних словників, назвали:

- а) комп'ютерною лексикографією;
- б) ідеографією;
- в) теоретичною лексикографією;
- г) лексикологією.

20. Метод, суть якого полягає у визначенні кількісних х-к мовного матеріалу, називається:

- а) статистичний;
- б) моделювання;
- в) кількісний;
- г) описовий.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 28

1. З яким значенням вживається фразеологізм «езопівська мова»?
  - а) штучна мова;
  - б) стародавня мова;
  - в) замаскована мова;
  - г) рідна мова.
2. Вкажіть варіант, в якому правильно вжито числівник.
Кабінет української мови поповнився 65 новими книгами.
  - а) шістдесятма п'ятьма;
  - б) шістьдесятма п'ятьма;
  - в) шестидесятьми п'ятьми;
  - г) шестидесятьми п'ятьма.
3. Під репрезентативною системою в теорії НЛП розуміють:
  - а) світогляд людини;
  - б) артинув світу;
  - в) спосіб представлення та осмислення свого досвіду взаємодії з навколишнім світом;
  - г) спосіб взаємодії з навколишнім світом.
4. Школа структурної лінгвістики, у якій розроблено метод трансформаційного аналізу.
  - а) функціональна лінгвістика;
  - б) глоссематика;
  - в) дескриптивна лінгвістика;
  - г) математична лінгвістика.
5. Об'єктом етнолінгвістики є :
  - а) тексти з етнології та історії;
  - б) мова окремих етносів;
  - в) мова етносів у визначений проміжок часу;
  - г) жодне з перелічених.
6. У рядку знайдіть слово, записане з порушенням орфографічних норм:
  - а) авгієві стайні;
  - б) автокара;
  - в) задньозиковий;
  - г) махинація.
7. Думку про те, що змістова сторона мовлення, розуміння у своєму розвитку слідує від цілого до частин, від речень до слова, а зовнішня сторона, його продукування – від слова до речення висловив (ла)...
  - а) Л. Виготський;
  - б) А. Брудний;
  - в) І. Зимня;
  - г) Л. Цветкова.
8. Семіотичні моделі комунікації описав...

- а) Ролан Барт;
- б) Жан Піаже;
- в) Роман Якобсон;
- г) Володимир Топоров.

9. Виберіть правильний варіант перекладу речення на англійську мову.

Велика кількість історичних пам'яток Великобританії знаходяться в її столиці, Лондоні.

- а) A lot of historical places of Great Britain are located in London.
- б) A lot of historical places of Great Britain are located in its capital, London.
- в) A lot of historical places of Great Britain are located in its London capital.
- г) A lot of historical places of Great Britain are historically located in London.

10. Закінчіть речення.

Do you happen to know ... ?

- а) what time museums open;
- б) time what museums open;
- в) what time do museums open;
- г) when do museums open in time.

11. Was ___ denn eigentlich im Zentral – Kino?

- а) läuft;
- б) gibt;
- в) geht;
- г) spielt.

12. „Sind Sie mit unserem Vorschlag ___?“ – „Nein, ich stimme nicht zu.“

- а) vertraut;
- б) klar;
- в) vernünftig;
- г) einverstanden.

13. Sie spielen oft Fußball___ die Studenten unserer Universität.

- а) mit;
- б) gegen;
- в) um;
- г) gegenüber.

14. В якому варіанті перелічені пасивні мовні органи?

- а) тверде піднебіння, увула, зуби;
- б) язик, тверде піднебіння, альвеоли;
- в) альвеоли, зуби, носова порожнина;
- г) задня стінка, глотки, язик, голосові зв'язки.

15. Корені та афікси належать до ... морфем

- а) суперсегментних;
- б) несегментних;
- в) сегментних;
- г) нульових.

16. Подані утворення *стіл – стола, столу, іду – ідеши – іде, голосний – голосніший, писати – писав – писали* є прикладами вживання:

- а) словотворчих афіксів;
- б) формотворчих афіксів;
- в) корневих морфем;
- г) флективних одиниць.

17. У реченні "У лісі починає гудіти" порівняно з "У лісі гуде"

- а) регулярна реалізація з напівповнозначним словом;
- б) фазова регулярна реалізація;
- в) модальна регулярна реалізація;
- г) регулярна оцінно-експресивна реалізація.

18. Правильно вжито дієслівну форму у реченні

- а) Я часто ходю по воду;
- б) Бачуть очі ревниви дальше, ніж орлині;
- в) Не місце красе чоловіка, а чоловік місце;
- г) Рання пташка росу оббиває.

19. Спеціальна лексика, що використовується в певній галузі знань, сфері діяльності називається:

- а) емоційна;
- б) професійна;
- в) спеціальна;
- г) термінологічна.

20. У якому варіанті відповіді не всі функції мови є соціолінгвістичними:

- а) групова, офіційна, освітня;
- б) освітня, релігійна, функція широкої комунікації;
- в) комунікативна, технічна, офіційна;
- г) літературна, релігійна, офіційна.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 29

1. Вкажіть іменник III відміни, у якого в орудному відмінку однини подовження приголосних не відбувається.
  - а) піч;
  - б) повінь;
  - в) подорож;
  - г) скатерть.
2. Серед поданих варіантів визначте такий, у якому однакова морфемна будова слова.
  - а) філософія, фотографія;
  - б) зтягувати, призібраний;
  - в) міжнародний нарізаний;
  - г) третій, коливання.
3. Напряму у мовознавстві, що досліджує вплив статевої приналежності людини на її мови:
  - а) етнолінгвістика;
  - б) соціолінгвістика;
  - в) лінгвокультурологія;
  - г) гендерна лінгвістика.
4. Автор ідеї асиметричного дуалізму мовного знака...
  - а) М. Трубецкой;
  - б) Л. Єльмслєв;
  - в) Р. Якобсон;
  - г) С. Карцевський.
5. Етнолінгвістику поділяють на..
  - а) мовну та концептуальну;
  - б) діахронічну та синхронічну;
  - в) історичну та сучасну;
  - г) теоретичну та практичну.
6. У кожному рядку знайдіть слово, записане з порушенням орфографічних норм.
  - а) авто-стоп;
  - б) адажію;
  - в) заклопотаність;
  - г) навскіс.
7. Хто запропонував таке визначення процесу породження мовлення: «Процес послідовності реалізації семантичних, граматичних та прагматичних правил, які формуються у носіїв мови на базі вроджених когнітивних структур»?
  - а) Ч. Осгуд;
  - б) Б. Скіннер;
  - в) Л. Виготський;
  - г) Н. Хомський.

8. Місце мови серед природних та соціальних семіотик визначає...
- а) логічна семіотика;
  - б) лінгвосеміотика;
  - в) дескриптивна семіотика;
  - г) уявна семіотика.
9. Виберіть правильний варіант перекладу.
Jupiter and its four large satellites were first seen by Galileo in 1610.
- а) Планета Юпітер і її чотири малі супутники вперше були відкриті Галілеєм у 1610 році.
  - б) Планету Юпітер і її чотири великих супутники вперше спостерігав Галілей у 1810 році.
  - в) Планета Юпітер і її чотири великих супутники були відкриті вперше Джордано Бруно у 1610 році.
  - г) Галілей вперше побачив планету Юпітер і її чотири великих супутники у 1610 році.
10. Закінчіть речення
Nobody knows what ....
- а) went wrong with her last marriage;
  - б) did go wrong with her last marriage;
  - в) did go wrong her last marriage with;
  - г) last did go wrong with her marriage.
11. Hast du fürs Wochenende schon Hotelzimmer ____?
- а) bestellt;
  - б) erreicht;
  - в) geschlossen;
  - г) genommen.
12. Es war letztlich nur ____ , dass alles so gut geklappt hat.
- а) Einfall;
  - б) Zufall;
  - в) Vorteil;
  - г) Fall.
13. Ich wohne jetzt ____ meiner Freundin.
- а) zu;
  - б) von;
  - в) seit;
  - г) bei.
14. Хто з учених в кінці XVII століття поклав початок акустичній теорії голосних?
- а) Х. П. Бонет;
  - б) І. К. Амман;
  - в) Е. Брюкке;
  - г) Х. Кратценштейн.
15. Які слова не утворюються від основи інфінітива?
- а) дієслова минулого часу;
  - б) дієслова умовного способу;

- в) дієприслівники недоконаного виду;
- г) дієприслівники доконаного виду.

16. «Групи дієслів, що об'єднуються на основі співвідношення суфіксів інфінітивних і презентних основ» – це:

- а) форми дієслів;
- б) групи дієслів;
- в) граматичні категорії дієслів;
- г) морфологічні класи дієслів.

17. У словосполученні «багато працювати» тип зв'язку

- а) повне узгодження;
- б) неповне узгодження;
- в) прилягання;
- г) сильне керування.

18. Які семантико-синтаксичні відношення наявні у реченні «Ми прокинулись від сну, бо дощ так сильно стукав у вікно»?

- а) суб'єктні;
- б) об'єктні;
- в) адресатні;
- г) жодне з названих.

19. Яка функція серед етнолінгвістичних функцій мови є зайвою:

- а) етнозберігаюча;
- б) ідентифікуюча;
- в) інтегративна;
- г) когнітивна.

20. Глобальна мисленнєва одиниця, що являє собою елемент знання, це:

- а) мовна картина світу;
- б) концепт;
- в) концептосфера;
- г) концептуальна картина світу.

Галузь знань 03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність 035 «Філологія (Прикладна лінгвістика)»
Варіант 30

1. Знайдіть варіант, у якому слово написано неправильно.
  - а) волзький;
  - б) солдатський;
  - в) заліський;
  - г) таганрозький.
2. Вкажіть речення, що не потребує редагування.
  - а) Ледве навчившись ходити, у нього виникла потреба малювати.
  - б) Думаючи про неї, я радів душею.
  - в) Приїхавши додому, мені стало значно краще.
  - г) Читаючи роман, серце сповнюється болем.
3. Мови, що сформовані на основі піджинав, стали першими для певного колективу носіїв – це:
  - а) креольські мови;
  - б) мови-піджини;
  - в) діалекти;
  - г) мови міжнародного спілкування.
4. Що визначає асиметричний дуалізм мовного знака?
  - а) нематеріальність знакової форми;
  - б) порушення відповідності між формою і змістом знака;
  - в) стійкість знака;
  - г) двобічність знака.
5. Особове ім'я, ім'я по батькові, прізвище, прізвисько – це:
  - а) етнонім;
  - б) антропонім;
  - в) топонім;
  - г) гідронім.
6. У кожному рядку знайдіть слово, записане з порушенням орфографічних норм:
  - а) ажиотаж;
  - б) акредитація;
  - в) залізно-чавунний;
  - г) обеліск.
7. Хто із учених висловив думку, що вроджені категорії часу, простору, причини тощо люди не мають:
  - а) Л. Виготський;
  - б) Л. Вітгенштейн;
  - в) О. Потебня;
  - г) Е. Сепір.
8. Дескриптивна семіотика вивчає:
  - а) конкретні знакові системи;
  - б) принципи поєднання знаків у знаковій системі;
  - в) загальні властивості та відношення, що притаманні будь-яким

знаковим системам, незалежно від їх матеріального втілення;

г) вивчає закономірності побудови знакових систем.

9. Виберіть правильний варіант перекладу.

Десять років тому слово "екологія" майже нічого не означало для більшості людей.

а) Ten years ago the word "ecology" hardly meant anything for the majority of people.

б) Ten years ago the majority of people didn't know the word "ecology".

в) Ten years ago it was hard to find a person who knew the meaning of the word "ecology".

г) Ten years ago the word "ecology" didn't mean anything, but now it is very important for many people.

10. Виберіть правильно побудоване речення.

а) The letter were posted a week ago and it arrived yesterday.

б) The letter is posted a week ago and it arrived yesterday.

в) The letter was posted a week ago and it was arrived yesterday.

г) The letter was posted a week ago and it arrived yesterday.

11. Hans schläft oft sehr schlecht. Deshalb ist er morgens oft ____.

а) gefährlich;

б) ruhig;

в) müde;

г) sparsam.

12. Bitter, stelle das Radio ____! Ich habe Kopfschmerzen.

а) niedriger;

б) tiefer;

в) weniger;

г) leiser.

13. ____ den Unterricht brauchen wir einen Videofilm.

а) Um;

б) Mit;

в) Seit;

г) Für.

14. В основі якого методу розпізнавання звуків мови лежить виявлення елементарних диференційних ознак?

а) спектрально-часового;

б) формантного аналізу;

в) двійкового добору звукових елементів мови;

г) використання лінгвістичної інформації.

15. Практична транскрипція – це

а) запис іншомовних слів засобами національного алфавіту;

б) заміна літер національного алфавіту літерами чужої мови;

в) скоропис;

г) заміна звуків мови фонемами.

16. Як називається час дієслова, що вказує на відношення моменту мовлення?

- а) теперішній;
- б) давноминулий;
- в) абсолютний;
- г) відносний.

17. Яке із запропонованих речень є реченням нерозчленованої структури?

- а) Це гірше, ніж муки совісті;
- б) Ніхто не порятує тебе, якщо ти сам не врятуєшся власними силами;
- в) Він знав, що завтра від'їжджає.
- г) Ранок.

18. У реченні «На гору досягнути нелегко, зате з гори зручніше боронитись» встановлюються семантико-синтаксичні відношення...

- а) власне протиставні;
- б) обмежувально-протиставні;
- в) протиставно-компенсувальні;
- г) жодне з наведених варіантів.

19. Мовна, традиційно-культурна спільність людей, пов'язаних спільними уявленнями про своє походження й історичну долю, спільністю мови, культури й психіки, самосвідомістю групової єдності, називається:

- а) етнос;
- б) етнічна самосвідомість;
- в) соціум;
- г) колектив.

20. Сукупність концептів складає:

- а) мовну картину світу;
- б) концептосферу;
- в) концептуальну картину світу;
- г) мовну картину світу.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНАЦІЙНИХ БІЛЕТІВ, ЕКЗАМЕНАЦІЙНІ БІЛЕТИ

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Теоретичне та прикладне мовознавство. Прикладна лінгвістика як наука й навчальна дисципліна (історія прикладної лінгвістики; об'єкт, предмет, завдання і методи прикладної лінгвістики).
2. Теоретичні та методологічні аспекти перекладу. Завдання лінгвістичної теорії перекладу. Види перекладу. Типи перекладу. Переклад у навчанні іноземної мови.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Функції мови в суспільстві та проблема їх визначення. Змістова структура, напрями та міжпредметні зв'язки прикладної лінгвістики як наукової дисципліни.
2. Загальна та часткові теорії перекладу. Адекватність та точність перекладу. Типи відповідників при перекладі.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Комп'ютерна лінгвістика. Об'єкт, предмет та завдання комп'ютерної лінгвістики. Проблема моделювання спілкування.

2. Лексичні аспекти перекладу. Передача власних імен та географічних назв при перекладі. Національно фарбовані лексичні компоненти та методи їх перекладу. Мовні лакуни.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Актуальні проблеми та напрями комп'ютерної лінгвістики (машинний переклад, автоматична обробка природної мови, автоматичне анотування, реферування, моделювання спілкування тощо).

2. Інтернаціоналізми. Методи перекладу інтернаціоналізмів.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Мовний тип і тип у мові. Основні мовні типи: загальна характеристика.
2. Переклад ідіоматичних, фразеологічних та стійких словосполучень. Трансформування ідіоматичних словосполучень у процесі перекладу. Крилаті вислови, приказки та прислів'я.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Машинний переклад. Характеристика досвіду та проблем розробки систем машинного перекладу. Труднощі машинного перекладу.
2. Типологічна класифікація мов: історія виникнення, принципи побудови.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Комп'ютерна лінгвістика. Гіпертекстові системи та гіпертекстові технології представлення тексту. Типи гіпертекстових систем.
2. Поняття мовного союзу. Типи мовних союзів. Загальна характеристика основних мовних союзів.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Психолінгвістика. Об'єкт, предмет, завдання й методи психолінгвістики. Мовленнєва діяльність, її види та структура.
2. Типологія мов та мовні універсалії.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Прикладні аспекти графіки: традиційні та спеціальні системи письма.
2. Лексико-граматичні аспекти перекладу. Трансформація у процесі перекладу. Граматичні та стилістичні трансформації у перекладі.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Прикладні аспекти психолінгвістики (судова психолінгвістика, психолінгвістика допиту, ідентифікація мовлення, мова та гендер, технології мовленнєвого впливу, техніка НЛП).
2. Синтаксичні аспекти перекладу. Слово та речення. Залежність перекладу слова від контексту. Порядок слів та структура речення при перекладі. Переклад синтаксичних комплексів.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Квантитативна лінгвістика. Об'єкт, предмет, завдання та методи квантитативної лінгвістики. Основні поняття квантитативної лінгвістики.

2. Особливості використання та психологія сприйняття шрифтів (типологія шрифтів, функціональність різних типів шрифтів, основи дешифрування).

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Корпусна лінгвістика. Об'єкт, предмет, завдання та методи корпусної лінгвістики. Корпуси текстів та їх типи.

2. Типи усного мовлення. Типи монологів і діалогів.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Лексикографія як прикладна лінгвістична дисципліна. Об'єкт, предмет та завдання лексикографії. Історія лексикографії.
2. Сегментні одиниці мовленнєвого потоку. Теорії складу. Склад та його типи. Проблема визначення меж складу. Артикуляційна характеристика голосних та приголосних звуків.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Комп'ютерна лексикографія. Напрями комп'ютерної лексикографії. Комп'ютерні словники та їх типи.
2. Основні форми комунікативної поведінки.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

_____

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Словник. Базові параметри типологізації словників. Словникова стаття та її будова.

2. Актуальні напрями розвитку сучасного мовознавства (когнітивна, комунікативна, функціональна, ареальна лінгвістика; лінгвогеографія; інтерлінгвістика; лінгвістика тексту; лінгвістична прагматика тощо).

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Структурно-семантична організація тексту рекламного дискурсу. Заголовок і слоган – ключові елементи рекламного звернення.

2. Артикуляційна база. Основні методи вивчення артикуляції звуків.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Термінознавство, термінографія та їх напрями. Термін як основна одиниця термінознавства. Ознаки термінів. Лінгвістична термінологія як особлива терміносистема. Лінгвістична термінографія. Державні стандарти термінів і визначень.

2. Транскрипція, її різновиди (фонетична, фонематична, практична). Система транслітерації. Міжнародний фонетичний алфавіт.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Мова та етнос. Етносоціальні функції мови. Етнолінгвістика. Об'єкт, предмет, завдання та напрями етнолінгвістики.

2. Прикладні аспекти фонетики. Фоніка та фоносемантика.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Основні поняття етнолінгвістики (етнос, етнічна самосвідомість, рідна мова, національна мова, національно-мовна картина світу тощо). Поняття мовної картини світу. Концепти та їх типи.
2. Основи автоматичного розпізнавання та розуміння мовлення.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**
Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Мова та культура. Лінгвокультурологія. Предмет, завдання та методи лінгвіокультурології.
2. Фонологія. Типи фонологічних систем. Фонологічні школи.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**
Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Мова та суспільство. Функції мови в суспільстві. Соціолінгвістика. Об'єкт, предмет та завдання соціолінгвістики. Методи соціолінгвістичних досліджень.

2. Семантика як лінгвістична дисципліна. Місце семантики в інтегральному описі мови.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Актуальні проблеми соціолінгвістики. Мовна ситуація, її типи та складові. Характеристика мовної ситуації в Україні.

2. Лексична семантика. Лексико-семантична парадигматика. Принципи та методи опису лексичного значення слова. Лексична синтагматика.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Мова й держава. Політична лінгвістика, її об'єкт, предмет, завдання та методи. Методики контент-аналізу та когнітивного картування.

2. Граматичне значення. Типи граматичних значень. Взаємодія лексичного та граматичного значення.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Політичний дискурс та його особливості. Жанри політичної комунікації.

2. Словотвірне значення. Відсильна та формантна частини похідного слова.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Основні поняття політичної лінгвістики (мовна політика, мовне будівництво, мовне планування). Характеристика мовної політики в Україні.
2. Синтаксична семантика. Компоненти синтаксичного значення. Предикативність. Семантичні компоненти категорії предикативності. Семантика простого та складного речення. Семантика надфразових єдностей: текст, дискурс, період, блок.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Моделі комунікації та їх характеристика.
2. Прикладні аспекти семантики. Автоматичний логіко-семантичний аналіз тексту. Основні напрями дослідження у сфері формалізації семантики.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

_____

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Реклама – ситуативний різновид інформаційного стилю. Класифікація реклами згідно з метою та функціями.
2. Граматичне значення. Способи вираження граматичних значень. Граматична форма. Граматична парадигма.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Предмет семіотики. Знакова природа інформації. Знаковий характер мови. Типи мовних знаків та їх характеристика. Лінгвосеміотика.
2. Граматичні категорії та їх типи.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Практична стилістика – як галузь прикладного мовознавства.
Об'єкт, предмет, завдання, методологія науки.

2. Частини мови як основні морфологічні одиниці. Принципи класифікації частин мови. Актуальні питання визначення частин мови в сучасній граматиці. Проблема поділу слів на частини мови в сучасному мовознавстві.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Системно-структурна організація мови (мова як система і структура, мовні рівні та їх ієрархія).

2. Граматична категорія відмінка. Значення відмінків.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики

Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Теорія мовленнєвих жанрів. Лінгвістична генологія.
2. Граматична категорія часу. Система часових форм у сучасній українській мові. Значення та творення форм теперішнього, минулого та майбутнього часу. Асиметричні явища категорії часу.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**
Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Ономастика в системі прикладних дисциплін: структура науки, завдання, основні категорії.
2. Машинна морфологія, її предмет та завдання. Напрями морфологічного аналізу. Методи автоматичного морфологічного аналізу тексту. Сучасний стан морфологічного аналізу.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**
Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Лінгвістика тексту.
2. Словосполучення як непередикативна одиниця синтаксису. Типи словосполучень. Проблеми визначення словосполучення в сучасній науці.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ Коч Н. В.

Екзаменатор _____ Ю.Б.Бабій

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Машинна морфологія, її предмет та завдання. Напрями морфологічного аналізу. Методи автоматичного морфологічного аналізу тексту. Сучасний стан морфологічного аналізу.
2. Типи та функції знімних одиниць у структурі ономастичного вчення.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ Коч Н. В.

Екзаменатор _____ Ю.Б.Бабій

_____

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Виникнення науки про мову та її розвиток до першої половини XVIII ст. (мовознавство у Стародавній Індії, Греції та Стародавньому Римі; арабське, китайське, японське мовознавство; європейське мовознавство середніх віків та епохи Відродження).

2. Дискурсологія: напрями розвитку й суміжні дисципліни.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Проблема походження мови у працях філософів та мовознавців XIII-XIX ст.

2. Паравербальні засоби мовної комунікації. Паралінгвістика.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Лінгвістичний психологізм (Штейнталь). Харківська лінгвістична школа О.О.Потебні.

2. Практична стилістика як наукова галузь. Поняття стилю мовлення. Характеристика основних стилів мовлення.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського
Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрямок підготовки 06.020303 Філологія (Прикладна лінгвістика)
Підсумкова атестація

Назва екзамену комплексний кваліфікаційний іспит із «Прикладної лінгвістики»

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №

1. Розвиток порівняльно-історичного та загального мовознавства в першій половині XIX ст. Порівняльно-історичний (генетичний) метод дослідження мов.

2. Обробка лінгвістичної письмової інформації на рівні словосполучень, речень, тексту.

Затверджено на засіданні
кафедри загальної та прикладної лінгвістики
Протокол № 11 від "04" квітня 2017 року

Завідувач кафедри _____ **Коч Н. В.**

Екзаменатор _____ **Ю.Б.Бабій**

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ, ЩО ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ САМОСТІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота №1 (18 год)

Тема: **ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ЛІНГВІСТИКИ.
ПЕРЕКЛАД ЯК ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Завдання машинного перекладу.
2. Міжпредметні зв'язки МП.
3. Специфіка машинного перекладу та його етапи. Вітчизняний досвід створення систем машинного перекладу.

4. Автоматична обробка природної мови. Галузі обробки мови.
5. Теорія і практика інформаційно-пошукових систем.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Перегляньте відеолекціону «Youtube» «Компьютерная лингвистика №1: зачем лингвисту компьютер» (користувач «Чердак: наука, технологии, будущее»). Дайте короткі відповіді на питання:

- Яким чином комп'ютер полегшує роботу лінгвістів?
- Чи здатен комп'ютер повністю замінити людину у дослідженні мови? Чому?.

2. Законспекуйте відеолекцію з «Youtube» «Компьютерная лингвистика №6: машинный перевод» (користувач «Чердак: наука, технологии, будущее»).

3. Перегляньте відеолекцію на «Youtube» «Информационный поиск. Машинный перевод» (користувач «ТехностримMail.RuGroup»).

3. Запропонуйте власний підхід до подолання типових помилок машинного перекладу, оформіть ідеї у вигляді виступу на 5-7 хвилин.

Рекомендована література:

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика...Полтава, 2008. - С.685-688.
2. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 245с.
3. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Світ, 2008. – 358с.

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №1:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій машинного перекладу. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

Самостійна робота №2 (18 год)

Тема: **ОПТИМІЗАЦІЯ ЕПІСТЕМІЧНОЇ ФУНКЦІЇ МОВИ**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Корпусна лінгвістика: наука та навчальна дисципліна.
2. Напрями корпусної лінгвістики.
3. Типи корпусів даних: дослідницькі, ілюстративні, динамічні і статистичні, корпуси паралельних текстів. Наведіть приклади таких корпусів.
4. Способи представлення й збереження корпусів даних.
5. Формування корпусів текстів. Вимоги до корпусів текстів.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Проілюструйте специфіку функціонування конкордансів та словників.
2. Укладіть хронологічну таблицю «Історія розвитку вітчизняної та світової лексикографії».
3. Укладіть тлумачний термінологічний словник-мінімум до теми «Корпусна лінгвістика» (15-25 терміноодиниць).

3. Підготуйте доповідь у формі презентації, реферату, повідомлення тощо на тему «Досвід розробки корпусів текстів».

4. Законспекуйте параграф «Вимоги до корпусу текстів з погляду користувача» // Баранов А.Н. Прикладная лингвистика. – М. : Наука, 2003. – с.118-121.

Рекомендована література:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М. :Наука, 2003. – с.112-137., 2003. – с.112-137.
2. Грязнухіна Т.О. , Любченко Т.П. Паралельні корпуси текстів і машинний переклад // Мовознавство. – 2006. - №1.
3. Венців А.В., Касевич В.Б. Корпус русского языка и восприятие речи // Актуальные проблемы современной лингвистики: Учеб. пособие/Сост. Л.Н.Чурилина. – М.: Флінта: Наука, 2007. – с.385-401.
4. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. – Полтава : Довкілля, 2005. – 876с.

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №2:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язковосупроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

4. Специфіку функціонування словників та конкордансів бажано презентувати у вигляді порівняльної таблиці типу:

Критерій порівняння	Словники	Конкорданси
Обсяг вміщеного матеріалу		
Призначення		
Форма презентації		

5. Під час виконання завдання №2 (запитання №3) врахуйте необхідність характеристики таких термінологічних одиниць: корпусна лінгвістика, корпусний аналіз, проблемна галузь, корпус текстів, корпус даних, одиниця збереження корпусу даних, конкорданс тощо. При цьому спирайтеся на роботи Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. – Полтава : Довкілля, 2005. – 876с., а також Словник лінгвістичних термінів (будь-якого автора).

Самостійна робота №3 (18 год)

Тема: **КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК НАВЧАЛЬНА ТА НАУКОВА ГАЛУЗЬ**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Корпусна лінгвістика як галузь прикладного мовознавства.
2. Становлення корпусної лінгвістики.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Перегляньте відеолекцію на «Youtube» «Комп'ютерна лінгвістика №5: корпус текстів» (користувач «Чердак: наука, технологии, будущее»). Дайте відповіді на питання:

- Як укладються корпуси текстів на сучасному етапі розвитку лінгвістичної та комп'ютерної науки?
- Як організували свою роботу автори словників, коли корпусів текстів ще не існувало?.

2. Укладіть хронологічну таблицю «Історія розвитку вітчизняної та світової лексикографії».

3. Підготуйте доповідь у формі презентації, реферату, повідомлення тощо на тему «Застосування сучасних методів корпусної лінгвістики під час аналізу тексту».

Рекомендована література:

1. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 245с.
2. Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). – Черкаси: Брама, 1999. – 786с.
3. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006.
4. Партико З.В. Прикладна і комп'ютерна лінгвістика: Вступ до спеціальності. – Львів: Світ, 2008. – С.13-21, 133-157.
5. Аверина С.А., Азарова И.В., Алексеева Е.Л. и др. Прикладное языкознание. – СПб., 1996.
6. Кибрик А.Е. Очерки по общин и прикладным вопросам языкознания. – М., 1992 (2-е изд: 2000).

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №3:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язковосупроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

5. Під час виконання завдання №1 (запитання №3) врахуйте необхідність характеристики таких термінологічних одиниць: корпусна лінгвістика, корпусний аналіз, проблемна галузь, корпус текстів, корпус даних, одиниця збереження корпусу даних, конкорданс тощо. При цьому спирайтеся на роботи Селіванова О.О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики. – Полтава : Довкілля, 2005. – 876с., а також Словник лінгвістичних термінів (будь-якого автора).

Самостійна робота №4 (18 год)

Тема: **КОРПУСНА ЛІНГВІСТИКА ЯК ГАЛУЗЬ ПРИКЛАДНОГО
МОВОЗНАВСТВА**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Корпусна лінгвістика як галузь прикладного мовознавства.

Засади виникнення і розвитку корпусної лінгвістики.

2. Поняття корпусу текстів та його складники.

3. Різновиди корпусів та мета їх створення.

4. Проблеми корпусної лінгвістики.

5. Корпусний аналіз та його недоліки.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Перегляньте відеолекцію на «Youtube» «Корпусная лингвистика — Плунгян Владимир» (користувач «ПостНаука»), дайте письмові відповіді на питання:

- Що таке корпус мови? Як корпус мови змінив роботу лінгвістів?
- Як створювався корпус російської мови?
- Як розвивається корпусна лінгвістика сьогодні?

2. Створіть власну відеолекцію до теми «Корпусна лінгвістика як галузь прикладного мовознавства». Під час підготовки враховуйте переваги та недоліки переглянутих раніше відеолекцій з лінгвістики.

3. Підготуйте доповідь у формі презентації, реферату, повідомлення тощо на тему «Перспективи корпусної лінгвістики».

Рекомендована література:

5. Баранов А. Введение в прикладную лингвистику. – М.: Наука, 2003. – 313с.

6. Волошин В.Г. Комп'ютерна лінгвістика: Навчальний посібник. – Суми: «Університетська книга», 2004. – 325 с.

7. Звегинцев В.А. Теоретическая и прикладная лингвистика. – М.: Наука, 1998. – 245с.

8. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – 2006. – 798с.

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №4:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

Самостійна робота №5 (18 год)

Тема: **ПРИКЛАДНЕ ЗНАЧЕННЯ РОЗРОБКИ ПРОБЛЕМ
КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Предмет, об'єкт і становлення комунікативної лінгвістики.
2. Вербальна/невербальна комунікація.
3. Прикладне значення розробки проблем комунікативного впливу.
4. Теорія нейролінгвістичного програмування.
5. Техніки НЛП: загальна характеристика.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Перегляньте відеолекцію на «Youtube» «Проблема невербальності мислення» (користувач «Лабораторія тележурналістики ОмГУ»), занотуйте в зошит основні положення лекції.
2. Порівняйте поняття «комунікація» та «спілкування». Наведіть приклади.

Критерій порівняння	Спілкування	Комунікація
Визначення	цілеспрямований, соціально зумовлений процес обміну інформацією між людьми в різних сферах їхньої пізнавально-трудової та творчої діяльності	
Призначення		
Реалізація		
Вербальні засоби		

3. Укладіть тлумачний термінологічний словник-мінімум до теми «Комунікативна лінгвістика» (15-25 терміноодиниць).

3. Підготуйте доповідь у формі презентації, реферату, повідомлення тощо на тему «Теорія НЛП: псевдонаука чи провідна галузь мовознавства?».

4. **Законспектуйте статтю «Способи маніпулювання»//Політологія: Навчально-методичний комплекс [Текст] /Ф. М. Кирилюк. – К., 2005 – Режим доступу: http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_2280.html**

Рекомендована література:

1. Монахова Т. В. Лексичні засоби мовленнєвого маніпулювання [Текст] / Т. В. Монахова // Дослідження з лексикології і граматики української мови : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДНУ, 2012. – Вип. 11. – С. 70–77.
2. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія [Текст] / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля, 2006. – 716 с.
3. Семенюк І. С. Базові поняття комунікативної лінгвістики (лінгвокогнітивний аспект) [Текст] / І. С. Семенюк // Вісник Житомирського державного ун-ту. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – Вип. 42. – С. 181–184.
4. Зернецька О., Зернецький П. PR-маніпуляційний вплив. Комунікативна теорія і практика [Електронний ресурс] / О. Зернецька, П. Зернецький. – Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/>
5. Кирилюк Ф. М. Способи маніпулювання // Політологія: Навчально-методичний комплекс [Текст] / Ф. М. Кирилюк. – К., 2005 – Режим доступу: http://chitalka.net.ua/textbooks/1/p_2280.html

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №5:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.
2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.
3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

Самостійна робота №6 (18 год)

Тема: **ПОЛІТИЧНА ЛІНГВІСТИКА В СИСТЕМІ
КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

10. Політична комунікація як різновид мовленнєвої діяльності.
11. Історія виникнення політичної лінгвістики.
12. Основні поняття політичної комунікації: контекст, політичні тексти, політичне мовлення.

13. Політична лінгвістика як наукова дисципліна. Предмет, об'єкт, мета, напрями та міждисциплінарні зв'язки політичної лінгвістики.

14. Коло проблем політичної лінгвістики.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Перегляньте відеолекцію на «Youtube» «Политическая лингвистика - Анатолий Баранов» (користувач «ПостНаука»), занотуйте особливості дослідження політичної комунікації.

2. Укладіть хронологічну таблицю «Історія розвитку політичної лінгвістики».

3. Укладіть тлумачний термінологічний словник-мінімум до теми «Політична лінгвістика» (15-25 терміноодиниць).

4. Оформіть список літератури з 10-15 видань іноземною мовою про політичну лінгвістику.

3. Підготуйте доповідь у формі презентації, реферату, повідомлення тощо на тему «Шляхи розв'язання проблем політичної лінгвістики».

Рекомендована література:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М., 2003. – С.245-287.
2. Козловский В.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
3. Масенко Л.Т. Мова і політика. – К., 1999.
4. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К., 2005.
5. Романов А.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – С.355-356, 469-471.
7. Селіванова О.О. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика // Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник: Довкілля-К, 2008. – С.352-355.

8. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: Учебное пособие. – М.: Флинта, 2006. – 256с.

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №6:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

Самостійна робота №7 (18 год)

Тема: **ПОЛІТИЧНА ЛІНГВІСТИКА В СИСТЕМІ
КОМУНІКАТИВНОГО ВПЛИВУ**

1. Зробіть записи у робочий зошит:

1. Жанри політичної лінгвістики.
2. Методи політичної лінгвістики.
3. Технології та засоби політичної комунікації.
4. Характеристика політичної комунікації з позиції дискурсу.

2. Виконайте завдання аналітичного характеру:

1. Проілюструйте специфіку функціонування конкордансів та словників.
2. Проаналізуйте політичний виступ, обов'язково вкажіть його обсяг, функції, мету, типові властивості.

3. Підготуйте доповідь у формі відеолекції на тему «Методи політичної лінгвістики».

Рекомендована література:

1. Баранов А.Н. Введение в прикладную лингвистику. – М., 2003. – С.245-287.
2. Козловский В.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
3. Масенко Л.Т. Мова і політика. – К., 1999.
4. Нагорна Л. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики. – К., 2005.
5. Романов А.А. Политическая лингвистика. – М., 2006.
6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля. – К., 2006. – С.355-356, 469-471.
7. Селіванова О.О. Проблема мови і влади. Політична лінгвістика // Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: Підручник: Довкілля-К, 2008. – С.352-355.
8. Чудинов А.П. Политическая лингвистика: Учебное пособие. – М.: Флинта, 2006. – 256с.

Методичні вказівки щодо виконання самостійної роботи №7:

1. Відповідь на кожне запитання повинна містити аналіз поставленої проблеми в контексті сучасних теорій лінгвістичної типології. Відповідь має бути по суті, чіткою та лаконічною.

2. Відповіді на запитання обов'язково супроводжуйте прикладами та лінгвістичними ілюстраціями, за бажанням – схемами, таблицями, презентаціями, доповідями в електронному вигляді.

3. Доповідь повинна розкривати ключові аспекти проблеми, мати чітку структуру, за обсягом не повинна перебільшувати 8 сторінок тексту.

4. Під час виконання завдання №2 використовуйте посібник А. Чудіновастор. 52-71.